МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГЛОБА Данило Маркович

УДК: 342.9:343.352(477):061.1ЄС

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Д.М. Глоба

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
УСТИНОВА Ірина Петрівна

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Глоба Д.М. **Адміністративно-правові засади формування та реалізації антикорупційної політики України в умовах євроінтеграції. –** Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». – Державне некомерційне підприємтсво «Державний університет «Київський авіаційний інститут», Київ, 2025.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правових засад формування та реалізації антикорупційної політики України в умовах євроінтеграції. Проаналізовано теоретико-правові основи, міжнародний досвід та національну практику протидії корупції. Визначено ключові проблеми правового регулювання та інституційного забезпечення антикорупційної діяльності в Україні, зокрема колізійність законодавства.

Досліджено концептуальні підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до антикорупційної політики України в цілому, а також проаналізовано прикладні аспекти функціонування системи запобігання корупційним правопорушенням для визначення сучасного стану формування адміністративно-правових механізмів реалізації антикорупційної стратегії. Особливу увагу приділено дослідженню джерел формування та еволюції корупційних діянь, які необхідно розглядати у контексті розвитку інститутів публічного управління та виникнення підприємницької активності в суспільстві. Саме з удосконаленням ключових управлінських повноважень представників органів державної влади виникла можливість використання наданих ресурсів в особистих інтересах.

Обґрунтовано напрями вдосконалення адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупції з урахуванням стратегічного курсу України на вступ до Європейського Союзу. Запропоновано авторське визначення поняття “адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави”. Розроблено конкретні пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України про запобігання корупції, про публічні закупівлі, про судоустрій і статус

суддів, з метою підвищення його ефективності та гармонізації з європейськими стандартами.

Проаналізовано основні положення наукових досліджень щодо адміністративно-правових механізмів реалізації антикорупційної політики в Україні. Підкреслюється, що на сучасному етапі доцільно перейти від переважно концептуального аналізу інституційно-ідеологічних передумов протидії корупції до системного усунення нормативних прогалин, які становлять одну з основних перешкод реформування адміністративно-правових засад антикорупційної діяльності.

Доведено, що окремі корупційні ризики, зокрема пов’язані з можливістю отримання неправомірної вигоди під час реалізації процедур внутрішнього чи зовнішнього аудиту у Національному агентстві з питань запобігання корупції (НАЗК), не супроводжуються належним чином сформульованими механізмами їх нейтралізації з боку самого органу. У наданих роз’ясненнях НАЗК посилається на «затверджений порядок здійснення внутрішнього аудиту», не пропонуючи конкретизованих інструментів усунення ризиків. Така конструкція правової норми унеможливлює ефективну протидію корупційним проявам на етапі їх фіксації, що вказує на її низький рівень функціональності. Зважаючи на це, обґрунтовано доцільність запровадження єдиного нормативного акту, яким би унормовувалися всі етапи проведення внутрішнього аудиту в межах діяльності НАЗК. Такий документ сприяв би підвищенню інституційної спроможності агентства у сфері запобігання корупції.

У дослідженні акцентується увага на тому, що в практиці діяльності органів публічної влади не існує універсальних моделей попередження та протидії корупційним правопорушенням. Ефективність імплементації антикорупційної політики в межах адміністративно-правової системи державного управління значною мірою залежить від адаптивного характеру заходів з урахуванням національного правового контексту, суспільно-культурних особливостей і чинного законодавства. Відтак, результативність реалізації антикорупційних

механізмів визначається не лише їх правовою якістю, а й відповідністю українським реаліям.

Крім того, у науковій літературі та міжнародній практиці визнається, що корупція залишається одним із ключових викликів сучасної державності, подолання якого є необхідною передумовою сталого розвитку як окремих країн, так і глобальної спільноти. Відповідно, реалізація Україною зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію з Європейським Союзом, у сфері протидії корупції прямо пов'язана із впровадженням кращих світових практик і підходів. До пріоритетних напрямів такої діяльності віднесено: формування комплексної державної антикорупційної стратегії, розробку та впровадження запобіжних і реактивних механізмів протидії корупції у публічному та приватному секторах, а також інституційне регулювання процесів виявлення, аналізу та мінімізації корупційних ризиків.

У межах сучасної практичної парадигми проведено науковий аналіз змісту системи адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики у розвинених державах світу.

Аналіз адміністративно-правових засад формування антикорупційного політики в Україні у європейському контексті дозволив виявити ключові тенденції та механізми попередження й протидії корупційним правопорушенням у системі органів публічної влади. Ці механізми є придатними для адаптації в Україні, зокрема:

- поширення інформаційних матеріалів, що висвітлюють наслідки корупційних правопорушень у системі публічного управління для суспільства, а також реалізація державних заходів, спрямованих на запобігання таким випадкам. Цей механізм має на меті підвищити рівень обізнаності громадян у відповідних питаннях та сформувати суспільну нетерпимість до цього негативного явища у повсякденному житті, що досягається шляхом впровадження спеціалізованих освітніх програм та антикорупційних проєктів;

- посилення ролі громадянського суспільства в антикорупційній діяльності держави через його активну залученість до виконання наглядових та

консультативних функцій. Це сприятиме оптимізації роботи всіх органів публічної влади, зокрема тих, що відповідають за реалізацію державної антикорупційної політики;

- зменшення застосування репресивних заходів в антикорупційній практиці та посилення акценту на реалізації превентивних заходів для запобігання корупційним правопорушенням, а також антикорупційних стимулюючих механізмів. До останніх належить, зокрема, мотивація співробітників антикорупційних органів публічної влади при підвищенні їхньої ефективності та професіоналізму. Це сприятиме забезпеченню невідворотності покарання для винних державних службовців, незалежно від їх соціального статусу чи інших привілеїв;

- удосконалення державних цифрових платформ та інтеграція інтерактивних ресурсів органів публічної влади з метою врегулювання питань реагування на повідомлення громадян про виявлені факти корупційних правопорушень. Конкурентно, доцільно встановити юридичну відповідальність для уповноважених співробітників правоохоронних органів за відмову в негайній реєстрації таких звернень.

Запропоновано концептуальну модель становлення та розвитку удосконаленого адміністративно-правового механізму реалізації антикорупційної політики в Україні, що складається із трьох підкластерів: “нормотворчість”, “суспільство”, “влада-суспільство”.

Таким чином, концептуальна модель становлення та розвитку адміністративно-правового механізму реалізації антикорупційної політики в Україні складається із трьох підкластерів: “нормотворчість”, “суспільство”, “влада-суспільство”.

Підкластер “нормотворчість” включає в себе процес уніфікації та систематизації законодавства України з питань запобігання та прротидії корупції, рецепцію антикорупційного законодавства країн-членів ЄС та впровадження антикорупційних концепцій Розділу VI Угоди про асоціацію з ЄС, а також –

запобігання негативно-корупційним державотворчим перепрофілюванням шляхом впровадження антикорупційних Законів України, Наказів тощо.

Підкластер “суспільство” у питаннях протидії корупції в Україні регулює питання розвитку суспільно-антикорупційної свідомості крізь призму функціонування міжнародних (Transparency International) та національно-вітчизняних (ГО “Антикорупційна ініціатива”) інституцій.

В свою чергу, генеральний підкластер-сегмент “влада-суспільство” визначає аспекти безпекового регулювання інформаційно-антикорупційної політики (посередництвом функціонування Інституції інформаційно-антикорупційної обізнаності) та перевірку податкового поля антикорупційної політики (крізь призму діяльності-функціонування Департаменту щодо боротьби із ухиленням від сплати податків).

Реалізація концептуальної моделі становлення та розвитку удосконаленого адміністративно-правового механізму реалізації антикорупційної політики в Україні дозволить оперативніше імплментувати підходи ЄС до моніторингово-контрольної боротьби з корупцією в умовах інституційної Євроінтеграції та виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС.

Ключові слова: *корупція, протидія корупції, державне управління, адміністративні процедури, інтеграція, адміністративна діяльність, адміністративне правопорушення, антикорупційна політика, громадський контроль, ділова репутація, публічний інтерес, судова влада, суб’єкт владних повноважень, цифровізація, корупційні ризики, запобігання корупції.*

ABSTRACT

Globa D.M. **Administrative and Legal Foundations of the Formation and Implementation of Anti-Corruption Policy in Ukraine in the Context of European Integration**. – Qualification scientific work (manuscript).

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 «Law». – State University «Kyiv Aviation Institute», Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the administrative and legal foundations of the formation and implementation of Ukraine's anti-corruption policy in the context of European integration. The theoretical and legal framework, international experience, and national practices of combating corruption are analyzed. Key problems of legal regulation and institutional support for anti-corruption activities in Ukraine are identified, particularly legislative inconsistencies.

The study examines conceptual approaches of Ukrainian and foreign scholars to Ukraine's anti-corruption policy as a whole and analyzes practical aspects of the functioning of the system for preventing corruption offenses to determine the current state of development of administrative and legal mechanisms for implementing anti-corruption strategies. Special attention is paid to the study of the origins and evolution of corrupt practices, which should be viewed in the context of the development of public administration institutions and the emergence of entrepreneurial activity in society. The expansion of key managerial powers of public officials has created opportunities for the misuse of allocated resources for personal interests.

The dissertation substantiates directions for improving the administrative and legal mechanism for preventing and countering corruption, taking into account Ukraine's strategic course toward joining the European Union. The author proposes a definition of the concept "administrative and legal foundations of the state's anti-corruption policy." Specific proposals are developed to amend current Ukrainian legislation on corruption prevention, public procurement, and the judiciary in order to enhance its effectiveness and harmonize it with European standards.

The main provisions of scientific research regarding the administrative and legal mechanisms for implementing anti-corruption policy in Ukraine are analyzed. It is emphasized that it is advisable at this stage to shift from predominantly conceptual analysis of institutional and ideological preconditions for combating corruption to systematically eliminating normative gaps, which are among the main obstacles to reforming the administrative and legal foundations of anti-corruption activities.

It is proven that certain corruption risks—particularly those associated with the possibility of obtaining undue benefits during internal or external audit procedures within the National Agency on Corruption Prevention (NACP)—are not accompanied by properly formulated mechanisms for their neutralization by the agency itself. The clarifications provided by NACP refer to the "approved procedure for internal audit" without offering specific tools for eliminating risks. Such legal construction hinders effective counteraction to corruption manifestations at the stage of their identification, indicating a low level of functional effectiveness. In this regard, the dissertation substantiates the feasibility of introducing a unified regulatory act that would standardize all stages of internal audit within the NACP. Such a document would contribute to strengthening the agency's institutional capacity in the field of corruption prevention.

The study emphasizes that there are no universal models for preventing and countering corruption offenses in the practice of public authorities. The effectiveness of implementing anti-corruption policy within the administrative and legal system of public administration largely depends on the adaptive nature of measures, taking into account the national legal context, socio-cultural characteristics, and current legislation. Therefore, the success of implementing anti-corruption mechanisms is determined not only by their legal quality but also by their alignment with Ukrainian realities.

Moreover, scientific literature and international practice acknowledge that corruption remains one of the key challenges to modern statehood, and overcoming it is a necessary precondition for the sustainable development of individual countries and the global community. Accordingly, Ukraine's implementation of its obligations under the Association Agreement with the European Union in the field of combating

corruption is directly linked to the introduction of best global practices and approaches. Priority areas of such activities include the development of a comprehensive national anti-corruption strategy, the design and implementation of preventive and reactive mechanisms in both the public and private sectors, as well as the institutional regulation of processes for detecting, analyzing, and minimizing corruption risks.

Within the framework of the modern practical paradigm, a scientific analysis of the content of the system of administrative and legal foundations for forming anti-corruption policy in developed countries was conducted. The analysis of the administrative and legal foundations for forming anti-corruption policy in Ukraine in the European context made it possible to identify key trends and mechanisms for preventing and countering corruption offenses in the system of public authorities. These mechanisms are suitable for adaptation in Ukraine, in particular:

- dissemination of informational materials highlighting the consequences of corruption offenses in the public administration system for society, and the implementation of state measures aimed at preventing such cases. This mechanism aims to increase public awareness and form social intolerance toward this negative phenomenon in everyday life, achieved through the introduction of specialized educational programs and anti-corruption projects;
- strengthening the role of civil society in the state's anti-corruption activities through its active involvement in supervisory and advisory functions. This will help optimize the work of all public authorities, especially those responsible for implementing national anti-corruption policy;
- reducing the use of repressive measures in anti-corruption practice and emphasizing the implementation of preventive measures to prevent corruption offenses, as well as incentive mechanisms. The latter includes, in particular, the motivation of employees of anti-corruption public authorities by enhancing their efficiency and professionalism. This will help ensure the inevitability of punishment for guilty civil servants, regardless of their social status or privileges;
- improving state digital platforms and integrating interactive resources of public authorities to manage citizen reports of identified corruption offenses.

Additionally, it is advisable to establish legal liability for law enforcement officials for refusing to promptly register such reports.

A conceptual model for the formation and development of an improved administrative and legal mechanism for implementing anti-corruption policy in Ukraine is proposed, consisting of three sub-clusters: “rulemaking,” “society,” and “government–society.”

The “rulemaking” sub-cluster includes the process of unifying and systematizing Ukraine’s legislation on preventing and combating corruption, adopting the anti-corruption legislation of EU member states, implementing anti-corruption concepts from Chapter VI of the Association Agreement with the EU, and preventing negative state-building distortions by adopting anti-corruption laws, orders, and similar instruments.

The “society” sub-cluster addresses the development of public anti-corruption awareness through the activities of international institutions (such as Transparency International) and domestic organizations (such as the Anti-Corruption Initiative NGO).

The “government–society” sub-cluster defines aspects of security regulation in anti-corruption information policy (via an Anti-Corruption Awareness Institution) and tax compliance monitoring (through the Department for Combating Tax Evasion).

The implementation of the conceptual model for the formation and development of the improved administrative and legal mechanism for implementing anti-corruption policy in Ukraine will enable more effective adoption of EU approaches to monitoring and controlling corruption in the context of institutional European integration and fulfillment of the EU–Ukraine Association Agreement.

Keywords*: corruption, combating corruption, public administration, administrative procedures, integration, administrative activity, administrative offense, anti-corruption policy, public oversight, business reputation, public interest, judiciary, authority, digitalization, corruption risks, corruption prevention.*

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

– наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

у наукових фахових виданнях України та країн ЄС:

1. Глоба Д. Дискурсне поле проблематики формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики. *Наукові перспективи*. 2021. № 12 (18). С. 245–255.

2. Глоба Д. Європейський досвід адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики щодо можливостей його імплементації на українських теренах. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2022. № 6 (6). С. 89-99.

3. Глоба Д. Зміст та особливості адміністративно-правових засад антикорупційної політики розвинених держав світу. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 10 (10). С. 32-43.

4. Глоба Д. Проблематика адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики в Україні крізь призму колізійних законодавчих положень. *Věda a perspektivy*. 2023. № 2(21). С. 78–88.

5. Романенко Є., Глоба Д. Цивільна конфіскація починає працювати. Moderní aspekty vědy. 2023. № 28. С. 338–351.

6. Глоба Д., Сукманова О. В., Устинова І. П. Забезпечення прозорості публічних закупівель під час дії воєнного стану для протидії корупції та забезпечення процесу відновлення України. *Право і суспільство № 2 / 2025. С. 100-103.*

-наукові праці, що входять до наукометричної бази Web of Science

7. Implementation of the anti-corruption policy of Ukraine in the conditions of accession to the European Union: administrative and legal aspects / D. Globa et al. *Lex Humana*. 2023. No. 15(2). P. 122–133.

– наукові праці, які засвідчують апробацію дисертації:

8. Глоба Д. Сучасні наукові підходи до проблематики формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики. *Сучасні*

аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : Матеріали XVII міжнар. науково-практ. конф., м. Ларнака. 2022. С. 29–33.

9. Глоба Д. Успішний досвід розвинених країн світу у питаннях попередження та протидії корупційним злочинам. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXIV міжнар. науково-практ. конф., м. Орхус. 2022. С. 177–183.

10. Глоба Д. Розуміння ефективності адміністративно-правових засад антикорупційної політики: сучасні виклики та детермінанти міжнародного розвитку. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: 2022 рік* : Матеріали XXVII міжнар. науково-практ. конф., м. Ліон, 7 груд. 2022 р. С. 142–147.

11. Романенко Є., Глоба Д. Поновлення конкурсів та подання декларації на посади державної служби та місцевого самоврядування. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXI міжнар. науково-практ. конф., м. Рим, 7 квіт. 2023 р. С. 17–28.

12. Романенко Є., Глоба Д. Україна задовільно виконала близько половини рекомендацій щодо запобігання корупції. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXI міжнар. науково-практ. конф., м. Рим, 7 квіт. 2023 р. С. 79-87.

13. Романенко Є., Глоба Д. Європейські борці з фінансовим шахрайством будуть перевіряти використання коштів ЄС в Україні. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXII міжнар. науково-практ. конф., м. Відень., 7 трав. 2023 р. С. 249-263.

14. Глоба Д. Протидія корупційним ризикам у сфері державного нагляду за безпекою авіації та аеронавігацією: виклики та стратегії антикорупційної політики. *АЕРО-2024. Матеріали Всеукраїнської конференції «Аеро-2024. Повітряне і космічне право»*, м. Київ., 20 лист. 2024 р. С. 100-103.

ЗМІСТ

ВСТУП…….. 15

РОЗДІЛ 1. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС …… 24

1.1. Стан наукового опрацювання проблем формування та реалізації антикорупційної політики …… 24

1.2. Становлення теоретичних основ еволюції розроблення та функціонування адміністративно-правових засад антикорупційної політики у працях вітчизняних вчених ……..……. 42

1.3. Поняття адміністративно-правових засад формування та реалізації антикорупційної політики у світовій науковій думці …...…… 60

Висновки до розділу 1……..……. 76

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ….…….....…….…… 79

2.1. Адміністративно-правове забезпечення антикорупційного регулювання розвинених держав світу ……..…… 79

2.2. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації антикорупційного регулювання розвинених держав світу ……....…….. 93

2.3. Аналіз адміністративно-правових засад формування антикорупційного регулювання в Україні у контексті європейського виміру ….....…… 110

Висновки до розділу 2……..……. 125

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ …..… 128

3.1. Проблематика адміністративно-правових механізмів реалізації антикорупційної політики …… 128

3.2. Засоби подолання негативних тенденцій формування антикорупційної політики ……...…….. 145
3.3. Удосконалення законодавства щодо формування та реалізації антикорупційної політики в Україні ..…….…… 160
Висновки до розділу 3…….…….. 178
ВИСНОВКИ…….. 182
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……. 189
ДОДАТКИ…….. 213

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Формування ефективної антикорупційної політики є однією з найважливіших умов для демократичного розвитку України та ключовим пріоритетом на шляху її європейської інтеграції. Виконання рекомендацій Європейської комісії щодо посилення боротьби з корупцією є обов'язковою передумовою для повноцінного членства України в ЄС. Попри значні інституційні та законодавчі зміни, рівень корупції залишається високим, що становить загрозу національній безпеці, підриває довіру до державних інституцій та гальмує економічний розвиток. Це зумовлює нагальну наукову потребу в комплексному аналізі адміністративно-правових засад антикорупційної політики, виявленні системних проблем та розробці науково обґрунтованих пропозицій для їх вирішення в контексті адаптації національного законодавства до стандартів *acquis communautaire*.

Велика кількість сучасних дослідників у сфері адміністративного права та публічного адміністрування розкривають у власних дослідження низку проблемних питань, які безпосередньо пов'язані з заходами щодо запобігання корупційним проявам та боротьби з ними. Серед таких пропонується виділити наступних: І. Басанцов, А. Берлач, К. Головко, О. Зубарев, Ю. Битяк, Г. Божо, К. Бугайчук, К. Заїка, Ю. Ковбасюк, Р. Мельничук, І. Сопілко, В. Федоренко, С. Федчишин, І. Устинова, М. Уткіна, Л. Шапенко, С. Шатрава та ін.

Дослідженню основних адміністративно-правових засад антикорупційної політики розвинених держав світу були присвячені наукові доробки багатьох відомих зарубіжних та вітчизняних авторів, у тому числі: О. Альцивановича [4], В. Бондаренка [16], В. Василинчук [22], В. Довжанина, Н. Задираки, Б. Костенка, А. Кухарука, К. Опака, Л. Прудиуса [154], В. Бондаренко і Н. Пустової [17], Т. Саченка тощо.

Незважаючи на значний науковий доробок, аналіз джерел свідчить про недостатнє вивчення нормативно-правового регулювання антикорупційних механізмів у розвинених державах за останній час. Відтак, постає нагальна

наукова потреба у комплексному дослідженні адміністративно-правових засад антикорупційної політики європейських країн, ідентифікації системних викликів та формулюванні обґрунтованих пропозицій для гармонізації національного законодавства зі стандартами ЄС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р., затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 (із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 463); Указу Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 № 722/2019, а також у межах плану наукових досліджень кафедри конституційного та адміністративного права «Забезпечення конституційних прав громадян в контексті конвенційних зобов'язань України» (шифр №71/13.01.02Н); «Людиноцентричність публічного права України» (державний реєстраційний номер 0124U003363, шифр №53-2022/13.01.02), у рамках яких автором надано пропозиції щодо підвищення ефективності взаємодії громадянського суспільства та політичної влади.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правових засад та правового регулювання щодо формування та реалізації антикорупційної політики України на основі комплексного аналізу національного законодавства, міжнародних стандартів та з урахуванням євроінтеграційних зобов'язань держави.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

– проаналізувати стан наукового опрацювання проблем формування, регулювання та реалізації антикорупційної політики;

– дослідити процес становлення теоретичних засад еволюції розроблення та функціонування адміністративно-правових аспектів антикорупційної політики на основі праць вітчизняних вчених;

– розкрити зміст поняття адміністративно-правових засад формування та реалізації антикорупційної політики в світовій науковій думці;

– здійснити порівняльний аналіз адміністративно-правового регулювання антикорупційної політики розвинених держав світу;

– вивчити проблематику стану нормативно-правового забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики в розвинених державах світу, виокремивши ключові аспекти та особливості, які доречно використати при наданні пропозицій до національного законодавства;

– провести аналіз адміністративно-правових механізмів формування антикорупційного законодавства України в контексті європейського виміру;

– вивчити проблематику, пов'язану з адміністративно-правовими методами реалізації антикорупційного регулювання в Україні;

– розглянути механізми подолання негативних тенденцій у формуванні антикорупційного регулювання;

– сформулювати пропозиції щодо перспективного удосконалення адміністративно-правового законодавства, спрямованого на формування та реалізацію антикорупційного регулювання в Україні.

Об'єкт дослідження – правовідносини у сфері діяльності щодо формування і реалізації антикорупційної політики в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правові механізми формування та реалізації антикорупційного законодавства України в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність загальнонаукових та спеціально-правових методів наукового пізнання, застосування яких зумовлене метою, завданнями, специфікою предмета й об'єкта дослідження. У процесі дослідження було використано міждисциплінарний підхід із залученням наукового потенціалу права, економіки, державного управління, історії та політології. Проаналізовано вітчизняні та міжнародні законодавчі, нормативно-правові акти, які регламентують діяльність у даному напрямі, а також практику їх застосування. Опрацьовано положення правової

доктрини з ключових категорій дослідження, публікації критичного характеру з окремих проблемних питань, довідкові інформаційні джерела. Нормативною основою дослідження є акти законодавства у широкому значенні. Звернено особливу увагу на положення актів міжнародного рівня: конвенції, договори, директиви та рекомендації з питань ефективності упровадження антикорупційної політики.

Теоретичне підґрунтя дослідження склали Конституція України, закони України, зокрема “Про запобігання корупції”, “Про публічні закупівлі”, “Про Вищу раду правосуддя”, “Про Національне антикорупційне бюро України” , “Про державну службу”, міжнародно-правові акти, зокрема Угода про асоціацію між Україною та ЄС, Конвенція ООН проти корупції , акти Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади.

Емпіричним підґрунтям дослідження є: правова публіцистика, статистичні дані міжнародних організацій, зокрема Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) від Transparency International , аналітичні дані моніторингового веб-порталу Кабінету Міністрів України – “Пульс Угоди” , прес-релізи та дані соціологічних опитувань, зокрема “Барометр довіри до суду”, аналітичні вітчизняні та міжнародні звіти, інтернет-джерела, а також матеріали міжнародних науково-практичних конференцій, у яких автор брав участь.

Методологічна основа дослідження. За допомогою діалектичного методу з’ясовано сутність понять “адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави”, “корупція” та “антикорупційна політика” (підрозділи 1.2, 1.3). Завдяки історичному та порівняльному методам простежено основні етапи становлення та еволюції механізмів реалізації антикорупційної політики у розвинених країнах світу та в Україні (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2). За допомогою *догматичного методу* проаналізовано зміст норм чинного антикорупційного законодавства України та виявлено наявні колізії (підрозділ 3.1). *Інституціональний* та *структурно-функціональний* методи застосовано для аналізу системи антикорупційних органів України (НАЗК, НАБУ, САП, ДБР),

виявлення дублювання їх повноважень та розробки класифікації суб'єктів антикорупційної політики (підрозділи 3.1, 3.3). *Метод доктринального аналізу* надав можливість дослідити стан наукового опрацювання проблем антикорупційної політики у працях вітчизняних та зарубіжних вчених (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Застосування *методу правового моделювання* дозволило розробити концептуальну модель удосконалення адміністративно-правового механізму реалізації антикорупційної політики в Україні та сформулювати конкретні пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства (підрозділ 3.3, Додатки Г, Д).

Методи емпіричного дослідження (аналіз статистичних документів, аналіз даних соціологічних опитувань) надали можливість отримати достовірні дані щодо рівня сприйняття корупції та довіри до судової влади в Україні, що обґрунтовує напрями удосконалення антикорупційної політики (розділ 3). Методи *узагальнення* та *прогнозування* застосовано у процесі формулювання висновків до розділів і загальних висновків до роботи загалом.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації сформульовано низку нових наукових положень та висновків, спрямованих на вирішення важливого наукового завдання – вдосконалення адміністративно-правових засад та регулювання антикорупційної політики України з орієнтацією на стандарти ЄС. Основні положення, що становлять наукову новизну, є такими:

уперше:

– представлене наукове бачення функціонального та організаційного забезпечень засобів подолання негативних тенденцій формування антикорупційної політики в Україні, що проявляється у запропонованій концептуальній моделі удосконалення її адміністративно-правових засад через: реалізацію механізмів нівелювання ризиків необ’єктивного судочинства та фінансового впливу на суд; розмежування повноважень при формуванні та реалізації державної антикорупційної політики та уточнення порядку здійснення антикорупційного моніторингу; усунення прогалин у законодавстві про публічні

закупівлі для підвищення їх прозорості; прозорий відбір кандидатів до Вищої ради правосуддя як складової процесу Євроінтеграції;

– запропоновано авторське визначення поняття “адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави” як системи правових норм адміністративного права, принципів, інститутів та механізмів, що регулюють суспільні відносини у сфері розробки, впровадження та контролю за реалізацією заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та протидію корупції в діяльності органів публічної влади та їх посадових осіб з метою утвердження верховенства права та відповідності європейським стандартам;

– обґрунтовано доцільність запровадження єдиного нормативного акту, який би регламентував усі етапи проведення внутрішнього аудиту в межах діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції, що забезпечить послідовність антикорупційного контролю та унеможливить маніпулятивне трактування положень аудиторської процедури;

– розроблено авторську класифікацію інституційних суб’єктів антикорупційної політики за критерієм функціонального навантаження в межах адміністративно-правової системи, що дозволяє більш ефективно розмежовувати повноваження та зони відповідальності у сфері запобігання і протидії корупції;

– сформульовано та обґрунтовано пропозиції щодо створення Апеляційної комісії при Вищій раді правосуддя як незалежного органу для перегляду рішень Етичної ради, що посилить гарантії захисту прав кандидатів на посаду судді та діючих суддів і сприятиме формуванню незалежного та доброчесного суддівського корпусу відповідно до європейських вимог.

удосконалено:

– систематизацію міжнародних стандартів у сфері протидії корупції, визначено пріоритетні напрями їх імплементації в національне правове поле з метою гармонізації законодавства України з правом ЄС;

– положення щодо адміністративно-правових механізмів запобігання корупції в системі органів публічної влади через призму рекрутингово-соціальної

політики, спрямованої на формування антикорупційної культури та доброчесності державних службовців.

дістало подальший розвиток:

– аналіз проблем колізійності антикорупційного законодавства, зокрема між положеннями Закону України “Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки” та Державною антикорупційною програмою на 2023-2025 роки;

– пропозиції щодо внесення змін до законів України Закону України “Про запобігання корупції”, “Про публічні закупівлі”, “Про Вищу раду правосуддя” для підвищення прозорості і зниження корупційних ризиків;

– підхід до визначення природи корупційних діянь як похідної управлінської трансформації в умовах підприємницького та адміністративного середовища, що дозволяє поглибити розуміння причин виникнення корупції у сфері публічного управління;

– обґрунтування ролі громадського контролю в антикорупційній стратегії як необхідного чинника адаптації державної політики до європейських стандартів демократичного врядування, зокрема через участь громадянського суспільства в процедурі незалежного нагляду;

– підхід до антикорупційної профілактики шляхом переходу від репресивної моделі до моделі стимулювання доброчесності, яка включає систему мотиваційних заходів для публічних службовців та стандарти етичної поведінки в адміністративній діяльності.

Практичне значення отриманих результатів уможливлює їх використання у:

– науково-дослідній сфері – у процесі підготовки підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій Державного некомерційного підприємства “Державний університет “Київський авіаційний інститут” (акт про впровадження від 22.05.2025);

– правотворчій сфері – результати можуть бути використані для подальшого розвитку правового регулювання взаємодії громадянського суспільства та політичної влади;

– у правозастосовній сфері – з метою вдосконалення механізмів взаємодії громадянського суспільства та політичної влади;

– у освітньому процесі – запропонований науковий підхід загалом та наукові положення зокрема можуть бути враховані при підготовці до викладання навчальних дисциплін “Проблеми адміністративного права і процесу”, “Проблеми публічно та приватно-правового регулювання”, “Право України в умовах інтеграції до Європейського Союзу” Державного некомерційного підприємства “Державний університет “Київський авіаційний інститут” (акт про впровадження від 23.05.2025).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною, завершеною науковою працею. Особистий внесок здобувача полягає у всебічному аналізі адміністративно-правових аспектів антикорупційної політики та формулюванні на його основі авторських висновків та пропозицій. Запропоновано нове, комплексне визначення терміну «адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави», що враховує сучасні виклики. На основі аналізу законодавства та правозастосовної практики здобувачем особисто розроблено та обґрунтовано конкретні пропозиції до законодавства України з метою його адаптації до вимог євроінтеграції та підвищення ефективності антикорупційних механізмів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації обговорювались на засіданні кафедри конституційного і адміністративного права Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут», шести науково-практичних конференціях, у тому числі п’ятьох міжнародних: «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Ларнака, 2022); «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Орхус, 2022), «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку»

(м. Ліон, 2022), «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Рим, 2023), «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (м. Відень, 2023).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 223 сторінки, із них – 163 сторінки основного тексту. Робота містить 7 додатків. Список використаних джерел налічує 212 найменувань.

РОЗДІЛ 1. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

1.1. Стан наукового опрацювання проблем формування та реалізації антикорупційної політики

У процесі функціонування інституцій публічного управління та органів місцевого самоврядування в Україні доволі часто фіксуються факти корупційних правопорушень у їх діяльності. Тривалий період поширення цього негативного феномену спричинив суттєве зниження ефективності системи державного адміністрування, дестабілізацію правопорядку та деградацію засад правової держави, а також завдав істотної шкоди діловій репутації юридичних осіб – органів влади, та репутації їх представників – фізичних осіб. Крім того, було встановлено серйозні виклики національній безпеці, що вплинули як на приватні, так і на публічні інтереси.

У зв’язку з цим, одним із пріоритетних напрямів державної політики має стати впровадження ефективних заходів, спрямованих на викорінення усіх форм корупційної діяльності та подолання її негативних наслідків. Зокрема, такими наслідками є порушення принципів соціальної справедливості й рівності перед законом, які мають фундаментальне значення для функціонування демократичної держави. До того ж, системна присутність корупції в діяльності державних інституцій провокує втрату довіри з боку населення, сприяє лобіюванню інтересів через нормативно-правові акти, стимулює криміногенне середовище та зловживання владними повноваженнями, а також формує сприятливе підґрунтя для зростання монополізації, що негативно впливає на економічну стабільність і конкурентоспроможність ринку.

Отже, протидія корупційним загрозам має розглядатися як першочергове завдання суб’єктів публічної влади. Задля аналізу сучасного стану формування адміністративно-правових механізмів реалізації антикорупційної політики

доцільно звернутися до актуальних наукових напрацювань вітчизняних і зарубіжних дослідників, що стосуються загальних питань антикорупційної стратегії в Україні, а також практичної реалізації механізмів запобігання корупції. При цьому важливо окреслити проблематику, яка досі не отримала належного наукового висвітлення або потребує поглибленого вивчення.

Значна кількість сучасних науковців, які працюють у галузі адміністративного права, у своїх працях порушують комплекс актуальних проблем, безпосередньо пов'язаних із впровадженням механізмів протидії корупційним явищам та їх упередження. Серед дослідників, що здійснили внесок у розвиток цієї тематики, варто виокремити наступних: І. Басанцов, О. Зубарев, Ю. Битяк, І. Сопілко, Г. Божо, Ю. Ковбасюк, К. Бугайчук, К. Заїка, В. Федоренко, Р. Мельничук, С. Шатрава.

Попри наявність значного масиву праць, присвячених дослідженню цієї проблематики, все ж існує ряд питань, що залишаються недостатньо висвітленими у науковому дискурсі стосовно запобігання корупційним правопорушенням. Вітчизняні правознавці приділили чималу увагу аналізу генези й етапів формування корупційних процесів, зокрема, ґрунтовне дослідження у цьому напрямі здійснив Р. Тучак [166].

Ключові причини виникнення та поширення корупції на території України було встановлено у науковій праці Є. Невмержицького [108], де також, всебічно проаналізовано основні чинники впливу корупції на розвиток українського суспільства. А. Кладченко [72], своєю чергою, здійснив глибоке теоретико-правове дослідження причин виникнення і розвитку вітчизняної нормативної бази у сфері протидії проявам корупції, а О. Іванов проаналізував функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції та охарактеризував його правовий статус у площині адміністративного права.

Разом з тим, у вітчизняному науковому середовищі активно досліджуються як концептуальні, так і прикладні аспекти модернізації діючих інструментів протидії корупційним проявам у діяльності державних органів, а також

напрацьовуються ефективні підходи до їх нейтралізації. Одним із представників цієї наукової позиції є С. Серьогін.

У працях І. Яцків докладно висвітлено ключові теоретичні положення щодо природи та характеру корупційних деліктів у діяльності органів публічної адміністрації, окреслено їх ознаки, а також ідентифіковано критичні зони виникнення корупційних ризиків у різних видах публічно-правових відносин.

У своєму науковому дослідженні Д. Заброда [59] всебічно розкрила поняття корупції як визначального чинника, що впливає на ефективність функціонування системи органів правопорядку, а також окреслила принципи й форми міжінституційної взаємодії уповноважених суб'єктів державного управління у сфері протидії зазначеним правопорушенням. Погоджуємось з цією думкою, оскільки дослідження впливу корупції на ефективність органів правопорядку та форм міжінституційної взаємодії є вкрай важливим для розробки комплексної антикорупційної політики, особливо в контексті протидії не лише кримінальним, а й адміністративним правопорушенням, що часто є початковою ланкою корупційного ланцюга.

О. Ткаченко [165] у межах власного наукового аналізу визначив корупцію як кримінально-карані дії, що вчиняються посадовими особами органів публічної влади у процесі здійснення ними повноважень, тим самим розглядаючи її як прояв злочинної діяльності.

Комплексне дослідження адміністративно-правових підстав притягнення до відповідальності посадових осіб органів влади за вчинення корупційних діянь здійснив Д. Йосифович, який виокремив основні критерії настання відповідальності в цій сфері.

У межах аналізу нормативно-організаційних основ функціонування системи органів внутрішніх справ, М. Бездольний [12] і С. Алфьоров [3] обґрунтували наукові пропозиції щодо мінімізації корупційних ризиків у діяльності представників публічної влади в межах цієї структури.

Питання інституційної взаємодії між представниками інститутів громадянського суспільства та працівниками органів внутрішніх справ у процесі

запобігання та протидії корупційним правопорушенням всебічно розглянуто у дослідженні В. Завгороднього. [61].

Ю. Рум'янцева [158] зосередила увагу на дослідженні кримінально-правових аспектів корупційної злочинності у діяльності посадових осіб органів місцевого самоврядування, акцентуючи на специфіці їх реалізації повноважень.

Значний внесок у вивчення особливостей функціонування адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупційним правопорушенням зробили вітчизняні дослідники, зокрема О. Гейц, О. Коровяк, С. Рогульський, К. Ростовська та інші.

З наукової точки зору А. Новака [111, с.2] , можна класифікувати основні парадигми впровадження державної антикорупційної стратегії наступним чином:

– організаційно-управлінський підхід, представниками якого є сам А. Новак, а також М. Білинська, О. Прохоренко, С. Серьогін, В. Соловйов;

– адміністративно-юридичний напрям, що висвітлений у працях В. Борденюк, І. Грицяка, С. Дубенка, М. Мікієвич та Т. Чубари;

– структурно-інституційна модель (що передбачає ідентифікацію складових системи органів публічної влади, які функціонують у сфері запобігання корупційним правопорушенням), представлена вітчизняними дослідниками: К. Бабенком, Г. Бубликом, В. Козаком, О. Конотопцевим, В. Побережним, О. Сушинським;

– соцієтальний підхід, прихильниками якого виступають Грицяк, В. Козаков, В. Скуратівський, В. Трощинський, І. Хожило;

– гуманістичний підхід, концептуальні засади якого викладені у роботах В. Баштанника, І. Грицяка, В. Козакова, В. Купрійчука, Т. Чубари та інших науковців.

Слід підкреслити, що цілісне впорядкування наукових підходів у межах зазначеного напряму дослідження відіграє важливу роль у формуванні об'єктивної картини сучасного стану розробленості питань протидії корупційним явищам. Це, своєю чергою, дозволяє визначити шляхи інтерпретації ключових теоретичних положень та прикладних адміністративно-правових механізмів

реалізації антикорупційної політики з метою мінімізації ризиків виникнення проявів цього негативного соціального феномена.

Корупція, починаючи з найдавніших часів, розглядалась як сукупність специфічних деструктивних суспільних взаємовідносин, що призводять до ерозії морально-етичних засад соціального розвитку і негативно впливають на ефективність функціонування економічних, промислових та управлінських систем.

З наукової перспективи, витоки та динаміка розвитку корупційних правопорушень повинні аналізуватись у взаємозв’язку з формуванням базових функцій публічного управління та становленням господарсько-економічної діяльності. Адже саме з посиленням управлінських повноважень службових осіб органів публічної влади з'явилися можливості суб’єктивного розпорядження ресурсами задля реалізації власних інтересів [107, с.11].

Зародження феномену корупції бере свій початок ще у дописемну епоху, коли в суспільстві почали формуватися особливі загальноприйняті нормативи поведінки, відомі під назвою "мононорми". Зазначені регулятори мали імперативний характер і забезпечувалися переважно механізмом суспільного осуду, який виконував функцію своєрідної санкції у разі недотримання індивідом встановлених норм. Проте з моменту появи інституту держави почали виникати труднощі із забезпеченням обов’язковості дотримання таких норм, оскільки роль соціального осуду в регуляції публічної поведінки суттєво знизилась [174].

Розвиток цивілізаційних процесів та становлення фінансово-економічних відносин тісно пов’язані з виникненням корупційних деліктів. Ілюстративним прикладом їхнього існування в історичному контексті є систематизація способів привласнення публічних коштів, запропонована верховним жерцем Чандраупти — Брахманом. Уже в ті часи було виявлено, що недосконалість правової регламентації та брак ефективного нагляду за державними фінансовими ресурсами створюють сприятливе підґрунтя для зловживань з боку представників правлячих структур.

Виходячи з викладеного, корупційні правопорушення слід трактувати як соціально небезпечне відхилення, що негативно впливає на суспільну динаміку,

підриває потенціал державного розвитку та загрожує добробуту громадян. Успішність протидії цьому явищу значною мірою залежить від глибокого осмислення його природи, а також від ретельного аналізу етапів еволюції зазначеного інституту. До того ж, у релігійних доктринах провідних світових віровчень — зокрема християнства, юдаїзму та буддизму — простежується послідовне засудження корупційних дій, з акцентом на необхідності викорінення обставин, що можуть провокувати зацікавленість у неправомірній вигоді, аби це не впливало на неупередженість судових рішень. Систематизація права в сучасних умовах спрямована не лише на встановлення чітких норм і правил, а й на створення механізмів, які б унеможливлювали використання законодавчих прогалин для корупційних зловживань.

У численних історико-правових наукових дослідженнях переважної частини іноземних дослідників, які аналізували зазначену проблематику, простежується стійкий взаємозв’язок між функціонуванням суб’єктів публічного управління та проявами корупційної поведінки. Одним із ключових аспектів сучасної антикорупційної політики є контроль за розподілом та використанням бюджетних асигнувань, оскільки неефективний чи непрозорий розподіл фінансових ресурсів держави нерідко призводить до зловживань та створення корупційних схем.

У своїй науковій праці К. Наумчук висвітлив характерні риси корупційних правопорушень у функціонуванні владних інституцій на теренах Вавилону — однієї з найдавніших цивілізацій, що існувала у період 2500–1700 років до н. е. [105, с.24]. У цьому контексті доцільно наголосити на тому, що визначальні параметри політико-правової системи держави значною мірою зумовлюються суспільною свідомістю, зокрема релігійними переконаннями населення.

Аналізуючи історичні джерела корупції, варто зауважити, що в епоху Римської імперії це суспільно небезпечне явище набуло всепроникного характеру. У ряді наукових джерел висловлюється припущення, що саме корупція у V столітті стала одним із чинників розпаду Західної Римської імперії. У Вавилонській державі вперше були систематизовані норми законодавства, спрямовані на протидію зловживанням владою та хабарництву.

Феномен корупції докладно проаналізовано у працях давньогрецьких мислителів Аристотеля та Платона. Вони акцентували увагу на деструктивному впливі корупційної практики на всі аспекти соціального життя, підкреслюючи згубність зловживань службовим становищем з боку представників державного апарату [31].

Зокрема, Аристотель розглядав корупцію як суспільна вада, що підриває основи державності та має деморалізуючу природу. Науковець вважав заходи, спрямовані на запобігання зловживанням службовців, ключовими умовами підтримання політичної стабільності. Законодавче врегулювання в цій сфері, на його думку, повинно унеможливлювати отримання неправомірної вигоди посадовими особами. [164]. Погоджуємось з такою точкою зору тому що корупція, незалежно від історичного контексту, системно руйнує довіру до інститутів влади, спотворює принципи справедливості та перешкоджає ефективному функціонуванню держави. Отже, запобігання корупції є умовою для забезпечення стабільності, легітимності та розвитку будь-якого суспільства.

А. Артемєв, досліджуючи генезис корупції в умовах Стародавньої Індії, підкреслював значну роль монархічного устрою в її поширенні. Особливістю було те, що верховна влада в особі монарха концентрувала функції нормотворення, правосуддя та адміністративного управління. Призначення посадовців здійснювалося особисто правителем, при цьому держава приділяла серйозну увагу запобіганню зловживанням з боку представників управлінського апарату, особливо серед агентів внутрішнього нагляду [107, с.11].

У середньовічну добу, згідно з науковою позицією У. Манчестера, спостерігалося активне поширення корупційних практик, насамперед у сфері церковного життя. Мислителі тієї епохи, зокрема Тома Аквінський і Августин Блаженний, класифікували корупцію як один із найтяжчих моральних гріхів [164].

Для доби Візантії характерним виявом корупції стало придбання посад у державному апараті. Посадовці, здобувши посади внаслідок матеріального внеску, не приховували наміру компенсувати витрати за рахунок хабарів і стягнення додаткових зборів з населення [124, с.139].

У країнах Європи Нового часу поширення набула концепція суспільного договору, що передбачала взаємні зобов'язання між громадянами та державою: дотримання законів з одного боку та захист прав і свобод — з іншого. У випадку порушення цих умов представниками державної влади, народ мав право на розірвання такого договору та зміну уряду. Така ідея суперечила традиційному уявленню про божественне походження влади, адже державні інститути фінансувалися за рахунок платників податків, отже, мали слугувати інтересам суспільства.

Протягом XVIII–XIX століть було реалізовано низку ліберальних реформ, зокрема таких, що юридично закріплювали обов'язок посадових осіб діяти в інтересах народу, дотримуватись чинного законодавства та протидіяти корупції у своїй діяльності. Унаслідок цього відбулося зниження рівня корупційної активності, однак повністю викорінити це явище не вдалося. Серед головних причин варто відзначити соціальну практику дарування цінних презентів посадовцям, що фактично наближалося до форм хабарництва [164].

Філософи Платон і Фукідид поділяли позицію, що основною перешкодою для побудови справедливого суспільства є недосконалість людської природи та прагнення до особистої вигоди. Саме з цієї позиції виникла концепція "моральної моделі" корупції [84]. Нам імпонує така точка зору, оскільки вона підкреслює фундаментальне значення етичних та моральних засад у боротьбі з корупцією, вказуючи на її глибинні коріння в людській психології та потребі вдосконалення не лише правових, а й ціннісних орієнтирів суспільства.

У своїх наукових працях Н. Макіавеллі трактував корупцію як патологічне явище, властиве соціальній системі. За його переконанням, завбачливий державний лідер зобов'язаний своєчасно ідентифікувати це відхилення та вжити ефективних заходів для його усунення. Слід погодитись з такою точкою зору, тому що корупція, вимагає від лідера держави не лише усвідомлення її негативного впливу, а також активних дій для її усунення.

Водночас Т. Гоббс зазначав, що посадові особи вчиняють корупційні дії, не остерігаючись відповідальності, оскільки переконані у можливості уникнення

покарання через підкуп представників державної влади. Такий погляд вченого свідчить про наявність корупційних практик у роботі тогочасних правоохоронних інституцій.

На відміну від переважної більшості теоретиків, М. Вебер запропонував концепцію “толерантного функціоналіста”, у межах якої розглядав корупцію як чинник, що може сприяти оптимізації комунікації між державним апаратом і приватним сектором. На його думку, за умови укріплення позицій елітарних груп і прискорення темпів суспільного розвитку корупція може набути інструментального значення.

Феномен корупції був предметом досліджень і таких мислителів, як Ф. Бекон, Ш. Монтеск’є та Ж.-Ж. Руссо. У їхніх працях це явище розглядалося як соціальна дисфункція, що порушує стабільність та цілісність соціального організму [25]. Слід додати, що їхні погляди заклали основи для подальших наукових досліджень корупції, підкресливши її деструктивний вплив не лише на правові інститути, а й на моральні засади суспільства та ефективність державного управління, що особливо актуально в умовах сучасних євроінтеграційних викликів для України.

Перші літературні згадки про корупційні злочині у період Київської Русі з’явились наприкінці XIII-го століття. У тогочасних літописах, зокрема, у Двінській уставній грамоті, датованій 1397 роком, було розрите поняття незаконної винагороди (так званого “мздоїмства”) за протиправне використання своїх повноважень посадовими особами держави. Пізніше, у 1462 році, в Псковській судній грамоті було визначено таке поняття як хабар. За часів правління царя І. Грозного було застосовано смертну кару винного за отримання, або надання, хабарів.

Період існування Російської імперії став “колискою” для виникнення корупційних злочинів у державі, які називали місництво (відсутність оплати праці від держави за діяльність її посадових осіб.) Тобто, чиновники жили лише за рахунок коштів громадян. Окрім цього, процес відбору на відповідну державну посаду здійснювався на основі нечесної кадрової конкуренції, не враховуючи

особисті ділові якості майбутнього претендента, лише відповідно до ієрархії прізвищ та місця у суспільному прошарку. У такому контексті, збільшилася специфічна верства населення особливого складу, яка використовує свої повноваження з метою отримання власної вигоди, або досягнення певних особистих цілей, що лише сприяло широкому поширенню корупційних злочинів.

З наукової точки зору, навіть за наявності повноцінної законодавчої бази щодо відповідальності за здійснення корупційних злочинів та можливості отримання покарання за їх скоєння, чиновники постійно видозмінювали та вдосконалювали способи для отримання власних вигод.

В історичних джерелах можна побачити інформацію про те, що, відповідно до військового уставу Запорізької Січі, старшинам та отаману було заборонено використовувати кошти з військової казни на власні потреби. Тих осіб, які порушують дану норму, чекала смертна кара, а ті особи, які допущені до влади, однак допомагали розкрадати військову казну, більше не мали права отримувати вищі чини [45].

У період існування дореволюційної Росії виновниками корупційного злочину були всі особи, які приймали в ньому участь: і ті, хто давав, і ті, хто брав хабарі. Також, окремим видом корупційного злочину було вимагання винагороди у вигляді подарунків, або грошових коштів, за протизаконні дії службової особи держави. Революція, у свою чергу, спричинила значне підвищення рівня корупції у Росії, навіть за умови винищення більшості представників бюрократичних еліт та жорстоких репресій.

Період існування Радянського Союзу ознаменувався виділенням особливого та обмеженого кола осіб з партійних еліт із можливістю зловживання владними повноваженнями. При цьому, значну увагу у науковій літературі приділяють тому факту, що активно процвітає корупція саме у політичній системі капіталістичного суспільства [25].

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що історичне становлення та еволюція корупції як негативного соціального явища на всіх етапах розвитку суспільства полягали у плавному переході від банального хабарництва до системного та

складного процесу здійснення корупційних злочинів на різних рівнях управління. Історичні особливості такого розвитку дозволяють визначити основні його етапи:

– від початку існування суспільства до середини XIX століття. Даний період можна охарактеризувати через процес визначення корупції як глобальної проблеми людства, а, також, аналізу рівня її впливу на розвиток суспільства в цілому;

– кінець XIX століття. Для даного етапу характерним стала активізація наукових досліджень щодо визначення сутності феномену корупції, пошуку причин її виникнення та здійснення аналізу її рушійної сили.

– XX століття і до сьогодні. Останній період можна охарактеризувати наступними особливостями: визначення дієвих заходів для боротьби з корупційними злочинами у системі публічного адміністрування держави та основних пріоритетних напрямів вдосконалення моделей державного устрою з метою зменшення рівня корупції [106, с.135].

Доцільним є аналіз сучасних наукових концепцій, запропонованих дослідниками, стосовно формування нормативно-правових засад реалізації державної антикорупційної стратегії [37].

З позицій науковців В. Журавського, М. Михальченка та О. Михальченка, корупція є тісно інтегрованою у політичну, правову, економічну площини суспільного буття, а також у морально-етичну сферу. Вони акцентують увагу на необхідності системного підходу у розробці механізмів реалізації антикорупційної політики в адміністративно-правовій площині, де ключову роль відіграє визначення домінуючого елемента системи, що формує її загальну структуру. На думку вказаних авторів, корупційні прояви деструктивно впливають на суспільні відносини та спотворюють політичну дійсність, яка, натомість, повинна орієнтуватися на забезпечення добробуту населення та динамічний економічний розвиток держави [57]. Погоджуємось із цим судженням, оскільки системний підхід до розуміння корупції як багатогранного явища, що пронизує всі сфери суспільного життя, є критично важливим для

розробки комплексного та ефективного антикорупційного механізму, здатного протидіяти її руйнівному впливу на державність та суспільний розвиток.

Своє бачення проблематики формування адміністративно-правових механізмів протидії корупції висловлює і С. Шатрава, розглядаючи це питання крізь призму функціонування Національної поліції України. Він наголошує на важливості цієї інституції у загальнодержавному антикорупційному процесі, що передбачає формування публічно-правової стратегії розвитку суспільних відносин із метою усунення чинників, які сприяють проявам корупції. З цією метою, на думку автора, доцільним є застосування комплексу спеціалізованих адміністративно-правових засобів, які обмежують дискреційні повноваження посадових осіб та спрямовані на попередження і мінімізацію корупційних правопорушень [177]. Погоджуємось із цим баченням тому що ефективність антикорупційної політики значною мірою залежить від конкретних адміністративно-правових інструментів та обмеження дискреційних повноважень правоохоронних органів.

У власному науковому дослідженні В. Литвиненко здійснив ґрунтовне дослідження функціональних аспектів адміністративно-правового механізму впровадження антикорупційної політики в Україні. Учений охарактеризував правовий статус суб’єктів, наділених повноваженнями у цій сфері, визначив основні напрямки адміністративно-правового регулювання та, з урахуванням виявлених особливостей, запропонував ефективні прикладні заходи, спрямовані на вдосконалення механізмів запобігання і протидії корупційним правопорушенням у межах діяльності державного управління [94].

А. Приходько і В. Оксінь відзначають, що на глобальному рівні корупція, як транснаціональне соціально-правове явище, по-перше, представляє собою тип поведінки осіб з особливим статусом (зокрема, у сфері прийняття певних рішень, які мають юридичні наслідки), в якому інтереси такої особи займають привілейоване положення перед громадськими або державними; по-друге, це викривлена ідеологія суспільства, яка дозволяє, не дотримуючись норм права, здійснювати, допускати чи сприяти неетичній та нелегальній поведінці

уповноважених осіб [205, с.73]. Погоджуємось з цією позицією, в той же час вважаємо, що для ефективної протидії корупції, особливо в контексті євроінтеграції, необхідним є не лише викриття деструктивних поведінкових патернів, а й системне зміцнення правових інститутів та формування культури доброчесності.

У своїй науковій праці В. Козленко [75] здійснив спеціалізований аналіз, у межах якого охарактеризував особливості правового статусу Національного антикорупційного бюро України в площині адміністративного права, а також виокремив основоположні чинники, що зумовлюють виникнення корупційних діянь серед посадових осіб цієї державної установи під час реалізації ними повноважень.

У ході розгляду аспектів нормативно-правового забезпечення функціонування державного механізму запобігання корупційним правопорушенням за участі інститутів громадянського суспільства, Є. Глушко [39] пропонує адаптацію зарубіжного досвіду передових європейських країн, зокрема Великої Британії, Болгарії та Німеччини. Йдеться, насамперед, про застосування інституціоналізованих процедур громадської участі в антикорупційних заходах, зокрема реалізацію громадського контролю за діяльністю органів публічного управління, а також підвищення рівня обізнаності громадських активістів шляхом їхнього навчання у сфері протидії корупції.

У наукових працях В. Гвоздецького [28], В. Довжанина [53] Є. Невмержицького [108], І. Яцків [184] здійснено систематизацію основних категорій та підходів до реалізації державної політики у сфері боротьби з корупцією: визначено базові принципи, цілі, методи та інструменти. Водночас ці дослідження частково обмежуються аналізом існуючих практик, без достатнього врахування первинних передумов формування вітчизняної моделі антикорупційної політики та її концептуального підґрунтя.

У свою чергу М. Грещук [41], досліджуючи проблематику побудови адміністративно-правових механізмів реалізації державної антикорупційної стратегії, звертає увагу на низьку результативність антикорупційної діяльності в

Україні. Автор обґрунтовує критичне ставлення до ефективності проведених реформ, вказуючи на значне поширення корупційних практик у порівнянні з іншими високорозвиненими державами, попри позитивні зміни в організаційній структурі органів, уповноважених на протидію корупційним правопорушенням.

У контексті його дослідження окремого значення набуває необхідність імплементації інноваційних підходів та іноземного досвіду для формування ефективного державного впливу на функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. При цьому важливу роль відіграє правова систематизація, яка дозволяє гармонізувати правові акти, усунути колізії в чинному законодавстві та забезпечити цілісність реалізації антикорупційної політики.

Із наукової точки зору, пропозиції щодо повноцінного впровадження адміністративно-правових інструментів, запозичених із зарубіжного нормативного досвіду, виглядають логічними і доцільними для України. Водночас ключовим залишається питання належного бюджетного забезпечення антикорупційних інституцій, оскільки ефективність та автономність їх діяльності безпосередньо залежить від обсягів та цільового використання фінансових ресурсів. Нестача фінансування або його неефективний розподіл здатні звести нанівець будь-які спроби покращити ситуацію у сфері протидії корупційним ризикам.

Крім того, дослідник наголошує на потребі формування інноваційних моделей ефективної комунікації між органами державної влади та громадськими структурами. Він акцентує увагу на важливості зниження соціальної толерантності до корупції, зменшення зацікавленості в особистому збагаченні через протиправне отримання матеріальних благ. Усе це має сприяти остаточному викоріненню корупції як соціально небезпечного явища з життя українського суспільства. Важливою складовою антикорупційної політики є забезпечення безпеки і незалежності судді, оскільки ефективна судова система є фундаментом правової держави. Гарантії неупередженості суддів, їхній захист від будь-якого тиску та впливу, а також формування суспільної довіри до судової влади є критично важливими умовами для успішного впровадження заходів із протидії корупції.

Вважаємо, що, комплексний підхід, що поєднує систематизацію законодавства, належне фінансування антикорупційних органів та судової влади, а також формування культури нетерпимості до корупції серед громадян, сприятиме значному підвищенню ефективності державної політики у сфері боротьби з корупцією.

Питання підвищення рівня якості комунікації та ефективності спілкування між суб'єктами антикорупційної боротьби з метою її вдосконалення знайшли відображення у науковому доробку В. Дем'янчук [49]. Автор обґрунтовує перспективність нових методів та форм ефективної взаємодії між представниками громадського та державного секторів, які виникають у ході впровадження механізмів запобігання та нейтралізації корупційних правопорушень. Проблеми реалізації правового статусу антикорупційних органів у державному управлінському апараті та у вітчизняній системі права, а, також, проблематика їх взаємодії між собою є надзвичайно важливими питаннями, на думку дослідника.

Б. Шапка здійснив дослідження питань вдосконалення системи антикорупційного законодавства України, запропонував застосування перспективних нормативних ініціатив на базі міжнародних стандартів. За приклад, автор пропонує проведення періодичних соціологічних досліджень серед усіх соціальних груп громадян у різних регіонах держави щодо ефективності реалізації заходів держави з протидії корупційним злочинам. Систематичний моніторинг масштабів розповсюдження та стану корупції в державі дозволить об'єктивно оцінювати ефективність роботи органів державної влади з протидії корупційним явищам, підвищить дієвість запроваджених заходів антикорупційної політики, в цілому, допоможе у виявленні ключових проблем та недоліків формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики, а, також, сприятиме акумулюванню можливих зауважень та пропозицій у майбутньому [175].

Слушну думку висловив, також, М.Мельник щодо належного наукового забезпечення даних процесів у державі. Організація наукових напрацювань в області запобігання та протидії корупційним правопорушенням, систематизація

низки наукових досліджень даної сфери, оперативна розробка інноваційних пропозицій з удосконалення державної системи боротьби з корупцією, рекомендацій та наукових методик, раціональне впровадження в практичну площину наукових пропозицій, створення прогнозів та релевантний аналіз форм та ефективних засобів антикорупційної політики держави, на думку автора, піднесуть на абсолютно новий рівень процеси викорінення корупції в Україні.

Для покращення ефективності цих досліджень, важливим напрямом, також, виступає запровадження моральних та матеріальних стимулів праці авторів вищевказаних досліджень [60].

Оскільки корупція визначається як використання службовою особою своїх повноважень та службових можливостей для набуття особистих благ, пропонуємо розглянути цікаву, у ракурсі нашої роботи, думку С.Лазаренка. Автор вважає, що антикорупційна політика, насамперед, повинна базуватися на принципі послідовного та постійного збільшення вагомості репутаційних ризиків, створення атмосфери нестабільності для всіх учасників корупційних дій, як представників держави, так і бізнесменів та пересічних громадян.

Станом на сьогодні, дії органів державної влади переважно ґрунтуються на класичних підходах, що спричиняють фрагментарність діяльності антикорупційних інституцій та орієнтовані передусім на каральні механізми (заборона відповідних дій, збільшення штрафних санкцій), які, в умовах сьогодення, показали свою неефективність [111, с.1].

Одну з провідних ролей у системі органів протидії корупції повинні відігравати органи прокуратури, вважає дослідник О.Горган. Наряду з Національним антикорупційним бюро України та Національним агенством з питань запобігання корупції, прокуратура має стати ключовим гравцем на правовому полі та у повному обсязі координувати діяльність правоохоронних органів країни щодо протидії корупції, формувати проєкти порядку денного органів публічного адміністрування та визначати перспективні шляхи реалізації антикорупційної політики у державі [24].

Корупція – це відображення того суспільного стану, який наразі існує в державі, його правової захищеності, моральності, соціального стану його політичної та економічної системи. В демократичній чи авторитарній системі вона завжди негативно впливає на суспільство в економічному та соціальному аспектах, хоча і, на певний час може бути контрольованою. Однак корупція виступає як потужний чинник, що підточує основні принципи демократії та ускладнює еволюційні процеси в громадському та політичному житті українського суспільства.

Корупція є злочином, який передбачає використання посадовими особами свого становища та службових повноважень для особистого збагачення. Цей феномен є однією з головних загроз національній безпеці, оскільки він підриває фінансово-економічну систему, має негативний вплив на довіру до держави та здатність публічних службовців захищати національні інтереси через використання публічного офісу для особистої користі [190, с.171].

Проблема корупціїї, на думку І. Яцків [184], стає однією з найактуальніших проблем XXI століття, а викорінення цього явища стоїть на порядку денному у багатьох розвинених демократичних країнах. На думку автора, в нашій країні існує повноцінна правова база протидії корупції, але вона занадто розпилена по напрямам або спирається на занадто велику кількість різних законів та правових актів.

Наприкінці минулого століття Організація Об’єднаних Націй оцінювала корупційні зловживання як суто внутрішньо-державні проблеми. Ці висновки певним чином впливали на динаміку розвитку кримінального права в Україні в той час. Злочинність у XXI столітті набула глобальної величини в обсягах всієї планети.

Спираючись на досвід міжнародної спільноти щодо дотримання адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики в міжнародному правовому полі, український дослідник П.Андрушко присвятив чимало сторінок своєї праці реформам вітчизняної законодавчої системи в антикорупційній сфері. Висновок вченого однозначний: реформи в

антикорупційному законодавстві, що проводились в Україні у період 2006-2011 років, ще далекі до завершення та потребують значного доопрацювання. Актуальною така думка залишається і в теперішній час. Ознаки корупційних злочинів та особливості дотримання законодавства щодо категорій осіб, які виконують свою діяльність від імені держави, вчений досліджує за допомогою розширеного доктринального аналізу [18].

Розглянуті наукові роботи в сфері формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики висвітлили певні тенденції розвитку, стан та перспективні напрями розв’язання проблем даної галузі. Нажаль, деякі теоретичні та практичні аспекти державної антикорупційної політики в цих наукових дослідженнях висвітлені недостатньо повно. Існуючі теоретичні напрацювання українських вчених базуються на досить вузькому науковому фундаменті та складаються з пазлів інших досліджень, що виступають основою для вивчення особливостей правової політики держави в контексті реалізації реформ щодо подолання корупційних правопорушень у сучасному суспільстві.

Звісно, згадані вище автори зробили значний внесок у розвиток теоретичного та практичного базисів для формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики, сприяли покращенню правових та організаційних методів у боротьбі з корупційними явищами у роботі системи органів публічного адміністрування.

Вітчизняні дослідники доклали немалих зусиль для з’ясування мотивів службових осіб та виявлення сприятливих умов для вчинення корупційних правопорушень. Однак, ситуація щодо нормативно-правового забезпечення адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики із залучення міжнародного досвіду залишилась практично без належного розгляду, висновки звузились до узагальнення та не враховують сучасних тенденцій розвитку державотворення у світі.

1.2. Становлення теоретичних основ еволюції розроблення та функціонування адміністративно-правових засад антикорупційної політики у працях вітчизняних вчених

Сьогодні Україна переживає важливий етап розвитку через проведення низки демократичних перетворень, які супроводжуються досить складними процесами здійснення реформ у системі політичних, правових та економічних відносин. Одними із ключових складових таких трансформацій можна назвати удосконалення процесів запобігання та протидії корупційним злочинам, адже, наразі, можна спостерігати критично високий рівень корупційних правопорушень у системі органів влади. Цей факт зафіксовано більшістю вітчизняних та зарубіжних аналітиків та експертів у даній сфері, представниками громадських та міжнародних організацій, а, також, посадовими особами органів публічного адміністрування вищого рівня.

Отже, однією із нагальних проблем розвитку сучасної України є прояви корупційних злочинів та відсутність адекватної антикорупційної політики держави щодо реалізації ефективних заходів попередження та винищення даного явища із суспільного життя. У даному ракурсі, ключовим завданням для ефективізації роботи органів публічної влади виступає теоретичне обґрунтування адміністративно-правового забезпечення процесів протидії корупційним правопорушенням, дослідження успішного досвіду провідних країн світу у боротьбі з даним негативним суспільним явищем з метою застосування дієвих практик в українських реаліях, а, також, вдосконалення механізмів публічного адміністрування у сфері протидії корупційним злочинам [26].

Теоретичні аспекти адміністративно-правового забезпечення та адміністрування процесами протидії корупційним правопорушенням досліджували у власному науковому доробку такі науковці, як: В. Авер’янов [1], С. Алфьоров [2], О. Бандурка [9], Г. Блінова [14], Д. Заброда [60], Р. Крамар [87], В. Мельник [97], О. Олійник [113] та ін. Необхідно акцентувати увагу на

вираженій фрагментарності у вивченні концептуальних основ запобігання та протидії корупційним правопорушенням більшістю дослідників нашого часу.

Маємо зазначити, що велика кількість досліджень даної сфери лише частково розкривають конкретні теоретичні аспекти процесів запобігання та протидії корупційних правопорушень в окремих сферах суспільного життя. Зокрема, у діяльності кримінально-виконавчої служби держави про це відзначає О. Боднарчук [15, с.43], Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – Є. Вандіна [21], співробітництва органів внутрішніх справ із іншими правоохоронними структурами – М. Кінаш [70].

Наукові праці даного напряму дають змогу узагальнити знання про адміністративно-правові механізми антикорупційної політики держави та адміністративно-правовий статус ключових суб'єктів її формування. Науковим надбанням даних досліджень виступає систематизація основних принципів антикорупційної політики України, а, також, форм та методів її реалізації. Однак, необхідно виділити суттєвим недоліком недостатній рівень наукових напрацювань до визначення ключових підходів у розкритті сутності поняття "адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави", в тому числі, всебічного розуміння передумов їх формування та визначення ключових засад їх успішної реалізації.

Маємо констатувати той факт, що сутність терміну "засади" всебічно не розкрито у законодавстві України, однак, даний термін застосовується у значенні "основоположні механізми", "загальні принципи" або "основні правила". Вони виглядають наступним чином:

- основа будь-кого явища або дії, тобто те, на чому вони ґрунтуються;
- метод або спосіб, здійснення будь-якої дії;
- основа світогляду на будь-яке явище чи дію, вихідне положення їх існування.

У сучасному науковому просторі досі не знайдено балансу у співвідношенні змісту понять "засади" та "принципи". У більшості досліджень дані поняття ототожнені та їх лексичне значення дуже близьке.

Існує наукова позиція, за якої терміни “засади” та “принципи” визначаються близькими по значенню, проте не ототожнюються по змісту повністю. Прихильником такого підходу можна назвати О. Осауленко [16, с. 117], що у власному науковому доробку доносить дану думку крізь призму глибокого аналізу діяльності Конституційного Суду України та прийняття ним окремих рішень.

Однак, на наш погляд, дефініція терміну “засада” є ширшою за своєю суттю та охоплює всі параметри та явища, які включає категорія “принципи”. Тож, сутність терміну “принципи” можна визначити через змістовнішу за своїм значенням категорію “засада”.

На нашу думку, в такому ракурсі, доцільно доповнити визначення тим, що засади виступають як ідеологічне “підґрунтя” права, однак, вони не можуть відображати характерні особливості права, адже виступають лише фундаментом для виникнення та укорінення специфічних рис права.

Отже, розглянувши основні наукові підходи до визначення поняття “засади” у вітчизняних наукових колах, можемо створити авторське трактування: фундаментальні ідеї та концепції, які регулюють відносини у суспільстві, що і виступають предметом права.

У контексті даного пункту заслуговує на увагу, також, визначення поняття “адміністративно-правові засади”.

З наукової точки зору сутність даного терміну можна розкрити як комплекс пов’язаних між собою основоположних актів законодавсьтва, що включають виключний перелік норм та принципів, юридично закріплених та спрямованих на реалізацію державою функції адміністративно-правового регулювання суспыльних выдносин для найефективнышого упорядкування і розвинення на благо суспільних потреб.

Зміст поняття “адміністративно-правові засади” втілює комплекс всіх адміністративно-правових норм, за умови дотримання яких визначаються ключові принципи, головні цінності, форми і методи розвитку законодавчої та розпорядчої діяльності органів владних повноважень, з метою оптимізації

процесів впливу на суспільні відносини, покращення діяльності владних інституцій і забезпечення належного виконання їх функціоналу.

Специфічні правила, які врегульовані правовими нормами та виникають між суб'єктами публічного права з метою впорядкування різноманітних суспільних відносин та забезпечення безпеки, добробуту громадян держави за рахунок застосування різноманітних засобів державного примусу.

З наукової точки зору Б. Логвиненка, можна виділити ключові системохарактеризуючі складові адміністративно-правових засад в управлінській науці:

– функції, що закріплюють основні види управлінської діяльності;

– форми, які характеризують зовнішні прояви певних управлінських дій, що спрямовані на виконання зазначених функцій;

– моделі, які визначають характерні особливості процесів організації роботи та забезпечення необхідними засобами для здійснення управлінської діяльності [93]. На нашу думку, даний розподіл складових є доцільним, адже розкриває увесь спектр ознак досліджуваного явища.

У свою чергу, В. Дем'янчук розкриває сутність поняття "адміністративно-правові засади" як сукупність специфічних явищ, які визначають юридичну основу діяльності представників органів публічної влади держави [48, с.87].

На наш погляд, можна розглянути дане поняття як комплекс нормативно-правової документації різних рівнів, який визначає положення суб'єктів правових відносин у процесі реалізації широкого діапазону відносин у суспільстві.

Із цього приводу, М. Легенький висловлює думку про те, що адміністративно-правові засади виступають як комплекс основних методологічних параметрів та ключових принципів з метою оптимального регулювання відносин у суспільстві в різних сферах, який визначається нормами адміністративного права та має організаційно-управлінське, категоріальне та нормативно-правове забезпечення [97].

На наш погляд, саме по собі формулювання “адміністративно-правові засади” можна розуміти як комплекс санкціонованих державою норм з метою реалізації управлінського впливу на поведінку усіх суб’єктів правовідносин.

Адміністративно-правові засади, з наукової точки зору О. Корчинського, можна розуміти як комплекс специфічних параметрів правовідносин у суспільстві, які закріплені нормами адміністративного права та потребують регулювання за рахунок використання адміністративно-правових засобів [82, с.48].

На наш погляд, дане поняття сформовано в процесі узагальнення існуючих знань про відносини у суспільстві, які пов’язані з виконанням управлінської функції представниками органів публічної влади з урахуванням особливостей адміністративного законодавства.

Існує науковий підхід, за якого окремими складовими в структурі адміністративно-правових засад визначено наступні:

– категоріальна складова (виокремлення ключових понять, категорій та ознак конкретного явища у галузі адміністративного права);

– нормативна складова (система нормативно-правової документації, на основі якої здійснюють адміністративно-правове регулювання відносин у різних сферах суспільного життя;

– інституційна складова (забезпечує процес формування статусу різноманітних суб’єктів правовідносин, а, також, їх зовнішньої та внутрішньої взаємодії.

– інструментально-технологічна складова (основні методи та форми правоохороннох, правотворчої та правозастосовної діяльності суб’єктів, які визначені інституційною складовою).

Прихильником такого підходу можна назвати Д. Заброду [61].

На основі проведеного аналізу наукових досліджень даної теми, пропонуємо авторське визначення терміну “адміністративно-правові засади”, під яким можна розуміти комплекс основних методологій, а, також, ключових принципів регулювання відносин у суспільстві у конкретній сфері діяльності, яка

визначається нормами адміністративного права та включає нормативно-правове, категоріальне та організаційно-управлінське забезпечення.

На наш погляд, у ракурсі дослідження даної теми, доцільним виступає визначення сутності терміну “корупція”.

Існує наукова думка про те, що корупція виступає як комплексне явище у суспільстві, яке має різноманітні прояви у майже всіх сферах людського життя та охоплює широкий діапазон правопорушень. Негативною стороною сучасного суспільства виступає той факт, що деякі особливості здійснення корупційних правопорушень вкорінюються у свідомості громадян як норма та вважаються властивими у різноманітних суспільних відносинах. Сутність корупції розкривається як протизаконне отримання майнових (немайнових) благ, переваг та послуг посадовими особами органів публічної влади, використовуючи власний правовий статус державного рівня та пов’язані з цим можливості. Також, автор розуміє корупцію як підкуп службових осіб органів публічної влади, уповноважених на виконання функцій на благо держави, за рахунок надання їм певних вигод з метою отримання від них превілеїв [176, с.428].

Деякі вчені не погоджуються зі вищезазначеним та розглядають корупцію не як банальний факт хабарництва, підкупу чи зловживання службовим становищем посадової особи органу публічної влади, а як різновид суспільної хвороби або психологічної установки громадян здійснювати використання власної посади у вигляді джерела отримання користі [127, с.72].

Тільки частково можемо погодитись із запропонованим твердженням та вважаємо, що дане поняття виходить за межі правового поля та є комплексною категорією.

Цікавою, з наукового погляду, можна вважати позицію І. Яцків [184], який у власному науковому доробку розкриває адміністративно-правову складову корупції як систему публічних відносин, яка базується на специфічних діях службових осіб органів публічної влади, в яких є ознаки адміністративного правопорушення. Ключовими факторами виникнення та поширення корупційних злочинів у системі державних органів автор вважає наступні:

– історичну схильність до сприйняття корупції як норми у суспільному житті;

– низький рівень моральності окремих громадян;

– нестабільність у політичній сфері та перехідний тип економіки (така ситуація сприяє збільшенню мотивації окремих громадян до незаконного збагачення);

– низький рівень ефективності законодавчої бази у сфері протидії корупційним злочинам;

– недосконала система виявлення корупційних зловживань.

Ми підтримуємо автора у тому, що корупція "проявляє свою сутність" лише у конкретних публічно-правових відносинах, але дещо дискусійним вбачаємо питання віднесення до неї лише тих правопорушень, які пов'язані із отриманням вигоди виключно посадовими особами органів публічної влади.

На нашу думку, такого роду інтерес напряму можна позв'язати з отриманням протизаконного прибутку, а власне корупційне правопорушення – з варіаціями фактів отримання або надання хабарів.

Можемо підтримати наукову позицію Є. Невмержицького, який розглядає корупцію як специфічне соціально-політичне явище, яке полягає у використанні власного службового становища посадовими особами органів законодавчої, виконавчої та судової влади, а, також, представниками громадських інституцій будь-яких форм власності з метою отримання матеріальних благ, різного роду привілегій та пільг для себе або інших осіб [108].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що, на наш погляд, сутність корупції слід розглядати як незаконне використання посадовою особою органу публічної влади різного роду управлінських ресурсів з метою отримання матеріальних та іншого виду благ та переваг, і, відповідно, одержання власної або корпоративної вигод.

З нашої точки зору, у правовій науці поняття "антикорупційна політика" розглядається не досить детально та не є цілком коректним.

Можемо підтримати В. Дем'янчука, який розкриває сутність поняття "антикорупційна політика" як специфічний вид політики держави (дій її посадових

осіб на основі чинної законодавчої бази), який направлений на запобігання виникнення чи протидію вчиненню корупційних злочинів, які негативно впливають на суспільне життя в цілому, та полягає у створенні нормативної бази даного напряму, реалізації певних заходів впливу на об'єкти суспільних правовідносин з метою виконання антикорупційної функції держави [49, с.44].

Своєю чергою, С. Кравченко зосереджує увагу на тому, що антикорупційна політика має виступати обов'язковою складовою діяльності держави за рахунок формування загальнонаціональної правової бази щодо запобігання та протидії корупційним правопорушенням на перспективу [85, с.29].

На нашу думку, поняття "антикорупційна політика" можна розкрити як систематичне розроблення та реалізація послідовних заходів, які впроваджують у життя представники органів публічної влади в рамках визначених державою основ конституційного устрою, з метою ліквідації передумов та факторів, які сприяють виникненню та поширенню корупційних злочинів у різних сферах суспільного життя.

У процесі розробки, реалізації та удосконалення тактики та стратегії різноманітних заходів, що направлені на протидію корупційним проявам, на викорінення самих умов та причин виникнення цього негативного явища, виведення юридичної відповідальності за здійснення таких злочинів на максимальний рівень покарання, а, також, з метою створення адаптованої до сучасності антикорупційної культури в суспільстві, необхідна постійна, систематична та цілеспрямована діяльність органів публічної влади з суспільними громадянськими інститутами. Це визначення антикорупційної політики держави висловили такі науковці, як В. Василевич, А. Савченко, В. Федоренко. Антикорупційна політика повинна розвиватися у наступних напрямах: формулювання ефективної стратегії протидії корупції, удосконалення законодавчої правової бази із активним залученням як органів публічного адміністрування, так і інститутів громадянського суспільства [100, с. 65].

В контексті теми даного пункту, антикорупційна політика виглядає як система нормативно-правових, фінансово-економічних, освітньо-виховних,

організаційно-розпорядчих засад та заходів, що разом взаємодіють з метою протидії корупційним явищам та знищення причин їх появи.

На думку А. Новака, антикорупційна політика держави виглядає як комплекс інтегративних процесів, що набувають свого поширення через безпосередню взаємодію законодавчо-визначених суб'єктів реалізації заходів з протидії корупції, що ґрунтуються на детермінації в публічному управлінні тактично-функціональних, структурно-інституціональних, ресурсних базисів та організаційно-розпорядчих дій з метою повного усунення та попередження корупційних злочинів [111].

Детермінація фінансової складової у сфері внутрішнього контролю за виконанням управлінської функції представниками органів публічної влади в правовому просторі, на наше переконання, стає важливою передумовою ефективної антикорупційної державної політики.

Погоджуємось із думкою Д. Заброди [58] про те, що антикорупційна політика виглядає як система законодавчо-затверджених актів та нормативних правових документів, що приймаються та використовуються в своїй діяльності органами публічної влади, як на рівні держави, так і місцевими органами самоврядування та громади, з метою визначення фактів корупції, встановлення причин її появи, усунення загальних ознак, що їх супроводжують, повернення законних прав та порушених інтересів держави, юридичних та фізичних осіб.

Зі свого боку вважаємо, що антикорупційна політика може бути ефективною тільки базуючись на конституційних правових основах та функціонуючи в межах розвиненої антикорупційної інфраструктури. Вона повинна забезпечувати інституційну ефективність на всіх рівнях державного управління шляхом розроблення та впровадження в суспільне життя послідовних заходів, спрямованих на мінімізацію та знищення причин корупції. Важливим елементом цього процесу є громадський контроль, який дозволяє забезпечити прозорість діяльності органів влади та сприяє формуванню культури нетерпимості до корупційних проявів.

Антикорупційна політика визначається як систематична робота щодо розробки, удосконалення та імплементації як короткострокових, так і перспективних заходів, що реалізуються у співпраці органів владних повноважень, інститутів громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Важливу роль у цьому відіграє міжнародна співпраця, адже вона дозволяє переймати передовий досвід боротьби з корупцією, впроваджувати найкращі світові практики та забезпечувати координацію дій з міжнародними організаціями та правоохоронними структурами інших країн.

Можемо додати, погоджуючись з автором, що антикорупційна політика – це комплекс різноманітних заходів, спрямованих на створення оптимальної системи запобігання та протидії корупції, а також усунення причин її виникнення. Вона об'єднує в тісну плідну співпрацю державні інститути влади, органи місцевого самоврядування, представників громади та міжнародних партнерів, що спільно працюють над створенням стійкої системи захисту від корупційних загроз.

А. Новак висловлює слушну думку про загальну проблему розробки методології реалізації антикорупційної політики країни. Методологія повинна охоплювати різні сфери публічного адміністрування, як от законодавчо-правову, адміністративну, суспільно-організаційну тощо [111].

В ракурсі теми даного пункту можемо визначити державну антикорупційну політику як комплекс послідовних систематичних дій органів публічної влади щодо створення та впровадження в життя цілей, задач та напрямків розвитку з метою вирішення завдань щодо протидії та запобігання корупції.

Розглянуті наукові роботи дають змогу констатувати, що таке поняття, як "антикорупційна політика" трактується різними авторами по-різному. Але з вище наведених визначень можливо дійти певних узагальнень і висновків.

Державна антикорупційна політика, по–перше, це явище багатофункціональне, різновекторне, ідеологічне; по-друге, це активна різнопланова діяльність органів влади в публічному просторі на правовому полі; по-третє, це створення та реалізація комплексних тактико-стратегічних заходів; по-четверте, це сукупність методології, методів та засобів діяльності.

Державну антикорупційну політику ми можемо визначити як систему з розробки, вдосконалення та здійснення широкодіапазонних та відносно системного впливу публічної влади та суспільства в нормативно-правовій, фінансово-економічній, організаційно-розпорядчий, освітній, ідеологічно-виховній сферах публічного життя з метою усунення чинників та умов, які породжують корупцію, мінімізації проявів корупції, відновлення законних прав та інтересів держави, а також фізичних і юридичних осіб.

В роботах науковців поняття “адміністративно-правові засади антикорупційної політики” ще не знайшло свого єдиного, цілісного розуміння суті, автори мають деякі розбіжності у визначенні теоретичних основ з цього приводу.

Адміністративно-правові засади протидії корупційним явищам, на думку О.Клочко, це комплекс нормативно-правових, організаційних, суспільно-інституційних заходів, що допомагають здійснювати всебічну діяльність багатьох суб’єктів правовідносин у межах їх повноважень на базі державного законодавства щодо запобігання та протидії корупції, із врахуванням врегулювання конфлікту інтересів усіх зацікавлених сторін [73, с.85].

Автор В.Дем’янчук визначив термін “адміністративно-правові засади протидії корупції” як об’єднані категорії, що існують в просторі публічної діяльності влади та її директивних актів, що впроваджують у життя рішення та регулюють дії суб’єктів антикорупційної діяльності [48, с.43].

Дозволимо собі не погодитись з цією думкою та доповнити визначення наступним формулюванням: комплекс відповідних актів законодавства, що регулює адміністративну діяльність органів публічної влади в питаннях прийняття, забезпечення, дотримання і виконання прийнятих актів усіма суб’єктами правових сторін.

Специфічну класифікацію засад створення та реалізації національної антикорупційної політики запропонував А. Новак [110, с.66], яка виглядала наступним чином:

– інституціональні, які функціонують на основі таких принципів: верховенство права, дотримання законності, системність у підходах, дотримання

гарантій Конституції, ієрархічні рівні, рівний доступ для всіх громадян до системи державної служби, організація забезпечення діяльності в єдиному порядку, виконання рішень беззаперечне, підняття авторитету держави, гуманізація суспільства.

– організаційно-регламентуючі засади діють на основі загальних правил організації функціонування органів публічної влади в управлінні загалом, на підставі конституційних гарантій прав та свобод, організації внутрішньої діяльності на підставі розроблених регламентів.

У процесі розробки, реалізації та удосконалення тактики та стратегії різноманітних заходів, що направлені на протидію корупційним проявам, а, також, на викорінення самих умов та причин виникнення цього негативного явища, виведення юридичної відповідальності за здійснення таких злочинів на максимальний рівень покарання, створення, адаптованої до сучасності, антикорупційної культури в суспільстві, необхідна постійна, систематична та цілеспрямована діяльність органів публічної влади разом з суспільними громадянськими інститутами. Це твердження висловили такі науковці, як: В. Василевич, А. Савченко, В. Федоренко. Антикорупційна політика повинна розвиватися у наступних напрямах: формулювання ефективної стратегії протидії корупції, удосконалення законодавчої правової бази з активним залученням як органів публічного адміністрування, так і інститутів громадянського суспільства [100, с. 65].

У контексті теми даного пункту, антикорупційна політика більшістю науковців тлумачиться як система нормативно-правових, фінансово-економічних, освітньо-виховних, організаційно-розпорядчих засад та заходів, що функціонують з метою протидії корупційним явищам та знищення причин їх появи, загалом.

На думку А. Новака, антикорупційна політика держави виглядає як комплекс інтегративних процесів, що набувають свого поширення через безпосередню взаємодію законодавчо-визначених суб’єктів реалізації заходів із протидії корупції та ґрунтуються на детермінації в публічному управлінні

тактично-функціональних, структурно-інституціональних, ресурсних базисів та організаційно-розпорядчих дій з метою повного усунення та попередження корупційних злочинів [110, с.66].

Звернено увагу, що детермінація фінансової складової у сфері внутрішнього контролю за виконанням управлінської функції представниками органів публічної влади в правовому просторі, на наше переконання, стає важливою передумовою ефективної антикорупційної державної політики.

Зі свого боку вважаємо, що антикорупційна політика може бути ефективною тільки базуючись на конституційних правових основах в процесі розроблення та впровадження в суспільне життя послідовних заходів, що направлені на знищення причин розвитку корупції.

Узгоджуючись із позицією автора, доцільно зазначити, що антикорупційна політика являє собою сукупність різноспрямованих заходів, метою яких є формування ефективної системи запобігання та протидії корупційним проявам, а також усунення передумов їх виникнення, шляхом налагодження тісної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства.

А. Новак висловив слушну думку про загальну проблему розробки методології реалізації антикорупційної політики країни. Методологія повинна охоплювати різні сфери публічного адміністрування, як от законодавчо-правову, адміністративну, суспільно-організаційну тощо [110, с.273].

У ракурсі теми даного пункту можемо визначити антикорупційну політику держави як комплекс послідовних систематичних дій органів публічної адміністрації щодо створення і впровадження в життя цілей, задач та напрямів розвитку державної політики з метою вирішення завдань щодо протидії та запобігання корупції.

Розглянуті наукові роботи дають змогу констатувати, що таке поняття, як “антикорупційна політика” трактується різними авторами по-різному. Але з вище наведених визначень можливо дійти певних узагальнень і висновків. Державна антикорупційна політика, по–перше, це явище багатофункціональне,

різновекторне, ідеологічне; по-друге, – це активна різнопланова діяльність органів влади в публічному просторі на правовому полі; по-третє, це створення та реалізація комплексних тактико-стратегічних заходів; по-четверте, це сукупність методології, методів та засобів діяльності компетентних органів влади.

Отже, державну антикорупційну політику ми можемо визначити як систему з розробки, вдосконалення та здійснення широкодіапазонних та відносно скоординованих дій органів влади та інститутів громадянського суспільства в нормативно-правовій, фінансово-економічній, організаційно-розпорядчій, освітній, ідеологічно-виховній сферах публічного життя з метою усунення чинників і умов, які породжують корупцію, мінімізації її проявів, відновлення законних прав та інтересів держави, а також фізичних і юридичних осіб.

У роботах науковців поняття “адміністративно-правові засади антикорупційної політики” ще не знайшло свого єдиного, цілісного розуміння, автори мають деякі розбіжності у визначенні теоретичних основ з цього приводу.

Адміністративно-правові засади протидії корупційним явищам, на думку О. Клочко, це комплекс нормативно-правових, організаційних, суспільно-інституційних заходів, що допомагають здійснювати всебічну діяльність багатьох суб’єктів правовідносин у межах їх повноважень на базі законодавства щодо запобігання та протидії корупції із врахуванням принципу урегульованості конфлікту інтересів усіх зацікавлених сторін [73, с.85].

Погоджуємось із думкою Н. Пономаренко про те, що адміністративно-правові засади протидії корупційним явищам у країні необхідно спрямувати на реалізацію головної мети – створити такі умови, що ускладнять та не дозволять зробити протиправний вчинок, створити атмосферу нестабільності для всіх учасників корупційних дій для запобігання здійсенню корупційних правопорушень [123, с.154].

Автор В.Дем’янчук визначив термін “адміністративно-правові засади протидії корупції” як об’єднані категорії, що існують у просторі публічної діяльності влади та її директивних актів, що впроваджують у життя рішення та регулюють дії суб’єктів антикорупційної діяльності [49].

Дозволимо собі доповнити визначення наступним формулюванням: комплекс відповідних актів законодавства, яке регулює діяльність органів публічної адміністрації в питаннях прийняття, забезпечення, дотримання та виконання прийнятих актів усіма суб'єктами правових відносин.

Специфічну класифікацію засад створення та реалізації національної антикорупційної політики запропонував А.Новак [111, с.1], яка виглядає наступним чином:

– інституціональні, які функціонують на основі таких принципів як: верховенство права, дотримання законності, системність у підходах, дотримання гарантій Конституції, ієрархічні рівні, рівний доступ для всіх громадян до системи державної служби, організація забезпечення діяльності в єдиному порядку, беззаперечне виконання рішень, підняття авторитету держави, гуманізація суспільства.

– організаційно-регламентуючі, які діють на основі загальних правил організації функціонування органів публічної влади в управлінні, загалом, на підставі конституційних гарантій прав та свобод, організації внутрішньої діяльності на підставі розроблених регламентів;

– функціональні засади – методи та основи правового регулювання вітчизняної антикорупційної політики, а саме: диспозитивні, як більш вільні у виборі поведінки суб'єктом; імперативні – для більш суворого обмеження та субсидіарні, найпоширенішими серед яких є рекомендаційні та заохочувальні.

Вищеперелічені класифікаційні групи, на нашу думку, охоплюють та створюють ефективний механізм адміністративно-правового регулювання антикорупційних заходів, в основі яких закладені адміністративно-правові засади.

На думку Р.Тополі, адміністративно-правовий механізм протидії корупційним явищам можна сформувати в певну розширену систему та виділити в ній декілька важливих складових:

– закони та підзаконні акти адміністративного права;

– норми адміністративно-правової діяльності;

– коло суб'єктів та об'єктів, задіяних у системі [73, с.84].

У ракурсі теми даного пункту доцільно розглядати адміністративно-правовий механізм як поєднання різноманітних правових інструментів, що допомагають здійснювати регулювання відносин у громадянському суспільстві з точки зору адміністративного права для подолання корупції ефективними правовими засобами.

І. Клочко для реалізації на практиці ефективної системи протикорупційних дій пропонує запровадити наступні фундаментальні основи в різних сферах життя [73, с.84]:

– у політичній сфері – об’єднання та співпраця політичних сил країни на демократичних засадах, з урахуванням морально-ідеологічних правил у процесі реалізації державних заходів із попередження та протидії корупційним правопорушенням;

– в економічній сфері – проведення щорічних кошторисних розрахунків для включення до коштів державного та місцевих бюджетів фінансових витрат на проведення необхідних заходів, розробки цікавих проєктів із залученням як українських, так і світових донорських товариств;

– у нормативно-правовій сфері – розробка та впровадження в законодавчу базу нормативно-правових актів антикорупційного характеру на всіх рівнях влади, починаючи з органів місцевого самоврядування та до органів центральної виконавчої влади, на чолі з Верховною Радою України;

– в організаційній сфері – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування, інші органи влади, кожна інституція в межах своєї компетенції та наданих повноважень, повинні забезпечити належну реалізацію виконання державної антикорупційної політики на законодавчих правових засадах, спираючись на прийняті нормативно-правові акти;

– у кадровій сфері – запрошення кваліфікованих спеціалістів сфери публічного адміністрування та місцевого самоврядування, політології, соціології, юриспруденції, педагогіки, соціологічних наук, маркетингових досліджень, PR-технологій.

Слушну думку висловив А. Новак щодо визначення адміністративно-правового механізму, як сукупності правових інструментів, за допомогою яких, за умови їх застосування у комплексі з ефективними методами адміністративного примусу та засобами організаційно-правового характеру, стане можливим результативно та поступово реалізовувати протикорупційні заходи у державі [111].

Напрацювання іншого автора – О.Собко, також, заслуговують уваги. Він визначив систему адміністративно-правового регулювання в органах внутрішніх справ як об’єднання організаційно-правових способів, які сприятимуть боротьбі з корупційними “нахилами” співробітників правоохоронної системи.

Звісно, обидва автори мають право на висловлену думку. Але, на наш погляд, важливим моментом, що витікає з вищеназваного, можна відмітити саме відповідність організаційних заходів, що застосовуються в адміністративно-правовому механізмі, для реалізації антикорупційних заходів, правовим нормам, що, у свою чергу, розкривають необхідність слідувати букві закону.

У ракурсі нашої роботи доречно буде запропонувати власне визначення адміністративно-правового механізму протидії корупції як цілісний механізм, що структурує взаємодію організаційних, нормативних, правових та пов'язаних із ними елементів для здійснення комплексних заходів із запобігання та протидії корупції суб'єктами різних сфер діяльності відповідно до їх повноважень, встановлених адміністративним законодавством, з урахуванням дотримання законодавства та принципу щодо унеможливлення конфлікту інтересів всіх сторін. Загалом, принципи державної антикорупційної політики, у ракурсі нашого дослідження, можна об’єднати в наступні групи:

– нормативно-правові, що затверджуються міжнародними державними стандартами;

– локально-правові, які визначають напрями діяльності органів публічної влади на підставі принципів адміністративного та інших однорідних галузей права;

– комунікаційні, які передбачають комунікацію з громадськими та державними інститутами в процесі реалізації антикорупційної державної політики;

– організаційно-розпорядчі.

Суспільна думка в Україні, наразі, вже достатньо сформована та підготовлена до сприйняття сучасних принципів антикорупційної політики держави та їх практичного втілення в життя на підставі принципів верховенства права, законності та системності. Співпраця публічної влади і громадського сектору набуває все більшої актуальності й важливості для досягнення головної мети та втілення завдань антикорупційної державної політики у життя. Разом з тим, розглянувши основні теоретичні аспекти щодо розробки, впровадження та реалізації адміністративно-правових заходів з протидії корупційним злочинам в науковому доробку українських авторів, можна висловити думку про те, що цих напрацювань недостатньо на теперішній час.

Ефективність протидії корупції в Україні на сучасному етапі залежить від створення комплексної законодавчої підтримки. Вона є ключовою умовою для формування спроможної системи органів публічної влади, забезпечення ефективної координації в антикорупційній політиці (від формування до реалізації) та впровадження превентивних стратегій. Розвиток відповідної інституційної системи має відбуватися з урахуванням міжнародних стандартів та кращих практик, а також на основі акумуляції та використання вітчизняного досвіду та напрацювань. Формування демократичних інститутів, оновлених фінансово-економічних відносин між всіма верствами нашого суспільства, забезпечення прав і свобод кожної людини неможливі в XXI столітті без раціональної та ефективної антикорупційної політики держави.

Вітчизняні науковці повинні зосередитись на власних напрацюваннях щодо визначення основних принципів та закономірностей антикорупційної політики, ключових понять та категорій, систематизації методологічних засад, шляхів та моделей у регулюванні діяльності органів публічної влади в теперішній час.

1.3. Поняття адміністративно-правових засад формування та реалізації антикорупційної політики у світовій науковій думці

У всьому світі корупцію вважають однією з головних політичних, соціальних та економічних вад суспільства. Даний феномен віднесено до найнебезпечніших негативних явищ сучасного світу, який сприяє протизаконним діям представників органів публічної влади усіх рівнів, зменшує темпи розвитку економіки у країні та світі, в цілому, несе загрозу основам державного конституційного ладу, а, також, створює перешкоди для процесу підтримання національної безпеки, що становить першочерговий інтерес для будь-якої державної формації, безвідносно до її політико-адміністративної конфігурації чи досягнутого рівня розвитку.

Збільшення рівня корупції у системі органів публічної влади держави підриває основи демократії, зменшує довіру до представників публічної адміністрації, порушує базові правові принципи, зокрема, принципи юридичної рівності та справедливості, зменшує значимість адміністративної та кримінальної відповідальностей за скоєння корупційних злочинів, призводить до збільшення темпів розвитку тіньової економіки в державі, а, також, до зменшення авторитету країни у міжнародному просторі [26].

Сучасний етап демократичних перетворень в Україні характеризується значною складністю процесів реформування політичних, економічних та правових інституцій. У цьому контексті, запобігання корупції постає як один із ключових чинників, що визначають ефективність функціонування держави та адміністративну діяльність органів публічної влади. Існування корупційних практик суттєво гальмує еволюцію національної правової системи та перешкоджає досягненню Україною передових світових стандартів якості життя суспільства.

Постійне зростання ступеню ризиків виникнення корупційних правопорушень у всіх сферах життя суспільства, “лояльне” відношення більшості громадян до даного негативного явища спричинили значне збільшення рівня корупції у діяльності органів публічної влади на усіх рівнях, що безпосередньо

вплинуло на швидкість впровадження у життя демократичних реформ та фактично паралізувало процеси поступового розвитку держави.

Маємо зазначити, що, без реалізації послідовних та скоординованих дій повноважних представників органів публічної влади, діяльність яких об'єднана спільною концепцією, неможливе впровадження комплексної системи дієвих заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупційним діянням в органах публічної влади, що спричинює появу певного дисбалансу у даних процесах. Таку ситуацію можна змінити за рахунок використання комплексного підходу до подолання даного негативного явища [51].

У власних наукових роботах Гвоздецький [27] та П. Гега [29]. підкреслюють важливість процесів реалізації органами публічної влади держави адміністративно-правових заходів із метою запобігання та протидії корупційним правопорушенням.

Маємо зазначити, що ефективне визначення поточного стану наукового осмислення проблематики у сфері протидії корупційним злочинам значною мірою залежить від систематизації наявних наукових доробків за цим напрямом, а, також, проведення ґрунтовного аналізу методологій висвітлення теоретичних та практичних аспектів ліквідації вказаного негативного явища з суспільного життя. Такі кроки необхідні з метою формування власної наукової позиції, науково-обґрунтованим результатом яких будуть пропозиції з удосконалення норм та систематизації законодавства та інших заходів для поліпшення наявної ситуації у державі.

Аналіз накопичених на сьогоднішній день результатів досліджень та практичних напрацювань стосовно розробки та імплементації адміністративно-правових засад державної антикорупційної політики свідчить про наявність низки питань у даній сфері, які потребують подальшого наукового дослідження. Так, у теорії адміністративного права ще досі не прийнято універсального визначення поняття адміністративно-правових засад, яке б повністю розкривало їх зміст та механізми реалізації.

З метою визначення сутності адміністративно-правових засад розвитку антикорупційної політики, необхідне висвітлення існуючих трактувань змісту вказаного поняття та супровідних до нього у світовій науці.

На наш погляд, дана позиція авторів має максимально концентрований виклад ряду загальновизнаних норм поведінки визначених суб'єктів з проблемних питань буття міжнародної спільноти.

Можемо підтримати наукову думку Г. Багнюк, що під адміністративно-правовими засадами розвитку антикорупційної політики розуміє основні та керівні ідеї, незалежні від їх законодавчого закріплення у системі права в різноманітних формах [8].

Вважаємо за необхідне додати, що вказані засади, також, виступають у якості вихідних положень, які законодавчо закріплені та виражають ключові політичні, правові ідеї та концепції у будь-якій державі.

Необхідно, також, акцентувати увагу на тому, що конституційні норми багатьох країни світу не завжди містять розмежування понять норм та засад міжнародного права, які існують на даний час. Однак, на практиці, дані правові явища слід розмежовувати: рішенням суду Організації Об'єднаних Націй було визначено, що термін "засади" більш широкий та вказує на загальніші та фундаментальніші норми. Тобто, його можна окреслити як сукупність норм міжнародного права.

З наукової точки зору представників Інституту міжнародного права, поняття "засада" розглядається у контексті керівних норм (мети, яку необхідно реалізувати), або норм більш високого порядку [125, с.5].

Маємо зазначити, що, через близкість лексичних значень, терміни "принципи" та "засади" у більшості зарубіжних представників наукових кіл ототожнюються.

Так, С. Марцеляк, констатує, що принципи виборчого права є фундаментальними засадами, що одночасно формують концептуальну базу для правового регулювання електоральних відносин та визначають стратегічні напрями розвитку самої галузі виборчого права [96, с.62].

На наш погляд, лише ті керівні ідеї та положення, які закріплені у правовому полі держави, чи міжнародного простору, можна визнати засадами.

У свою чергу, І. Петрухін провів ґрунтовний аналіз сутності поняття “засади” та їх системних властивостей. При цьому, науковець стверджує, що усі, без винятку, принципи мають відповідати вимогам взаємозв’язку, несхожості одного на інший та якісної визначеності.

Даний підхід автора підтверджує вищевказану наукову позицію, тож, також, заслуговує на увагу. Однак, необхідно акцентувати увагу на тому, що сутність поняття “якісна визначеність” має включати певну його специфічність та диференційованість у порівняно з іншими принципами.

Тож, можна дійти висновку, що визначення категорії “засади” логічно окреслити як основоположні ідеї будь-якого явища, які характеризуються системністю та стабільністю, визначають сутність та направленість існування конкретного явища.

На думку К. Струса, основними складовими адміністративно-правових засад можна визначити наступні:

– науково-обгрунтоване формування інноваційних моделей розвитку соціуму та відносин у ньому, що направлене на створення сприятливих умов для повноцінної життєвої самореалізації кожного індивідуума, чи групи індивідуумів, та одночасне задоволення суспільних інтересів;

– законодавче закріплення комплексу нормативно-правових документів, які регламентують відносини у суспільстві, визначають керівні ідеї та концепції з метою створення оптимального механізму правового регулювання;

– планування прогнозованого результату з метою впровадження заходів правового впливу;

– законне затвердження засобів, технологій та методів для отримання вказаного прогнозованого результату [58, с.49].

На наш погляд, термін “адміністративно-правові засади” можна розуміти як комплекс певних характеристик (параметрів) суспільного явища, або

правовідносин, які закріплені в нормах адміністративного права та врегульовуються за допомогою визначених адміністративно-правових засобів.

Згідно з науковим підходом Фуллера, адміністративно-правові засади можна визначити як принципи внутрішньої моралі права (або принципи законності). Таку думку підтримує, також, Дж. Ролз, розкриваючи сутність вказаного поняття як сукупність принципів, за умови дотримання яких стає можливою підтримка правового порядку [197].

Натомість, слід зазначити, що вищезгадані дослідники зосереджують свою увагу не стільки на легітимності окремих правових норм, скільки на забезпеченні справедливості функціонування суспільної системи загалом. Залежно від обраних методологічних підходів, поняття “адміністративно-правові засади” може інтерпретуватися як сукупність об'єктивних чинників, що детермінують процес нормотворення, а також як сукупність керівних ідей (принципів), що знаходять своє закріплення у положеннях законодавства.

На наш погляд, дане поняття слід розглядати як сукупність параметрів будь-якого суспільного явища, або суспільних відносин у правовому полі, які, за допомогою ряду адміністративно-правових інструментів та засобів, регулюються відповідно до вимог сучасності.

На окрему увагу, у ракурсі даного пункту, заслуговує правова регламентація визначення поняття “корупція”. Таке негативне суспільне явище як корупція виступає предметом дослідження у багатьох наукових напрямах. Необхідно вказати на множинності трактувань сутності даної категорії, що вказує на багатоаспектність її параметрів та актуальність проблематики дослідження.

Енциклопедичне визначення поняття “корупція” бере свій початок від лінгвістичного значення слова “corruptio” (від латинського “корозія”), яке означає “розбещення”, або “роз’їдання” [26].

Тож, можна розуміти вказане поняття як руйнування моральних принципів у діяльності окремих посадових осіб органів публічної влади.

Існує науковий підхід, за якого корупцію розглядають як використання окремими представниками органів публічної влади держави, політичними, або

громадськими діячами, власного службового становища. Результатом таких діянь є отримання вигоди та збагачення з одночасним нанесенням шкоди державі та суспільству [119, с.10].

На нашу думку, аналізуючи вказане поняття, можна припустити, що корупція виступає як протизаконний обмін певних послуг посадових осіб органів публічної влади на матеріальні блага. У такому ракурсі, точно не йдеться про конкретну особливість соціальної системи, або рису характеру індивіда.

Більш широке визначення поняття “корупція” пропонує Дж. Най, яке виглядає наступним чином: “корупція визначається як поведінка, що являє собою відхилення від формально встановлених обов’язків публічної особи, зумовлене приватними матеріальними або статусними інтересами, або ж полягає у порушенні норм, що обмежують певні форми приватного впливу” [199].

На наш погляд, цілком логічно розглядати сутність корупції як способу діяльності представників органів публічної влади та своїх прибічників шляхом реалізації протизаконних діянь, зловживання, дорученими їм, владними повноваженнями.

Л. Єнгібарян трактує корупцію як складне соціальне явище, сутність якого визначається його соціальною зумовленістю як продукту суспільного розвитку. Дослідник зазначає, що корупція характеризується специфічною структурою, масштабом, сферами впливу та динамікою розвитку. Підкреслюється історичне коріння та глобальний характер корупції, її здатність впливати на різноманітні соціальні процеси, а також її прояви як психологічного, політичного та правового феномену, що демонструє високу адаптивність до сучасних реалій. Незалежно від типу державного устрою (демократичного чи авторитарного), корупція справляє деструктивний вплив на суспільство в економічному та соціальному вимірах, хоча й може тимчасово набувати форм, що піддаються контролю. На думку вченого, корупція є породженням самого політичного державного устрою, в незалежності від його типу [48, с.19-20].

Незважаючи на обґрунтованість зазначених аргументів, представляється доцільним висловити незгоду з тезою щодо детермінованості корупції виключно

типом політичного державного устрою. Натомість, дотримуємося позиції, що корупція більшою мірою є результатом діяльності та взаємодії окремих інституційних чинників та угруповань в межах державної системи, а не є властивістю держави як такої. Державні інституції намагаються задля отримання власних привілеїв та певного ряду пільг використовувати загальноприйняті державні правила та норми в своїй діяльності. Зі свого боку вважаємо, що корупція виглядає як негативне суспільне явище, що проявляється у неправомірному використанні посадовими особами органів публічної влади, громадськими й управлінськими діячами своїх прав і посадових можливостей для особистого, чи корпоративного, збагачень, завдаючи значної шкоди всій системі публічного адміністрування держави, в цілому.

На нашу думку, категорія “антикорупційна політика” в сфері адміністративного права відображається не досить коректно та недостатньо детально. Можливо розглядати антикорупційну політику держави через призму протистояння самої держави протизаконній діяльності управлінського апарату для зниження можливостей щодо використання публічних активів для отримання протизаконних благ.

Додамо, що головним завданням антикорупційної політики виступає створення таких умов, що ускладнять та не дозволять скоїти корупційний злочин, а, також, формування атмосфери нестабільності для всіх учасників корупційних дій для запобігання здійсненню корупційних правопорушень з обов’язковим залученням превентивних заборонних засобів.

О. Лайтерман висловлює власну думку щодо визначення поняття “антикорупційна політика” – це система нормативно-правових, політичних, суспільно-організаційних, освітньо-виховних заходів, які направлені на запобігання та усунення причин появи корупційних злочинів та протидію їм.

Наразі, в період розбудови нашої країни як демократичної правової держави, антикорупційна політика виходить на перший план у процесі визначення сучасних пріоритетів розвитку дієвої системи протидії корупції; створення головних напрямів антикорупційної політики держави, з оглядом на довготривалу

перспективу; обґрунтування та формування комплексного підходу до ідентифікації, аналізу і мінімізації соціально-економічних чинників, що детермінують корупцію, а також удосконалення механізмів протидії усьому різноманіттю корупційних діянь у суспільстві.

У ракурсі теми даної роботи, доцільно розглянути авторське трактування поняття “стратегія”, висловлене Г. Мінцбергом, який пропонує дотримуватись двох видів стратегій, а саме:

– перша – планування дій на майбутнє;

– друга – аналіз та використання досвіду з минулого.

Перша стратегія, на думку автора, називається “задуманою стратегією”, а друга – “реалізованою стратегією”.

Б. Гогвуд та Л. Ган наголошують на тому, що цілі будь-якої державної політики можуть ідентифікуватись на початку процесу її створення – одні, а, з часом, з метою раціоналізаціїї своїх дій, до сучасних умов розвитку суспільства, цілі можуть змінюватись на інші та оцінюватись с точки зору ретроспективи.

У свою чергу, Г. Беккер висловлює думку про визначення сутності антикорупційної політики як стримуючого важелю для регулювання протиправної поведінки можливого правопорушника на стадії виявлення та притягнення його до правомірної відповідальності з урахуванням характеру санкцій, що застосовуються.

Відтак, вбачається, що антикорупційна політика являє собою систему державних заходів, спрямованих на законодавче закріплення основ боротьби з корупцією, обмеження умов та обставин, що сприяють її поширенню в різних сферах, а також на підвищення ймовірності імплементації санкцій за вчинення корупційних правопорушень; зниження рівня корупціогенності в системі органів публічної влади; підвищення рівня справедливості у процесі розподілу матеріальних та нематеріальних благ між громадянами тощо.

С. Ідрисова розглядає антикорупційну політику як комплекс політичних, правових, організаційних, технічних і фінансових заходів, що спрямовані на протидію корупційним злочинам [48, с.57].

На наш погляд, дане трактування такого об’ємного поняття є недостатньо повним, тому що не охоплює великий сегмент заходів, що направлені на профілактику, попередження, запобігання та викорінення самих причин та умов, що сприяють розвитку корупційних проявів.

Г. Сатаров пропонує розглядати антикорупційну політику як процес створення та послідовного впровадження різноманітних та систематичних заходів держави, громадянського суспільства з метою усунення та зменшення факторів виникнення корупції, спираючись на конституційні основи державного устрою та прийняті законодавчі норми [86, с.29].

Висловлюємо свою думку, що антикорупційна політика виглядає як сукупність постійних послідовних дій представників органів публічної влади та громадського сектору, направлених на протидію корупції та на підтримку процесів ефективної реалізації інтересів суспільства щодо обмеження проявів корупції та суміжних з нею протиправних злочинів.

Узагальнюючи вищенаведене, визначимо власне трактування поняття “антикорупційна політика” як імплементацію комплексу системних заходів держави, спрямованих на формування ефективної системи запобігання та протидії корупційним проявам задля елімінації детермінантів корупції шляхом тісної плідної співпраці державних інститутів влади та органів місцевого самоврядування, разом з представниками громади.

Ефективна антикорупційна політика держави має базуватися на зрозумілій та прозорій системі антикорупційного законодавства та інших нормативно-правових актах. Тобто, вона повиння базуватися на реальному ефективному антикорупційному законодавстві.

У процесі дослідження теоретико-прикладних аспектів адміністративно-правових заходів антикорупційної діяльності науковці дійшли загального висновку про необхідність запровадження інноваційних економічних реформ у суспільстві для загального покращення умов життя громадян, в цілому, та осіб, які можуть стати потенційними корупціонерами, зокрема.

Петрус С. Дюйн акцентує увагу на фінансово-економічних та соціальних заходах як найбільш ефективних у боротьбі з корупцією. У ракурсі даної роботи звертаємо увагу на тому, що автор пропонує розглянути два нетривіальних принципи подолання корупції в колах державних службовців для так званого фільтрування згори до низу корумпованих кадрів, а саме: принцип прозорості та принцип прикладу керівника.

Перший принцип повинен забезпечити постійну прозорість діяльності органів владних повноважень, другий – видалити негативний приклад поведінки корумпованої особи. Досвід корупціонерів спростує всі вжиті заходи щодо протидії корупції.

На нашу думку, ефективно усунути причини та передумови виникнення корупції досить складно, хоча завдання з подолання даного негативного явища з суспільного життя є найбільш ефективним напрямом боротьби з корупцією. Зусилля у цьому напрямі потребують значних фінансових витрат та часу на впровадження серйозних політичних, економічних, правових реформ в сучасне життя.

Вектор адміністративної реформи, спрямований на комплексне перетворення суспільних відносин, ініціював виникнення якісно інших адміністративно-правових відносин. Ця динаміка актуалізує необхідність врегулювання як управлінських аспектів, так і питань розробки правової бази та введення в дію актуальних нормативно-правових актів [47, с.67]. Наразі, одночасно з реформами доцільно застосовувати й адміністративні методи – методи адміністративної заборони та заходи примусу як більш жорсткі та дієві, як такі, що не потребують значних фінансових вкладень та витрат з боку державних органів влади.

Підсумовуючи досліджену наукову літературу даного напряму, можна виявити значний перелік загальних принципів, на яких має базуватися антикорупційна політика держави:

– недопустимості ухвалення антикорупційних нормативів на рівні, який вже визначений загальнодержавними законами;

– співпраці та партнерства всіх суб'єктів антикорупційної політики держави;

– недопустимості уніфікації функцій у розробці, впровадженні та контролі за реалізацією заходів антикорупційної політики держави;

– оптимізації кількості осіб на державних та муніципальних посадах на необхідному рівні;

– бюджетного цільового фінансування заходів, спрямованих на протидію корупційним злочинам;

– недопустимості надання імунітету та певних привілеїв особам на державних та муніципальних, державних та місцевих управлінських посадах, що може ускладнити їх притягнення до різних видів відповідальності та обмеження цієї відповідальності;

– недопустимості встановлення обмежень доступу до інформації про виявлені факти корупції, існуючі чинники, що сприяють корупції та проведених заходів з антикорупційної політики держави.

Існує декілька передумов, які слід враховувати перед розпочатком розробки програми впровадження антикорупційної політики держави:

– неможливо локалізувати корупцію виключно за допомогою адміністративно-правових заходів, спрямованих на її обмеження та боротьбу з проявами та наслідками.

– локалізацію та обмеження проявів корупції неможливо виконати одноразово та на постійному ґрунті. Ці процеси повинні бути постійними та послідовними, щоб унеможливити виникнення ще більш потужних проявів корупційних порушень.

– абсолютну перемогу над корупцією наразі вважається майже неможливою. За думкою багатьох політологів та дослідників, корупція може слугувати індикатором проблем у системі державного управління.

Підсумовуючи вищенаведене, можна сказати, що Антикорупційна політика становить невід'ємну складову державної політики і має охоплювати комплекс заходів, спрямованих на розв'язання таких ключових завдань: організація системної протидії корупційним проявам на всіх рівнях державного управління

та місцевого самоврядування; ідентифікація та нейтралізація детермінантів корупції, тобто умов та обставин, що об'єктивно чи суб'єктивно сприяють вчиненню корупційних правопорушень; підвищення ефективності виявлення корупційних діянь та забезпечення невідворотності юридичної відповідальності для винних суб'єктів; превентівний вплив на мотиваційну сферу посадових осіб та створення бар'єрів для реалізації корупційних намірів; формування атмосфери правової невизначеності та ризикованості для потенційних учасників корупційних схем з метою запобігання вчиненню ними протиправних діянь.

Вивчення та дослідження існуючих наукових напрацювань багатьох зарубіжних авторів дозволили виявити ступінь наукового забезпечення в сфері реалізації антикорупційної політики держави.

У розглянутих вище наукових роботах адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави часто досліджуються в контексті загальної правової політики держави як один із елементів правового механізму впровадження реформ та реалізації заходів із протидії корупції.

У роботах авторів зарубіжних наукових кіл поняття “адміністративно-правові засади антикорупційної політики” ще не знайшло єдиного розуміння. Науковці мають деякі розбіжності у визначенні даного поняття, хоча досить часто використовують його у назвах своїх досліджень, але зосереджуються, здебільшого, на юридичних аспектах адміністративного права та повністю не розкривають сутності зазначеного поняття. Подібний підхід може обмежити коло визначених питань у ракурсі їх наукового висвітлення, або, навпаки [92, с.55].

Разом з тим, поняття “адміністративно-правові засади” досить міцно увійшло у сферу використання у наукових роботах. Наукова література, також, поступово впроваджує дану категорію до галузі адміністративного права у відповідності до сучасного розуміння громадської ролі у правовій системі в цілому, і в адміністративному праві, зокрема, в обслуговуванні та захисті прав та свобод громадян у соціально-економічному середовищі. У контексті розуміння адміністративно-правових засад існують різноманітні інструменти та підходи до

визначення основної сутності управлінських процесів у соціально-публічному просторі, щоспираються на норми адміністративного права.

У контексті теми даного пункту, ми визначаємо адміністративно-правові засади в якості основного керуючого параметру в нормативно-правовій сфері з метою реалізації суб'єктами правових відносин можливості визначення їх адміністративно-правового статусу та можливості застосування своїх адміністративних прав.

Адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави можливо розглядати як низку ціленаправлених механізмів в законодавчому полі з застосуванням відповідних інструментів примусу, направлених на протидію корупційним проявам у діяльності органів публічної адміністрації.

Адміністративно-правові засади із запобігання та протидії корупції повинні стати базою для впровадження інших інструментів запобігання корупційним злочинам у різних секторах суспільного життя держави, охоплюючи міжсуспільні відносини в соціально-економічній, управлінській, інформаційній та науковій сферах.

У свою чергу, С. Братановський та М. Зеленов пропонують класифікувати адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави в контексті здійснення публічного адміністрування за видами правових документів, як ті, що є юридичним підґрунтям для виникнення різних типів соціальних відносин (договори, правочини, підзаконні акти, норми права), та за видом самих відносин, що стимулюють, чи обмежують, їх певні рамки (стимулювання, заборони, права, покарання, заохочення та інші).

На наш погляд, адміністративно-правові засади можуть мати найефективніший вплив на сферу правового регулювання публічного адміністрування тільки базуючись на юридичних правових основах у процесі розроблення та впровадження у суспільне життя послідовних заходів, що направлені на мінімізацію та знищення причин корупції у колах державних службовців.

Конкретні засоби та методи, на нашу думку, що використовуються у практичній площині посадовими особами в системі органів публічної влади, найкращим чином, вплинуть на вирішення поставлених завдань.

Адміністративно-правові принципи антикорупційної політики країни представляють собою систему управлінських правил, що ґрунтуються на юридичних нормах і піддаються їх впливу та виправленню.

Отже, у контексті досліджуваної проблематики, визначення поняття “адміністративно-правові засоби” доцільно розуміти як комплекс заходів, що застосовуються органами публічної влади, спрямованих, з одного боку, на ефективну протидію корупційним злочинам, а з іншого – на мінімізацію та ліквідацію причин та умов їх вчинення.

Адміністративно-правові засоби антикорупційної політики держави утворюють злагоджену цілісну систему, яка регулює суспільні відносини, на основі правового інструментарію.

Наша думка на це визначення наступна: це послідовний юридично- правовий механізм, що використовує різні методи та способи для боротьби з корупцією у різних сферах життя.

Підтримуємо такий висновок та, в свою чергу, висловимо власну думку про те, що адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави можна розглядати як систему законодавчо-затверджених актів та нормативно-правових документів, що приймаються та використовуються в своїй діяльності органами публічної влади та зміцнюють суспільні взаємовідносини між усіма представниками суспільства.

Виникнення високого рівня корупції обумовлене недостатньою наполегливістю та несистематичністю впровадження нововведень і позитивних змін в адміністративно-правове поле, а також діями інституцій публічної влади. Адміністративно-правові принципи антикорупційної політики мають виражений соціальний характер та грають ключову роль у протидії корупційним порушенням та запобіганні їх трансформації в більш серйозні корупційні злочини. Необхідно

зменшувати рівень неправомірного застосування адміністративного розсуду, зокрема у справах адміністративного примусу суб'єкта.

Можемо додати, погоджуючись з авторами, що адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави виявляються комплексною системою різноманітних адміністративно-правових засобів, що дозволяють впливати на правове регулювання певних відносин між суб’єктами реалізації публічної влади у процесі їх діяльності.

Зазначимо, що адміністративно-правові засади виступають як система та дозволяють використовувати різноманітні адміністративні методи в правовому полі, впливати на правове регулювання певних відносин між суб’єктами публічної влади у процесі виконання завдань держави.

Враховуючи багатофункціональність адміністративно-правових засад, можна виділити їх головні аспекти в якісному та кількісному вираженнях. Наприклад, адміністративно-правові механізми антикорупційної політики держави в управлінській системі публічного адміністрування передбачають цілий набір різноманітних службових процедур.

На нашу думку, це поняття можна доповнити тим, що до адміністративно-правових засобів слід віднести безпосередні практичні заходи, інструменти та методи вирішення поставлених задач, що використовуються в антикорупційній боротьбі в системі публічного адміністрування самими органами виконавчої влади та їх службовими посадовими особами.

С. Зімін зараховує до найдієвіших та найсуворіших адміністративно-правових засад антикорупційної політики держави способи і процедури реалізації заборон і обмежень в адміністративному праві, що зобов’язують суб’єкта не вчиняти певні дії в межах, передбачених законодавством. Даний метод заборони застосовується в багатьох країнах світу у сфері управління та адміністративного права. На нашу думку, метод заборон та обмежень, закріплений нормами адміністративного права, є обґрунтованим інструментом забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів суб'єктів управлінських правовідносин.

Фундаментальним компонентом структури публічної влади у сфері публічного адміністрування є адміністративно-правові принципи державної антикорупційної політики. Їхня основна мета полягає в уникненні можливих загроз корупційним вчинкам та запобіганні незаконним діям, які можуть завдати значної шкоди державним, суспільним та громадським інтересам.

Отже, у підсумку, адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави ми можемо визначити як систему закріплених у нормативно-правових актах принципів, інструментів та механізмів, що визначають розробку, реалізацію та вдосконалення управлінських заходів у публічній сфері з метою запобігання, виявлення, припинення корупційних діянь та усунення їх наслідків, оптимізації функціонування органів публічної влади, виявлення джерел та усунення обставин, що створюють передумови для корупційних проявів.

Світова наукова спільнота ще не до кінця сформувала остаточну думку щодо напрямів розробки, затвердження та реалізації адміністративно-правових засад антикорупційної політики держави. У сучасних наукових дослідженнях дане поняття розглядається у контексті загальної системи протидії корупційним злочинам, ефективної реалізації функцій держави в якості головної складової запроваджених реформ, що безпосередньо проводяться в системі правоохоронних та судових органів, публічної діяльності державних органів управління.

Висновки до Розділу 1

1. Здійснивши ґрунтовний аналіз дискурсного поля проблемних аспектів адміністративно-правового забезпечення реалізації антикорупційної політики вказано на той факт, що історичне становлення та еволюція корупції як негативного соціального явища на всіх етапах розвитку суспільства полягали у плавному переході від банального хабарництва до системного та складного процесу здійснення корупційних злочинів на різних рівнях управління.

Відмічено, що перші літературні згадки про корупційні злочини у період Київської Русі з'явились наприкінці XIII-го століття. У тогочасних літописах, зокрема, у Двінській уставній грамоті, датованій 1397 роком, було розкрите поняття незаконної винагороди (так званого "мздоїмства") за протиправне використання своїх повноважень посадовими особами держави. Пізніше, у 1462 році, у Псковській судній грамоті було визначено таке поняття як хабар. За часів управління царя І. Грозного за отримання або надання, хабарів щодо винного застосовувалась смертна кара.

Відмічено, що навіть за наявності повноцінної законодавчої бази щодо відповідальності за здійснення корупційних злочинів та можливості отримання покарання за їх скоєння, чиновники постійно видозмінювали та вдосконалювали способи для отримання власних вигод.

Визначено, що в історичних джерелах можна побачити інформацію про те, що відповідно до військового уставу Запорізької Січі, старшинам та отаману було заборонено використовувати кошти з військової казни на власні потреби. Тих осіб, які порушують дану норму, чекала смертна кара, а ті особи, які допущені до влади, однак допомагали розкрадати військову казну, більше не мали права отримувати вищі чини.

2. Систематизація теоретичних основ розроблення та функціонування адміністративно-правових засад антикорупційної політики дала змогу надати авторське визначення терміну "адміністративно-правові засади", під яким пропонується розуміти комплекс основних методологій, а, також, ключових

принципів регулювання відносин у суспільстві в конкретній сфері діяльності, яка визначається нормами адміністративного права та включає нормативно-правове, категоріальне та організаційно-управлінське забезпечення.

На основі здійсненого аналізу теоретичних аспектів процесів розробки, реалізації та удосконалення різноманітних заходів, що направлені на протидію корупційним проявам здійснено класифікацію ряду специфічних засад створення та реалізації національної антикорупційної політики, яка виглядає наступним чином:

– *інституціональні*, які функціонують на основі таких принципів як: верховенство права, дотримання законності, системність у підходах, дотримання конституційно-правових гарантій та дотримання принципу законності як передумови ефективного забезпечення прав і свобод людини, рівний доступ для всіх громадян до системи державної служби, організація забезпечення діяльності в єдиному порядку, виконання рішень беззаперечне, підняття авторитету держави, гуманізація суспільства;

– *організаційно-регламентуючі*, які діють на основі загальних правил організації функціонування органів публічної влади в управлінні, загалом, на підставі конституційних гарантій прав та свобод, організації внутрішньої діяльності на підставі розроблених регламентів;

– *функціональні* засади – методи та основи правового регулювання вітчизняної антикорупційної політики, а саме: диспозитивні, як більш вільні у виборі поведінки суб’єктом; імперативні – для більш суворого обмеження та субсидіарні, найпоширенішими серед яких є рекомендаційні та заохочувальні.

3. Визначено, що адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави часто досліджуються у контексті загальної правової політики держави як елементи впровадження реформ та реалізації заходів з протидії корупції. Відмічено, що у роботах авторів зарубіжних наукових кіл поняття “адміністративно-правові засади антикорупційної політики” ще не знайшло єдиного розуміння. Науковці мають деякі розбіжності у визначенні даного поняття, хоча досить часто використовують його у своїх дослідженнях, але

зосереджуються, здебільшого, на юридичних аспектах адміністративного права та повністю не розкривають сутності зазначеного поняття. Подібний підхід може обмежити коло визначених питань в ракурсі їх наукового висвітлення.

Разом з тим, зазначено, що в контексті розуміння адміністративно-правових засад існують різноманітні інструменти та підходи до визначення основної сутності управлінських процесів у соціально-публічному просторі, які спираються на норми адміністративного права.

Відмічено, що у процесі дослідження теоретично-прикладних аспектів адміністративно-правових заходів антикорупційної діяльності науковці дійшли загального висновку про необхідність запровадження інноваційних економічних реформ у суспільстві для загального покращення умов життя громадян, в цілому, та осіб, які можуть стати потенційним корупціонером, зокрема. Обґрунтовано, що імплементація адміністративно-правового інструментарію антикорупційної політики є невід'ємною складовою системи організації публічної влади у державі. Така імплементація має охоплювати комплекс заходів, спрямованих на реалізацію наступних пріоритетних завдань: забезпечення ефективної протидії корупційним правопорушенням на всіх рівнях публічного адміністрування; ідентифікацію та нейтралізацію ключових чинників, що детермінують виникнення корупційних проявів; підвищення ефективності виявлення корупційних діянь та забезпечення невідворотності юридичної відповідальності винних суб'єктів; здійснення превентивного впливу на мотиваційну сферу суб'єктів владних повноважень та унеможливлення реалізації корупційних намірів; формування несприятливого середовища для учасників корупційних відносин з метою запобігання вчиненню корупційних правопорушень.

Розділ 2. МЕХАНІЗМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

2.1. Адміністративно-правове забезпечення антикорупційного регулюваня розвинених держав світу

Серед нагальних викликів сучасності, що стосуються кожної держави, пріоритетне місце посідає корупція. Ефективність подолання цього деструктивного явища у глобальному просторі безпосередньо корелює з позитивними тенденціями розвитку світової спільноти. Толерування корупційних проявів у системі органів публічної влади підриває основи демократичного устрою та нівелює ефективність функціонування апарату публічного адміністрування. Це, своєю чергою, детермінує зростання криміналізації суспільства, дисфункцію ринкових механізмів, погіршення стану забезпечення прав людини, зниження рівня та якості життя громадян та інші деструктивні соціальні наслідки. Слід зазначити, що корупція є притаманною усім країнам світу, [5].

У соціально-економічній та політичній сферах держави поширення корупційних правопорушень детермінує порушення державних інтересів та формує негативні суспільні тенденції, пов'язані із виникненням потенційних загроз національній безпеці.

Слід підкреслити, що ефективне виконання органами публічної влади України завдань із протидії корупційним правопорушенням, визначених в Угоді про Асоціацію з Європейським Союзом, прямо корелює із впровадженням успішного міжнародного досвіду розвинених країн. До зазначених завдань належать: формування та реалізація ефективної антикорупційної політики держави; імплементація дієвих превентивних заходів та механізмів протидії корупційним правопорушенням у публічному та приватному секторах; побудова функціональної системи державних органів, відповідальних за виявлення та протидію корупційним проявам, тощо [42, с.58].

Адміністративно-правові засади антикорупційної політики розвинених держав світу стали предметом наукового аналізу в працях численних вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: В. Завгородній [62], Ю. Лавренюк [91], М. Грищук [43], К. Ростовська [157] та інші дослідники.

На сучасному етапі у світовому просторі простежується тенденція до умовного поділу країн на дві групи:

- *перша* – країни, які демонструють значні успіхи у подоланні цього негативного явища;
- *друга* – країни, які стикаються зі значними труднощами у протидії корупції як на рівні суспільних відносин, так і у сфері функціонування публічного адміністрування.

До країн з високим рівнем розвитку адміністративно-правового забезпечення антикорупційної політики та її ефективної реалізації належать: Австралія, Австрія, Велика Британія, Данія, Ізраїль, Ірландія, Ісландія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Сінгапур, Сполучені Штати Америки (США), Фінляндія, Чилі, Швейцарія, Швеція, Японія.

Для антикорупційної політики зазначених держав характерним є: визнання корупції як колосальної проблеми на загальнонаціональному рівні, зокрема у контексті забезпечення національної безпеки. Відповідно, значні ресурси спрямовуються на мінімізацію та протидію корупційним проявам. Усі антикорупційні заходи мають комплексний, системний характер та, як правило, є повністю інституціоналізованими [81].

У контексті даного дослідження, вважаємо актуальним аналіз такого показника як Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) за 2024 рік (див. додатки, дод. Б) [67]. Цей щорічний рейтинг відображає переважну відсутність значних зрушень у процесах запобігання та протидії корупційним правопорушенням протягом досліджуваного періоду у 180 країнах. Лідерами зазначеного рейтингу, відповідно, є Данія, Нова Зеландія та Фінляндія [81].

Проблематика запобігання корупційним правопорушенням, особливо у діяльності органів публічної влади, а також протидії таким діянням, є об'єктом

активного наукового дискурсу на численних міжнародних науково-практичних конференціях. Це підкреслює нагальну необхідність комплексного підходу до вирішення даної проблеми шляхом оптимізації ключових аспектів державної антикорупційної політики.

Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії корупції, а також зміст і особливості адміністративно-правових засад антикорупційної політики розвинених країн світу, неодноразово розглядалися як напрям ефективного реформування системи публічного адміністрування, спрямованого на створення належних умов для зниження рівня корупції [98, с.34] [33].

Данія, що визнається одним зі світових лідерів у сфері протидії корупції, демонструє успішний досвід вдосконалення адміністративно-правових засад антикорупційної політики та послідовної реалізації відповідних державних ініціатив. Протидія корупції здійснюється не лише в публічному секторі; високий рівень громадянської свідомості та відповідальності також відіграє значну роль у цьому процесі.

У більшості данських організацій та підприємств сповідується принцип абсолютної нетерпимості до корупційних проявів (зокрема, хабарництва) як у взаємовідносинах із зовнішніми контрагентами, так і всередині самої структури. Ця вимога закріплена у статутних документах та детально регламентована у трудовому договорі з кожним співробітником. Її порушення тягне за собою звільнення із зазначенням конкретної підстави в особовій справі [101].

Таким чином, у суспільстві культивується несприйняття цього негативного явища як серед пересічних громадян, так і серед представників органів публічної влади. У Данії забезпечується високий рівень прозорості та відкритості діяльності державних структур; поряд із цим, існують “кодекси честі” для публічних службовців та етичні кодекси для громадян. Завдяки забезпеченню прозорості фінансових потоків на державному рівні, зокрема у системі органів публічної влади, відстежуються усі надходження та витрати, що значно ускладнює приховування неправомірних діянь. Ця ситуація є результатом здійснення всеохоплюючого контролю за діяльністю суб'єктів господарювання та їх

фінансовим станом спеціалізованими контрольно-наглядовими органами та громадськими організаціями, а також постійною публікацією відповідних даних у засобах масової інформації.

Крім того, слід відзначити, що для представників органів публічної влади Данії характерний високий рівень соціального захисту та державних гарантій, зокрема доступ до безоплатної медицини та освіти, що опосередковано впливає на зниження мотивації до вчинення корупційних правопорушень.

Низький рівень корупції в Данії також обумовлений систематичним посиленням відповідного законодавства, зокрема, збільшенням строку покарання за вчинення корупційних злочинів представниками органів публічної влади (з 3 до 6 років позбавлення волі). Аналогічно збільшено покарання у приватному секторі – з 1 до 4 років позбавлення волі [101].

У контексті тематики даного дослідження, актуальним є розгляд успішного досвіду Нової Зеландії у застосуванні різноманітного адміністративно-правового інструментарію антикорупційної політики [38].

Ключовою перевагою антикорупційної політики Нової Зеландії є ефективне функціонування розгалуженої системи правоохоронних органів, що реалізують заходи із запобігання та протидії корупційним правопорушенням у публічному секторі. Систематично здійснюється контроль за діяльністю організацій та установ публічного й приватного секторів; поряд із цим, функціонує прозора система перевірки їхньої діяльності.

На національному рівні законодавством Нової Зеландії встановлені суворі норми відповідальності за корупційні правопорушення у всіх сферах діяльності (наприклад, Законом про злочини, Законом про таємні комісії тощо). Так, за хабарництво посадова особа органу публічної влади може бути притягнута до відповідальності у вигляді штрафу розміром близько 1,5 тис. євро або позбавлення волі на строк до 14 років. Особливою вимогою до діяльності представників державної влади, що закріплена у Кодексі поведінки Державної служби, є заборона прийняття подарунків [44, с.263].

Наразі найбільшим спеціалізованим правоохоронним органом Нової Зеландії, діяльність якого спрямована на протидію корупційним проявам у сфері публічного адміністрування, є Управління боротьби з великим шахрайством (Serious Fraud Office - SFO). Штат SFO налічує лише 50 висококваліфікованих фахівців вузького профілю: бухгалтерів-криміналістів, судових слідчих та аудиторів. SFO тісно взаємодіє з Поліцією, Офісом Генерального прокурора, Міністерством юстиції, Департаментом внутрішніх справ, Агенцією боротьби з організованою та фінансовою злочинністю, а також іншими правоохоронними та контролюючими органами. Співробітники SFO наділені широкими повноваженнями, зокрема, під час розслідування справ щодо хабарництва вони мають право допитувати будь-якого громадянина країни, незалежно від його статусу. Відмінно від законодавства США, підозрювані зобов'язані відповідати на всі запитання та надавати запитувані докази й свідчення, навіть якщо вони можуть свідчити проти них самих. Відмова від виконання цих зобов'язань тягне за собою кримінальну відповідальність [156].

Адміністративно-правові засади антикорупційної політики Нової Зеландії передбачають систематичне проведення просвітницької роботи серед населення щодо своєчасного виявлення ознак корупції у професійній та повсякденній діяльності, а також формування чіткого алгоритму ефективної протидії цьому негативному явищу. Крім того, громадяни Нової Зеландії мають можливість пройти безоплатний електронний антикорупційний навчальний курс для поглиблення знань про корупційні діяння та методи протидії їм.

Активну просвітницьку діяльність серед представників бізнес-спільноти та пересічних громадян також здійснює Міністерство юстиції Нової Зеландії. Цей орган проводить роз'яснювальну роботу щодо ролі громадян у протидії корупційним правопорушенням у повсякденному житті, у рамках реалізації масштабних державних ініціатив, зокрема, проєкту “Скажи “ні!” хабарництву і корупції”. Значною перевагою системи Нової Зеландії є забезпечення можливості анонімного подання громадянами електронних звернень до органів публічної влади з питань протидії корупції, що істотно спрощує відповідний процес. З

метою оптимізації діяльності організацій та підприємств на державному рівні рекомендовано: розробку та імплементацію внутрішньої антикорупційної політики; формування ефективної системи комплаєнс-контролю за діяльністю бізнес-партнерів та контрагентів; а також створення умов для всебічного інформування співробітників щодо антикорупційного законодавства та алгоритму дій у разі виявлення таких правопорушень на робочому місці чи у повсякденному житті [156].

Як показовий приклад, у контексті тематики дослідження, доцільно розглянути успішний досвід Фінляндії у сфері формування адміністративно-правових засад державної антикорупційної політики.

Фінляндія є учасницею ключових міжнародних актів у сфері протидії корупції, таких як Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції, Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію тощо. Це свідчить про пріоритетність заходів із протидії корупції на національному рівні та високий рівень зацікавленості з боку громадянського суспільства.

Унікальність фінської моделі запобігання та протидії корупції полягає у відсутності формалізованої загальнонаціональної антикорупційної політики та спеціалізованих органів, відповідальних за її реалізацію. Натомість, корупційні діяння кваліфікуються як кримінальні злочини та регулюються нормами кримінального законодавства. Контроль за дотриманням цих норм здійснюють правоохоронні та судові органи, довіра населення до діяльності яких є високою.

Важливу роль у процесах запобігання та протидії корупційним правопорушенням, зокрема у діяльності органів публічної влади, відіграють засоби масової інформації, виступаючи дієвим інструментом громадського контролю. У випадку виявлення корупційних проявів у діяльності посадових осіб за результатами журналістських розслідувань, органи влади зобов'язані вживати невідкладних заходів для притягнення винних до відповідальності.

Досить вагомим чинником стримування корупції у Фінляндії є незначне соціальне розшарування суспільства, що відрізняє її від багатьох інших європейських країн. Крім того, Фінляндія має досить "компактну" економічну

адміністративну систему, в якій представники органів публічної влади зобов'язані здійснювати свою діяльність відкрито та прозоро, розкриваючи усі фінансові дані, включаючи подання декларацій про доходи та витрати [52, с.115].

Слід також звернути увагу, що ще одним значним фактором стримування корупції у сфері публічного адміністрування є високий рівень заробітної плати державних службовців. Водночас, існує низка інших, не менш суттєвих факторів, що сприяють низькому рівню корупції у Фінляндії, зокрема [118, с.151]:

– розвинені інститути громадянського суспільства;

– незалежні засоби масової інформації;

– політична, кадрова та фінансова незалежність судової системи;

– максимальна прозорість процесів прийняття рішень органами публічної влади;

– мінімальне втручання органів публічної влади у функціонування економічного сектору;

– державні гарантії захисту осіб, які надають сприяння компетентним органам у боротьбі з корупцією;

– оптимальна структура та ефективна організація функціонування системи публічного адміністрування (низький рівень бюрократизації, компактність, відсутність ознак клановості та кастовості);

– дієва система зовнішнього та внутрішнього контролю за діяльністю органів публічного адміністрування;

– гідне соціальне забезпечення (включаючи лікарняні виплати, вихідну допомогу, пенсійне забезпечення, допомогу на оздоровлення тощо) та високий рівень заробітної плати співробітників органів публічної влади з урахуванням вислуги років;

– підтримка суспільством заходів із запобігання та протидії корупції.

Доцільно також акцентувати увагу на характерних особливостях менталітету та моральних устоїв громадян Фінляндії, що корелюють із низьким рівнем корупційних правопорушень у державі:

– відсутність прагнення до надмірного збагачення: фінське суспільство виховує ставлення до розкішного життя як до неприйнятного; життя за рахунок інших також вважається неприпустимим. Показовим є факт, що більшість представників публічної влади, включаючи депутатів та Прем'єр-міністра, користуються велосипедами або громадським транспортом, а не приватними автомобілями, для поїздок на роботу;

– суспільне несприйняття збагачення за рахунок інших: факт незаконного збагачення розцінюється громадянами як прояв зневаги до власного народу; це означає, що у випадку привласнення майна або отримання хабара, представнику органу публічної влади загрожує не тільки кримінальна відповідальність, а й гучний осуд з боку суспільства та медіа, що призводить до знищення його кар'єри;

– усвідомлення відповідальності перед майбутніми поколіннями: існує розуміння, що розкрадання коштів державного бюджету негативно впливає на майбутні покоління;

– соціальна ізоляція корупціонерів: хабарники зазнають виключення із соціального оточення та стають суспільними вигнанцями;

– неприйняття непотизму та фаворитизму: поширення цих явищ у державних структурах нівелює мотивацію молодих фахівців до професійного розвитку та кар'єрного зростання власними силами; відповідно, у суспільстві існує норма: людина не вважається гідною працювати в органах публічної влади, якщо вона не досягла успіху самостійно [68].

Неухильне дотримання законодавства, повага до прав і свобод людини, формування суспільного несприйняття корупційних проявів, а також просвітницька діяльність у цій сфері, що охоплює усіх громадян, відіграють суттєву роль у підвищенні ефективності заходів із запобігання корупційним правопорушенням [118, с.152].

У ракурсі нашої роботи, доцільним буде розглянути специфіку адміністративно-правових засад антикорупційної політики Швеції, як однієї із країн-лідерів за низьким рівнем корупції.

Характерною особливістю політики держави виступає посилений контроль представниками громадського сектору за діяльністю органів публічної влади та приватних підприємств. Тут, також, засоби масової інформації відіграють значну роль, оприлюднюючи факти вчинення корупційних правопорушень, незалежно від посади, або соціального статусу, винного та суттєво цим впливаючи на рівень корумпованості у діяльності органів публічної влади [104].

Варто відмітити, що низький рівень корупційних правопорушень у Швеції досягнутий не тільки на основі застосування заборон у роботі чиновників, а завдяки наданню спеціальних пільг для них, що сприятиме посиленню відповідальності та чесності представників органів публічної влади у своїй діяльності.

Специфічною особливістю Швеції є відсутність спеціального органу у парламенті, який реалізовує у життя заходи з попередження та протидії корупційним злочинам. За необхідності, можливе залучення таких державних структур як: Комітет у справах юстиції та Конституційний комітет.

Важливо акцентувати увагу на значущій ролі церкви у стримуванні проявів корупції, зокрема, за рахунок можливості висловлювати недовіру та підозри конкретним представникам органів публічної влади. Неможливо оминути значимість участі громадського сектору у процесах боротьби з корупційними правопорушеннями. За рахунок відкритого доступу до документації, пов’язаної з діяльністю усіх органів публічної влади, існує можливість у пересічних громадян, або представників громадських організації, відстежувати будь-які дії посадових осіб. За таких умов, чиновник може бути позбавлений недоторканності та представницького мандату, що сприяє досягненню максимальної прозорості в оцінюванні роботи органів публічної влади [52, с.115].

Досить прогресивні методи боротьби з корупційними правопорушеннями використовують у Нідерландах. Вони побудовані на методі застосування систем відбору та стеження. Принцип даного методу полягає у зборі спеціальною групою експертів необхідних даних у сферах найбільш привабливих до проявів корупції і встановлення за ними посиленого контролю. У разі порушення вимог антикорупційного законодавства у діяльності представників органів публічної

влади – їх буде позбавлено права нести державну службу та права на будь-які соціальні пільги [182].

Ефективність протидії корупційним проявам у системі органів публічної влади Німеччини продемонструвала суттєве зростання протягом останніх років. Це можна пояснити низкою заходів антикорупційної політики, які успішно впроваджувались у життя. Серед таких можемо виділити наступні: створення умов для забезпечення можливості отримання анонімних повідомлень про вчинення корупційних злочинів за рахунок роботи телефонних “гарячих ліній”; систематична зміна кадрових ресурсів у системі правоохоронних органів; активна взаємодія податкової та кримінальної поліцій; розширення співпраці з країнами Європейського Союзу з питань попередження та протидії корупційним правопорушенням.

Маємо додати, що у сфері протидії корупції у Німеччині було проведено ґрунтовні наукові дослідження, за результатами яких було визначено, що вірогідність вчинення корупційного правопорушення у роботі представників органів публічної влади зростає після настання двох років з дня отримання конкретної посади. Тож, досить дієвим заходом антикорупційної політики Німеччини стала періодична зміна штату міських та комунальних органів влади.

Також хочемо акцентувати увагу на тому факті, що у Німеччині чиновників мотивують бути непідкупними у своїй професійній діяльності за рахунок можливості втратити соціальні пільги, зокрема, залишитись без пенсії.

У функціонуванні приватного сектору, також, існують законодавчі норми та інші адекватні чинники, які стримують вчинення корупційних злочинів. До таких можна віднести втрату довіри населення, що безпосередньо негативно відбивається на іміджі компанії, або ж, матеріальні збитки компанії пов’язані з позбавленням державою пільгового страхування фінансових операцій у сфері зовнішньої торгівлі [168].

Розглядаючи специфіку антикорупційного законодавства Франції, увагу зосереджено не на кримінальній відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, а на адміністративних заходах примусу з метою запобігання

незаконному поєднанню процесів несення державної служби та задоволення власних фінансових інтересів посадової особи [20, с.359].

Спеціальним органом, який реалізовує заходи з запобігання корупційним злочинам, виступає Французьке Агентство боротьби з корупцією. Дана державна структура контролює діяльність як представників органів публічної адміністрації, на регіональному та локальному рівнях, так і роботу суб'єктів господарської діяльності приватної та державної форм власності [160, с.121].

До факторів, що сприяють зниженню рівня корупції у діяльності органів публічної влади Франції, належать:

– імплементація загальнонаціональної системи електронного урядування; підвищення ролі мережевих форм управління у порівнянні з традиційною ієрархічною моделлю публічної влади;

– обмеження втручання органів публічної влади в економічні процеси тощо [23, с.63].

Ефективна реалізація антикорупційної політики у Сполучених Штатах Америки базується на координації процесів імплементації заходів із запобігання корупційним правопорушенням урядом, яка здійснюється з урахуванням позицій представників приватного сектору та розвинених інститутів громадянського суспільства, із застосуванням прогресивних практик міжнародних організацій та наукових центрів.

Ключовими інструментами реалізації адміністративно-правових засад антикорупційної політики США є багатостороннє кредитування, надання міжнародної допомоги (включаючи сектор безпеки), а також активна дипломатична взаємодія. Комплексне застосування цих заходів дає змогу підтримувати етичні стандарти поведінки, забезпечувати ефективне запобігання корупційним діянням та оперативне реагування на виявлені факти, зміцнювати правовий режим партнерських урядів. Загалом, така система заходів суттєво ускладнює приховування неправомірно отриманих доходів державними службовцями у різних сферах діяльності [55, с.123].

Провідним напрямом реалізації антикорупційної політики США є застосування комплексу превентивних заходів, спрямованих на недопущення вчинення корупційних правопорушень у сфері публічного адміністрування. Це досягається, зокрема, шляхом активної просвітницької діяльності серед громадян щодо дотримання принципів адміністративної етики, яка охоплює дисциплінарні та морально-етичні норми. Наприклад, для всіх без винятку представників органів публічної влади встановлена заборона на отримання подарунків від фізичних та юридичних осіб.

Антикорупційне законодавство США вирізняється значною, порівняно з іншими країнами, суворістю санкцій за вчинення корупційних правопорушень (зокрема, позбавлення волі на строк до 20 років та штрафні санкції у трикратному розмірі отриманої неправомірної вигоди) [163].

У контексті даної тематики дослідження, доцільно розглянути успішний досвід Ізраїлю у сфері застосування адміністративно-правових засад антикорупційної політики.

Значні успіхи Ізраїлю у протидії корупції, зокрема у діяльності органів публічної влади, значною мірою обумовлені застосуванням спеціалізованої системи “дублювання моніторингу” потенційно корупціогенних сфер. Це означає, що контроль за діяльністю посадових осіб органів публічної влади здійснюють не тільки правоохоронні органи, а й Офіс Державного контролера, а також представники громадського сектору, зокрема, організація “Відомство за чистоту уряду”. У випадку виявлення порушень антикорупційного законодавства, усі зазначені структури повідомляють про цей факт органи розслідування, зазвичай, після публічного оприлюднення виявлених фактів.

Характерною рисою превентивних заходів у сфері протидії корупції в органах публічної влади Ізраїлю є систематичне проведення тренінгів для державних службовців різних рівнів та сфер діяльності з метою засвоєння універсального алгоритму дій щодо запобігання корупційним проявам у їхній професійній діяльності. Значна роль у протидії корупційним правопорушенням у системі публічної влади відводиться медіа. Медіа мають потенціал повністю

зруйнувати кар'єру будь-якого публічного службовця, оскільки ділова репутація таких осіб має критично важливе значення для їхньої подальшої професійної діяльності в Ізраїлі.

Аналізуючи практику застосування адміністративно-правових засад антикорупційної політики Канади, слід звернути увагу на те, що корупційні діяння класифікуються як кримінальні злочини та прирівнюються до державної зради. Крім того, передбачена кримінальна відповідальність усіх осіб, пов'язаних із корупційним злочином, включаючи як хабародавців, так і хабароотримувачів [81].

У контексті тематики даного дослідження заслуговує на увагу антикорупційна стратегія Австралії. Особливість адміністративно-правових засад антикорупційної політики цієї держави полягає у законодавчому закріпленні обов'язковості превентивних заходів щодо запобігання корупційним діянням, а також норми обов'язкового контролю за діяльністю органів публічної влади, який здійснюється не лише правоохоронними органами, а й із залученням громадських організацій та через механізм ініціативних звернень громадян.

Специфічною особливістю адміністративно-правових засад антикорупційної політики Бельгії є активне залучення асоціацій бізнес-спільнот та профільних неурядових організацій до процесів стримування корупційних правопорушень як у сфері публічної влади, так і в інших секторах, що, як свідчить практика, демонструє позитивні результати [90, с.43].

Ключову роль у протидії корупційним діянням у системі органів публічної влади Великої Британії відіграють міжнародні та національні неурядові організації (НУО), серед яких слід відзначити: Британський антикорупційний форум, Корнер Хаус, Паблік Консерн ет Уорк та британське відділення Transparency International.

Крім того, у Великій Британії активно підтримується політика заохочення громадян до повідомлення інформації про вчинення корупційних правопорушень у діяльності органів публічної влади.

Доцільно також розглянути специфічні особливості адміністративно-правових засад антикорупційної політики Італії з метою ідентифікації найбільш ефективних заходів зі стримування корупційних проявів.

Реалізація превентивних антикорупційних заходів в Італії вирізняється налагодженням тісної взаємодії з керівництвом закладів освіти різних рівнів акредитації. Ця взаємодія спрямована на формування культури законності, підтримки та поваги до моральних цінностей та громадянських прав у процесі навчання молоді у професійно-технічних училищах та закладах вищої освіти. Такий підхід дозволяє визначити та донести до молоді соціально відповідальні колективні моделі поведінки та конкретні алгоритми дій у випадку виявлення фактів корупції. Зосередження уваги уряду на принципах соціальної згуртованості у культурно-територіальному контексті сприяє формуванню громадян з активною громадською позицією та повним усвідомленням своїх обов’язків перед суспільством, зокрема, у сфері протидії корупції [90, с.43].

Таким чином, успішність протидії корупційним діянням у системі публічної влади обумовлюється не лише наявністю розвиненої антикорупційної інфраструктури, але й впливом культурних, історичних, економічних та інших позаправових факторів. У громадській свідомості ідеальний образ представника органів публічної влади асоціюється з чесною та шанованою особою, яка гідно виконує свої функції, уникаючи неправомірних діянь задля власних інтересів. На тлі глобальних змін, у розвинених країнах світу корупція дедалі частіше розглядається як серйозна загроза національній безпеці [36].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що успішний досвід низки країн у підвищенні ефективності заходів із запобігання та протидії корупційним правопорушенням у системі публічної влади прямо корелює із забезпеченням максимальної прозорості управлінських процесів, активною участю інститутів громадянського суспільства, всезагальною нетерпимістю до корупційних діянь та можливістю здійснення ефективного громадського та медійного контролю за діяльністю державних службовців.

2.2. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації антикорупційного регулювання розвинених держав світу

Подолання корупційних проявів у роботі системи органів публічної адміністрації представляє собою одну з головних передумов для створення ефективної правової держави. Найчастіше, корупційні явища поширюються на основі функціонування неякісно-розробленого законодавства у державі, існуючих недоліків фінансової системи та за рахунок відсутності дієвого контролю за роботою працівників усіх гілок органів публічної влади держави. Отже, реалізація заходів із запобігання корупційних правопорушень в управлінській системі виступає першочерговим завданням чинної влади, в тому числі, через те, що наявність корупційних явищ знижує темпи впровадження позитивних перетворень у державі.

На жаль, для більшості країн світу корупція виступає повсякденним явищем, яке, по своїй сутності, зазіхає і на моральні принципи суспільства, і на стабільність економічного життя, в цілому. Через певну безкарність таких злочинів, поширення корупції проходить у великих обсягах [19, с.43].

Ґрунтовно проведений аналіз наукових джерел інформації дав можливість зробити висновок про недостатній рівень дослідження проблематики законодавчого забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики у розвинених зарубіжних державах за останні роки. Серед наукових робіт, які хоча б частково відкривають деякі аспекти даної проблематики, можна виділити доробки: О. Альцивановича [4], В. Бондаренка [16], В. Василинчук [22], В. Довжанина [54], Н. Задираки [64], Б. Костенка, А. Кухарука [83], К. Опака [115], Л. Прудиуса [154], Н. Пустової [16] та ін.

Вищевказані автори концентрують увагу у власних наукових дослідженнях на конкретних проявах корупційних правопорушень та зловживань. Саме тому, на наш погляд, важливо глибоко дослідити ключові теоретичні та практичні аспекти саме процесів нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики.

У сучасному світі, урядами більшості країн світу корупція визнана глобальною проблемою. Наразі, в рамках діяльності ряду міжнародних організацій здійснюється активна співпраця у напрямі запобігання корупційним зловживанням у роботі представників органів публічної влади. Адже, значне поширення корупційних зловживань у міжнародному просторі дало потужний поштовх для об'єднання сил та засобів різних спільнот з метою реалізації ефективних заходів запобігання даному негативному явищу у суспільному житті.

Маємо загострити увагу на одному з перших міжнародних нормативно-правових документів у напрямі антикорупційної діяльності, яким є Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 3514 (XXX) від 15 грудня 1975 р. [65]. Даний міжнародний акт відкрито засуджує усі прояви корупції, в тому числі, хабарництво та містить чіткі рекомендації щодо впровадження урядами країн-учасниць антикорупційних заходів з метою попередження даного соціально-небезпечного явища у діяльності представників органів публічної влади.

Наступним етапом розвитку процесів із запобігання корупційним зловживанням стало створення низки міжнародно-правових актів даного напряму в результаті співпраці багатьох міжнародних спільнот, серед яких, зокрема, пропонуємо виділити наступні:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [78];

2. Рамкове рішення Ради Європейського Союзу № 568 від 22 липня 2003 р. "Про боротьбу з корупцією в приватному секторі" [201];

3. Комюніке Європейської комісії від 06 червня 2011 р. щодо боротьби з корупцією в ЄС [188];

4. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи [171];

5. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи [88];

6. Конвенція Ради Європи "Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом та про фінансування тероризму" [79]

7. Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) [162] та інші документи.

Вищевказані юридичні інструменти міжнародного рівня хоч і відрізняються сферою застосування, однак мають одну спільну мету – встановлення універсальних стандартів для боротьби з корупційними злочинами у діяльності представників органів публічної влади та інших сферах за умови забезпечення урядом виконання вимог антикорупційного законодавства, на загальнонаціональному рівні.

Доцільно визначити та проаналізувати ключові стадії формування і розвитку правового регулювання антикорупційної політики провідних держав світу (див. додатки, дод. А).

У ракурсі теми даного пункту, пропонуємо розглянути, існуючі на сьогоднішній день, міжнародні організації, які здійснюють діяльність у напрямі попередження та боротьби з корупційними злочинами [179] (див. додатки, табл. 2.2) [102].

Для більшості держав-членів Європейського Союзу характерною особливістю є відносно нове антикорупційне законодавство, при чому, в деяких країнах норми закріплені в Основному законі, а в інших – а актах законодавства нижчого рівня. Таке відношення урядів різних країн до законодавчого закріплення процесів реалізації антикорупційної політики вказує на існування досить різноманітних підходів до вирішення проблем корупції.

Пропонуємо розглянути один із найзмістовніших та найважливіших нормативно-правових актів міжнародного рівня щодо запобігання вчиненню корупційних злочинів у різних сферах суспільного життя – Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти корупції, затверджену 31 жовтня 2003 року [78].

Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції відіграє вагому роль у процесах створення теоретичної бази для оновлення та адаптації до вимог сучасності діючого національного законодавства, а, також, ідентифікація основоположних засад антикорупційної політики держав-учасниць зазначеного міжнародного нормативно-правового акту.

Зокрема, згідно з нормами Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції, необхідне створення спеціалізованої структури, робота якої направлена на:

– підтримку заходів із запобігання корупційним злочинам у діяльності представників органів публічної влади;

– залучення до співробітництва представників громадянського суспільства з метою підвищення ефективності реалізації таких заходів;

– розроблення універсальних правил поведінки для усіх представників органів публічної влади;

– формування заходів з метою зміцнення незалежності органів судової влади;

– визначення основних ознак корупційних злочинів та закріплення видів кримінальної відповідальності за різні види скоєних правопорушень;

– вивчення особливостей відповідальності юридичних осіб у разі скоєння корупційних правопорушень тощо [20, с. 357].

На сьогоднішній день, корупція стала вагомим стримуючим фактором для розвитку та впровадження інновацій у соціальну, політичну та економічну сфери. На жаль, у сучасному світі не існує країни з повною відсутністю корупції у системі органів публічної влади. Однак, у розвинених демократичних державах сформоване чітке суспільне розуміння деструктивного впливу корупції на всі сфери суспільного життя та підтримується політика нетерпимості до проявів даного явища у діяльності представників органів публічної влади. Такого позитивного результату вдалося досягнути лише шляхом проведення ґрунтовних наукових досліджень даної сфери та розробки, на їх основі, комплексу заходів із запобігання корупційним злочинам у системі органів публічної влади, а, також, успішного впровадження у життя нормативно-правових та інституційних заходів у межах антикорупційної політики держави [6, с.192].

Пропонуємо, у рамках дослідження даного питання, більш детально розглянути успішний досвід законодавчого забезпечення процесів формування та реалізації антикорупційної політики розвинених держав світу, зокрема в

контексті цифровізації та змін у публічних адміністративних процедурах, які стають важливими елементами антикорупційної стратегії.

Найбільш ефективним інструментом антикорупційної політики Данії можна визначити Закон про корупцію, який був прийнятий урядом у 2002 році. Згідно з нормами даного законодавчого акту, представники органів публічної влади вищого рівня зобов'язані у відкритій формі надавати інформаційні дані щодо особистих доходів та набутого майна один раз на рік. Це стало можливим завдяки цифровізації державних послуг, що значно підвищило рівень прозорості та доступності публічної інформації для громадян. До того ж, з метою унеможливлення використання свого службового становища для власного збагачення, державні службовці уряду Данії мають зобов'язання продати, у короткий термін після отримання посади, власні акції в іноземних підприємствах.

Також необхідно загострити увагу на існуванні спеціального конструкційного регламенту, згідно з яким регулюється діяльність чиновників датського парламенту. В ньому, зокрема у 20 пункті, йдеться про можливість отримання широкого кола інформаційних даних про позицію будь-якого міністра з різних питань, що безпосередньо входять у його компетенцію. У такому ракурсі, підтримується практика проведення парламентських засідань, більша частина часу яких займає саме надання відповідей міністрами на запити своїх колег щодо підтвердження або оскарження фактів отримання хабара, або лобіювання інтересів будь-якої особи, компанії. Такий підхід є важливим елементом забезпечення публічного інтересу, оскільки відкритість і доступність інформації створюють ефективні механізми контролю та запобігання корупційним ризикам.

Таким чином, вивчення досвіду Данії демонструє, що успішна реалізація антикорупційної політики можлива лише через постійну адаптацію публічних інституцій до нових технологічних реалій, що включають цифровізацію та вдосконалення адміністративних процедур.

Характерною особливістю нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики Данії у приватному секторі є підтримання принципу "абсолютної нетерпимості" до проявів корупції, що застосовується як всередині

компанії, так і у процесі співробітництва з зовнішніми партнерами. Такі кроки можна реалізовувати за допомогою внесення в усі контракти та договори спеціальних положень щодо заборони вчинення корупційних дій у двосторонньому порядку [101].

Однією з перспективних організацій по боротьбі з корупційними злочинами в Данії є DANIDA – Агентство міжнародного розвитку. Усі договори, що укладені даною антикорупційною структурою, супроводжуються підписанням, в обов'язковому порядку, спеціальної декларації щодо недопущення проявів корупції у процесі співробітництва. У разі недотримання таких норм та виявлення фактів хабарництва, угоду буде розірвано в односторонньому порядку, накладені штрафні санкції та відмовлено, у майбутньому, у подальшій співпраці з винною стороною. Найефективнішим та інноваційним кроком у роботі даного Агентства є створення спеціалізованої “гарячої лінії”, за допомогою якої з’явилась реальна можливість оперативного оповіщення управління компанії про факти корупційних правопорушень.

Вагомий внесок у боротьбу з корупційними злочинами як у публічному, так і в приватному секторі Данії, на сьогоднішній день, здійснює Агентство з кредитування експортних операцій (EKF). Усі фізичні та юридичні особи, які співпрацюють з Агентством, мають підписати декларацію про відмову участі в скоєнні корупційних злочинів та сприяти здійсненню профілактичних дій для недопущення таких випадків. У разі порушення таких норм та нанесення фінансових збитків сторонам, винні особи зобов’язані сплатити компенсацію Агентству, а, також, втрачають можливість на покриття втрат по гарантіям, що були затверджені угодою раніше.

У Данії, також, діє спеціальна структура, яка бореться з корупційними злочинами на зовнішніх ринках – Торгова Рада Данії (TCD). За її підтримки ділова репутація юридичних осіб датських компаній досить гарна в порівнянні з іншими країнами, що досягається за рахунок безпосередньої участі в більшості операцій та контролю під час укладання договорів на міжнародних ринках. Торгова Рада Данії організовує вирішення проблем різного характеру: як звичайних ділових

питань, де можна обійтись простими консультаціями, так і більш складних – розв'язання яких неможливе без втручання місцевої влади. Важливим атрибутом діяльності даної організації є дотримання політики "абсолютної нетерпимості" до проявів корупції, що, у свою чергу, виступає яскравим прикладом успішного досвіду з реалізації заходів щодо попередження фактів корупційних правопорушень.

Окремою антикорупційною структурою Данії, яка спеціалізується на підтримці представників приватного сектору, є Фонд індустріалізації для країн, що розвиваються (IFU). Дана організація реалізовує заходи із розширення приватного бізнесу за кордоном за рахунок інвестування міжнародних компаній держав, які розвиваються за підтримки Данії. Основні завдання Фонду: надання консультативних послуг, гарантій та позик для капіталовкладень у сфері обслуговування, на комерційних умовах, участь у статутному капіталі. Все це реалізовується, також, за умови підписання договорів із чітко прописаними нормами щодо зобов'язань винних сторін у разі виявлення фактів корупційних правопорушень [101].

Яскравим прикладом успішної реалізації антикорупційної політики є Нова Зеландія. У цій країні на законодавчому рівні діють два основних нормативно-правових акти, що регулюють різні сфери життя суспільства:

– у державному секторі діє Закон про злочини (The Crimes Act);

– у приватному секторі – Закон про таємні комісії (Secret Commissions Act SCA).

Також, вагомим у нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації антикорупційної політики Нової Зеландії виступає Кодекс поведінки державних службовців. У даному законодавчому документі містяться норми щодо прозорого декларування усіх матеріальних цінностей, що отримані представником органу публічної влади від сторонньої особи.

Пропонуємо загострити увагу на Новозеландській системі спеціальних органів, які прозоро та активно співпрацюють з громадянами з метою підвищення ефективності державних заходів із запобігання корупційним злочинам [44].

Провівши дослідження інформаційних джерел щодо роботи судової системи Нової Зеландії, можна зазначити, що вона функціонує відкрито, прозоро та, у порівнянні з іншими розвиненими державами, ефективно. У випадку виникнення підозр щодо скоєння корупційних правопорушень представниками судової влади, у юридичних та фізичних осіб є можливість написати звернення до Управління уповноваженого з питань судової поведінки (Office of the Judicial Conduct Commissioner).

Діяльність правоохоронних структур Нової Зеландії, також, з усіх боків обмежена для виникнення фактів корупції, що обумовлене тим, що публічне адміністрування має ефективні механізми для попередження корупційних злочинів. Незалежне управління з питань поведінки поліції (Independent Police Conduct Authority) займається усією організаційною та контролюючою роботою щодо запобігання корупційним злочинам.

Розглядаючи сферу надання публічних послуг Новій Зеландії, необхідно зазначити, що у всіх представників органів публічної влади існує універсальний кодекс поведінки державних службовців, що майже унеможливлює виникнення фактів корупції у питаннях, пов’язаних із комунальними, або іншими видами послуг [101].

Суттєвою відмінністю Фінляндії від інших розвинених країн світу є повна відсутність законодавчої бази у сфері запобігання корупційним злочинам у діяльності органів публічної влади. Тож, такі злочини підпадають під дію Кримінального Кодексу [184, с.145].

У Фінляндії відсутні, також, загальнонаціональна стратегія запобігання політичній корупції та спеціалізовані антикорупційні органи (відповідні функції виконують Канцлер юстиції та Парламентський Омбудсмен). Натомість, тут діють превентивні антикорупційні норми, визначені у спеціальних нормативно-правових документах.

Незважаючи на відсутність ключових складових нормативно-правового забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики Фінляндії, у роботі системи органів публічної влади переважними є загальні принципи

відкритості, гласності та транспарентності публічного адміністрування, що і відіграє головну роль у досягненні низького рівня корупційних злочинів [20].

За належним станом реалізації контрольної функції щодо додержання основних засад антикорупційної політики слідкують судові, правоохоронні та адміністративні структури. Перевагою даних установ є відкрита підзвітність суспільству, обов'язкове несення кримінальної відповідальності за скоєння корупційного злочину та незалежність від політики, що дає розуміння повної довіри серед населення.

Представники уряду Фінляндії вважають, що у межах власної держави боротьба з корупційними злочинами неможлива без участі міжнародного співтовариства. Тож, протягом останніх 25 років Фінляндія підписала велику кількість міжнародних угод, серед яких наступні [184, с.145]:

− Конвенція Європейського Союзу щодо боротьби з корупцією (1997 р.);

− Угода Організації економічного співробітництва і розвитку щодо підкупу іноземних посадових осіб (1998 р.);

− Договір Ради Європи про Кримінальний кодекс по боротьбі з корупцією (1999 р.);

− Конвенція Ради Європи щодо цивільно-правової відповідальності за корупцію (2000 р.);

− Угода Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності (2000 року);

− Угода Організації Об'єднаних Націй проти корупції (2003 р.).

У контексті теми даного пункту, досить актуальним є дослідження особливостей нормативно-правового забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики Швеції. На сьогоднішній день, корупція у цій державі не несе суттєвої небезпеки для життя суспільства. Тож, у Швеції, аналогічно з Фінляндією, відсутні державні стратегії, урядові програми та спеціальні структури щодо запобігання корупційним злочинам у діяльності представників органів публічної влади.

Усі питання, що пов’язані з фактами хабарництва та інших корупційних правопорушень, регулюються Кримінальним кодексом, Кодексом про судочинство тощо [19, с.45].

Урядом Швеції було ратифіковано значну кількість міжнародних документів щодо запобігання корупції, зокрема:

– Конвенцію щодо боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав у випадку проведення міжнародних ділових операцій (1999 р.);

– Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією (2004 р.);

– Цивільну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією (2004 року);

– Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти корупції (2007 року).

З початку 2020 року у Швеції набули чинності положення щодо значного збільшення корпоративних штрафів за скоєння корупційних правопорушень (при чому, відповідальність можуть нести не тільки суб’єкти господарської діяльності, а й суб'єкти державного сектору, за умови ведення діяльності, яка прирівняна до підприємницької.), а, також, положення про надання судам Швеції розширеної юрисдикції з метою розгляду міжнародних корупційних злочинів [104].

Характерною рисою нормативно-правового забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики Великобританії є те, що воно охоплює практично всю структуру кримінального правосуддя. При цьому, діє, також, Національне бюро аудиту Великобританії, яке контролює реалізацію заходів із попередження та запобігання корупційним злочинам у діяльності представників органів публічної влади з питань, пов’язаних із викраденням державних коштів.

У ракурсі досліджуваної теми, заслуговує на значну увагу діюча система запобігання корупції Великобританії, незважаючи на її вихід із членів Європейського Союзу. Специфічними особливостями функціонування такої системи можна визначити наступні:

– законодавством у сфері запобігання корупційним злочинам передбачена відповідальність суб’єкта господарської діяльності у разі бездіяльності щодо фактів отримання його співробітниками неправомірної вигоди;

– обов’язкова конфіскація на користь держави матеріальних цінностей, отриманих у результаті скоєння корупційних правопорушень;

– проведення, на постійні основі, контролю представниками громадського сектору за реалізацією державою заходів із попередження та протидії корупції, зокрема, неурядовими організаціями та засобами масової інформації;

– пропаганда суспільної значимості заходів з протидії корупції та створення атмосфери нетерпимості до такого негативного явища а, також, політика заохочення громадян інформувати органи публічної влади про факти скоєння корупційних злочинів [76].

Франція, у свою чергу, приєдналась до таких важливих міжнародних договорів у сфері попередження та протидії корупції, як Конвенція Організації економічного співробітництва і розвитку про боротьбу проти підкупу іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях (1997 року) та Конвенція Організації Об’єднаних Націй про боротьбу з корупцією (2003 року) [160, с.121].

До того ж, у 2016 році, у Франції було створено спеціальну антикорупційну структуру – Французьке антикорупційне агентство, яке виконувало функцію з централізації інформаційних даних, необхідних для попередження та виявлення випадків активної та пасивної корупції, фактів зловживань службовим становищем з метою отримання неправомірної вигоди приватними особами та державними службовцями; надання консультації представникам судової влади у випадку їх звернень з приводу даних подій, а, також, – координація антикорупційної діяльності [95].

Компетенцію Французького антикорупційного агентства визначено законодавчо, і вона, також, включає підготовку національного плану попередження та протидії корупційним злочинам у діяльності органів публічної влади, сприяння іншим державним структурам у процесах протидії хабарництву, підвищення рівня обізнаності громадян щодо проблем корупції.

Характерною особливістю французької державної системи протидії корупції є широка розгалуженість та велика кількість спеціальних служб, зокрема, наступні:

– Комісія з фінансової гласності політичного життя, яка покликана контролювати майновий стан депутатів Парламенту;

– Національна комісія з рахунків виборчих кампаній і фінансування політичних партій (що має відповідні контрольні функції);

– організація з протидії відмивання коштів − ТРАСФІН;

– Міністерство юстиції;

– Відділ боротьби з корупцією (ВБК) в рамках діяльності Управління боротьби з економічними та фінансовими злочинами, підпорядкований Судовій поліції.

Необхідно загострити увагу на тому, що Антикорупційне агентство Франції здійснює превентивну діяльність, безпосередньо співпрацює з вищевказаними органами, а, також, формує антикорупційну політику держави, вимог якої мають дотримуватись усі антикорупційні інституції, тож, по факту – повністю координує їхню діяльність [104].

При цьому, даний механізм на практиці реалізується за допомогою збирання необхідних інформаційних даних, проведення консультаційних тренінгів та семінарів, а, також, інформаційно-просвітницької діяльності. Проте, Антикорупційне агентство Франції фактично не має повноважень щодо розгляду справ з адміністративних, або кримінальних, правопорушень; щодо надання правової допомоги громадянам, які зазнали втрат від скоєних корупційних злочинів, а спеціалізується саме на здійсненні діяльності превентивного, контрольного та охоронного характерів [95].

У ракурсі теми даного пункту, пропонуємо розглянути успішний досвід Німеччини щодо нормативно-правового забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики.

Специфічною особливістю Німеччини у даному питанні є те, що усі антикорупційні заходи закріплені у єдиному пакеті документів – “Директиви федерального Уряду щодо боротьби з корупцією у федеральних органах управління”. Вищевказаний нормативний документ включає у себе низку

складових, зокрема, Методичні вказівки для керівників та Кодекс дій проти корупції.

Згідно з вимогами останнього нормативного акту, бухгалтерський відділ установи кожного конкретного державного службовця заповнює його декларацію про доходи, що включає інформацію про отриману ним щомісячну заробітну плату, та відсилає її до податкової служби. Податкова служба Німеччини, у свою чергу, виконує функцію контролю над відповідністю рівня життя кожного державного службовця з його доходами [11, с.373].

Необхідно загострити увагу на тому, що для Німеччини характерним є доволі жорстке законодавство у питаннях відповідальності за вчинення корупційних правопорушень в системі органів публічної адміністрації.

Згідно із нормами кримінального кодексу, санкція за вчинення хабарництва представниками органів публічної влади становить від 3-ьох місяців до 5-ти років позбавлення волі, як альтернатива виплата значного штрафу. При чому, особа, яка пропонувала хабар за певну послугу державному службовцю, також, притягнеться до такої відповідальності. Санкція за вчинення особливо тяжких злочинів, передбачає позбавлення волі на строк до 10-ти років.

Специфіка застосування штрафних санкцій за корупційні правопорушення полягає у тому, що їхній розмір не може бути меншим за суму отриманої неправомірної вигоди. Тож, у деяких випадках, штраф перевищує 100 000 Євро. Цікаво, що керівників установ та організацій так само жорстко карають за факти скоєння корупційного злочину співробітниками компаній, якщо вони стались через невиконання керівниками заходів нагляду щодо попередження таких випадків через недбалість, або з умислом.

Альтернативним способом притягнення до відповідальності у разі скоєння корупційного злочину згідно з кримінальних кодексом Німеччини є повна конфіскація наданих співробітнику економічних переваг у вигляді хабара [122].

Розглянемо особливості процесів реалізації антикорупційної політики уряду Сполучених Штатів Америки у контексті дослідження теми даного пункту.

Нормативно-правове забезпечення процесів формування та реалізації антикорупційної політики даної країни засноване на ряді законодавчих документів, що безпосередньо регламентують політичну, лобістську, біржову, банківську та інші види діяльності. Специфічною особливістю Сполучених Штатів Америки є ще й те, що там відсутній імунітет для державних службовців різних рівнів, тож, кожний представник органів публічної влади, зокрема, конгресмен, або сенатор, після відсторонення його з посади за скоєння корупційного злочину, буде притягнутий до кримінальної відповідальності [98, с.34].

Нестандартним у Сполучених Штатах Америки є підхід до реалізації механізму протидій корупційним злочинами у системі органів публічної влади: застосовується принцип координації міжвідомчого співробітництва між Державним департаментом та іншими, неспеціалізованими антикорупційними органами, зокрема, відділом боротьби з шахрайством, що підпорядковується Міністерству юстиції, та відповідає за реалізацію кримінальної політики правозастосування та заходів із боротьби з корупційними злочинами в інших країнах [66, с.275].

Нестандартною для інших розвинених у питаннях боротьби з корупцією країн є така антикорупційна структура як Управління урядової етики, що виконує організацію та контроль за реаліацією галузевих програм з етики. Вищезгадані програми існують з метою попередження та розв’язання конфліктів інтересів. У підпорядкуванні Управління урядової етики, на сьогоднішній день, також, існує така структура як Міжнародна група допомоги та outrich-роботи. Вона спеціалізується на проведенні брифінгів та наданні необхідних консультацій представникам іноземних органів публічної влади щодо реалізації ефективних практик із запобігання та боротьби з корупційними правопорушеннями та удосконалення нормативно-правового забезпечення процесів формування та реалізації антикорупційної політики інших країн.

Також, можна зупинитись на тому, що уряд Сполучених Штатів Америки тісно співпрацює із такими міжнародними антикорупційними інституціями як:

Бюро з економічних і ділових питань, Бюро з міжнародних питань боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності, Бюро енергетичних ресурсів, Бюро з питань демократії, прав людини і праці тощо з метою активізації та просування зовнішньої політики країни з питань попередження та боротьби з корупційними злочинами у системі органів публічної адміністрації [66, с.276].

Для Сполучених Штатів Америки характерним є той факт, що усі посадові особи органів публічної влади високого рівня, з певною періодичністю та в обов'язковому порядку, проходять перевірку на поліграфі, що закріплюється у посадовій інструкції. За відмову у проведені такої перевірки чиновника позбавлять робочого місця. Цікавою особливістю для даної країни є те, що представники органів публічної влади кожного року звітують перед державою про обсяги як доходів, так і витрат [11, с.373].

У ракурсі теми нашого дослідження, доцільним є розгляд особливостей нормативно-правового забезпечення процесів формування та реалізації антикорупційної політики Канади як однієї з лідерів-країн щодо попередження та боротьби з корупційними злочинами у системі органів публічної адміністрації.

Законодавча база антикорупційної діяльності країни представлена низкою нормативно-правових документів, зокрема, Законом про корупцію державних службовців іноземних країн. Даний законодавчий акт регулює процеси криміналізації фактів хабарництва у роботі державних службовців органів публічної влади іноземних країн з метою отримання та збереження ряду ділових переваг.

У Канаді урядом застосовується декілька механізмів нормативно-правового забезпечення процесів формування та реалізації антикорупційної політики. Одним із них можна назвати функціонування спеціального Управління цінностей та етики державної служби. З метою запобігання корупційним злочинам у системі органів публічної влади, вищевказана структура проводить спеціальні перевірки з метою виявлення недоліків у роботі Уряду Канади та інших державних інституцій, а, також, обробляє звернення громадян щодо фактів скоєння таких злочинів [13, с. 31].

Частина повноважень із реалізації антикорупційної політики лежить на спеціальному Комітеті по аналізу безпеки Канади. Цей незалежний урядовий орган проводить перевірку відповідності нормам та стандартам роботи правоохоронних органів, Служби Безпеки та військових структур.

Можемо констатувати, що для Канади характерним є галузевий поділ спеціальних антикорупційних інституцій, а, також, одночасне застосування декількох способів боротьби з корупційними злочинами та адміністративного контролю. При чому, у Канаді антикорупційну діяльність може здійснювати як окремий орган, так і, з власної ініціативи, окремий державний службовець одноосібно [13, с. 31].

Тож, можливо дійти висновку про те, що для досягнення оптимального рівня нормативно-правового забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики, більшість урядів розвинених держав світу здійснили колосальну роботу щодо розроблення, ухвалення та впровадження у життя низки законодавчих документів щодо запобігання корупційним злочинам у системі органів публічної влади. Частина нормативно-правових актів покликана безпосередньо регулювати процеси боротьби з корупційними правопорушеннями, інша частина – низку окремих аспектів у рамках законодавства з питань боротьби з проявами організованої злочинності, або таких, якими регулюється діяльність державних службовців.

Важливою умовою для ефективної реалізації заходів із запобігання корупційним злочинам у кожній з країн є чітка та організована взаємодія цих країн та їх спеціальних антикорупційних інституцій на міжнародному та регіональному рівнях, а, також, систематична участь цих країн у загальних заходах з запобігання корупційним правопорушенням.

Здійснивши ґрунтовний аналіз ефективних практик та успішного досвіду нормативно-правового забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики розвинених держав світу, можемо скласти певне уявлення про специфіку впровадження заходів із запобігання корупційним злочинам кожної з них. Такі заходи направлені на припинення фактів зловживань посадовими

особами органів публічної влади своїм посадовим становищем, які не бажають у повному обсязі представляти інтереси суспільства. У свою чергу, реалізація заходів із запобігання корупційним правопорушенням покращує доступ звичайних громадян, особливо вразливих верств населення, до отримання суспільних послуг у повному обсязі як закріплено у законодавстві.

Успішний досвід розвинених країн світу щодо нормативно-правового забезпечення формування та реалізації антикорупційної політики дає змогу зрозуміти, що ефективність антикорупційних механізмів має пряму залежність від підтримки принципів прозорості, системності та обґрунтованості базових положень законодавства, а спеціальні державні інституції мають організовувати заходи зі зменшення проявів корупції у різних сферах життя суспільства, здійснювати розроблення дієвих методів виявлення запобігання корупційним злочинам, а, також, сприяти підвищенню правової культури та зміні свідомості суспільства.

2.3. Аналіз адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики в Україні у контексті європейського виміру

Корупція є ключовим чинником, що стримує темпи розвитку демократичного суспільства та економічних систем. Цей деструктивний феномен тривалий час залишається невід'ємною складовою процесів публічного адміністрування та політичного устрою багатьох країн. Відтак, протидія корупційним діянням є одним із пріоритетних напрямів реформування системи управління у розвинених державах світу, включаючи європейські країни. В умовах набуття статусу кандидата на членство в Європейському Союзі та активізації процесів євроінтеграції, Україна визначила пріоритетним курсом здійснення ефективних заходів з удосконалення антикорупційного законодавства. Отже, консолідація зусиль має бути спрямована на подолання корупційних проявів у діяльності органів публічної влади [127, с.55].

Слід зазначити, що алгоритм запобігання корупційним правопорушенням у політичній системі держави передусім передбачає розробку та імплементацію комплексу заходів, спрямованих на виявлення, попередження та припинення таких діянь, а також на усунення негативних наслідків та забезпечення невідворотності юридичної відповідальності винних осіб за їх вчинення.

Реалізація зазначеного комплексу заходів має базуватися на принципах гласності, законності, невідворотності юридичної відповідальності за корупційні діяння, а також на принципах обов’язкового відновлення порушених прав та відшкодування шкоди, заподіяної корупційними діями винних осіб.

Водночас, на думку багатьох вітчизняних науковців, механічне перенесення заходів із запобігання корупції, апробованих у системах публічного адміністрування розвинених країн, в Україну без урахування національної специфіки не забезпечить досягнення очікуваних результатів.

Адміністративно-правові засади формування антикорупційної політики в європейських країнах суттєво відрізняються від вітчизняних. Зокрема, більшість європейських країн мають нормативно-правові акти, що чітко та детально

регламентують обов’язки та стандарти поведінки представників органів публічної влади різних рівнів, тоді як в Україні такі стандарти є недостатньо визначеними. Наразі, відсутність в Україні чітко визначених стандартів щодо виявлення корупційних проявів підвищує ймовірність зловживання законодавством та уникнення юридичної відповідальності [98, с.34].

Європейський досвід формування адміністративно-правових засад антикорупційної політики та можливості його імплементації в Україні були предметом дослідження низки вітчизняних науковців, серед яких: Н. Ахтирська [7], Т. Гжибовська [30], С. Задворних [63], О. Качуровський [69], О. Соснін [161], І. Шурман та І. Чарських [180], В. Чепелюк [172], О. Чередниченко [173], Я. Швидкий [178] та ін.

Слід акцентувати увагу, що на сучасному етапі реалізація антикорупційної політики в більшості країн Європи здійснюється не лише урядами, а й за активної участі міжнародних організацій, неурядових та громадських інституцій. Це сприяє поступовому формуванню стійких міжнародних зв’язків і домовленостей у світовому співтоваристві, а також впровадженню спільних практик антикорупційної діяльності.

Реалізація широкого спектру превентивних антикорупційних заходів є характерною для багатьох європейських країн, що обґрунтовує доцільність розгляду таких практик у межах нашого дослідження. У контексті даного пункту, пропонується детальніше дослідити особливості адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики розвинених країн Європи, зокрема з огляду на їх використання для гармонізації національного законодавства України у сфері запобігання корупції з міжнародними стандартами.

Слід підкреслити, що саме підтримка та реалізація активних антикорупційних програм міжнародного рівня, а також систематичне співробітництво з міжнародними організаціями, що спеціалізуються на антикорупційній діяльності, відіграє ключову роль у реалізації заходів із запобігання корупційним правопорушенням у діяльності органів публічної влади України, сприяючи загальному зниженню рівня корупції, активній детінізації

економіки, а також зменшенню кількості випадків приховування доходів та незаконного відмивання коштів суб'єктами господарювання та фізичними особами [98, с.35].

Однією із найбільш масштабних для України програм антикорупційного спрямування на міжнародному рівні можна назвати Антикорупційну ініціативу Європейського Союзу, що направлена на підтримку та розвиток антикорупційної політики держав-учасниць, а, також, на розбудову державних органів публічної влади, що реалізовують антикорупційну політику держави на місцевому, інституційному та урядовому рівнях.

Отже, шляхом розвитку зазначених напрямків в Україні в майбутньому можливим стане активізація заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням на вищих рівнях публічної адміністрації за підтримки спеціалізованих інституцій, покликаних протидіяти корупції. Таким чином, для зменшення рівня корупції в країні парламентський комітет повинен координувати впровадження антикорупційної політики на національному рівні, а представники громадських інституцій мають здійснювати контроль за діяльністю публічних органів на локальному рівні.

Як показовий приклад ефективної антикорупційної комунікації в Україні можна навести проведення у 2018 році в Києві спеціальної офлайн-кампанії, організованої Антикорупційною ініціативою Європейського Союзу (EUACI), під назвою "Парк корупції". Цей проєкт став першим та наймасштабнішим інтерактивним заходом у світі, що привернув увагу громадськості до проблематики корупційних діянь, особливо на вищих рівнях влади. У рамках проєкту були представлені різноманітні інсталяції, інтерактивний контент, експонати, експозиції віртуальної реальності, присвячені антикорупційній тематиці. Використовуючи обладнання віртуальної реальності, відвідувачі могли зануритись у професійну діяльність співробітників Національного антикорупційного бюро України (НАБУ): спробувати себе в ролі детектива, що розслідує злочин; здійснити обшук у кабінеті особи, причетної до корупції;

оглянути спеціалізовану лабораторію; взяти участь у віртуальному затриманні особи, винної у вчиненні корупційного злочину, тощо [159].

Слід також акцентувати увагу на Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом [167], зокрема у контексті тривалого процесу імплементації вітчизняного законодавства відповідно до європейських стандартів. Це співробітництво з ЄС сприяє активній взаємодії у сфері запобігання злочинній та незаконній організованій діяльності, а також попередження її проявів. Ключовою особливістю цього процесу є спрямованість співпраці на вирішення проблем корупційних проявів як у публічному, так і у приватному секторах.

Доцільно окремо зупинитись на співробітництві України з міжнародними антикорупційними інституціями, такими як Мережа європейських антикорупційних організацій та Європейські партнери проти корупції. Ці інституції надають підтримку у вдосконаленні державних антикорупційних програм, формулюють рекомендації та надають інформацію щодо особливостей корупційних зловживань з боку фізичних та юридичних осіб в Україні, а також проводять конференції, семінари та тренінги для представників органів публічної влади, відповідальних за реалізацію антикорупційної політики. Вагомою складовою такої співпраці є підписання протоколів, угод та меморандумів з міжнародними антикорупційними організаціями та урядами розвинених європейських країн. Це спрямовано на запозичення успішного досвіду та його імплементацію в українських реаліях з урахуванням національної специфіки, що має сприяти суттєвому зниженню рівня корупційних діянь у діяльності органів публічної влади [179, с. 344].

Слід акцентувати увагу на тому, що одним із нагальних завдань для органів публічної влади в Україні на сучасному етапі є мінімізація деструктивного впливу корупційних проявів на процеси реформування системи публічного адміністрування. Відповідно, як приклади успішного досвіду протидії корупції, далі буде розглянуто країни-члени ЄС з високим антикорупційним рейтингом, які пройшли складний та тривалий шлях у цьому напрямі, досягли значних успіхів та

змогли суттєво мінімізувати рівень корупції у своїх системах публічного адміністрування.

У цьому контексті, в Україні існує виражена проблема професійного дослідження, адаптації та імплементації позитивних практик європейських країн щодо застосування дієвих інструментів, механізмів та методів запобігання корупційним діянням у сфері функціонування органів публічної влади.

Доцільно розглянути успішний досвід Швеції з метою його потенційного впровадження в Україні. Основою забезпечення низького рівня корупції у цій країні є пріоритетне використання стимулів (пільг, субсидій, зниження податків) порівняно із застосуванням переважно заборон та дозвільних механізмів. Такий підхід, спрямований на мотивацію усіх громадян, а не лише представників органів публічної влади, сприяв формуванню у суспільній свідомості чіткого образу законослухняного громадянина як стандарту поведінки. У Швеції урядом та парламентом створено умови для забезпечення відкритого доступу до внутрішніх документів державного значення, поряд із цим, встановлено високі етичні стандарти для публічних службовців та сформовано незалежну судову систему. Крім того, суттєво скорочено розрив у заробітних платах між державними службовцями вищих рангів та іншими категоріями працівників. Зазначені чинники сприяли тому, що чесність стала невід'ємною рисою представників як публічної влади, так і пересічних громадян [19, с.45].

Вагомим фактором низького рівня корупції виступає значна роль громадської думки: навіть за наявності мінімальної недовіри суспільства до представника органу публічної влади, така особа може бути позбавлена посади та імунітету з подальшою забороною здійснювати підприємницьку діяльність або займати державну службу. Окреме місце у системі запобігання корупційним злочинам в органах публічної влади посідає парламентський омбудсмен юстиції, який наділений правом ініціювати кримінальні справи проти державних службовців у разі вчинення ними правопорушень [19, с.45].

Зважаючи на вищенаведене, доцільним для України є запозичення позитивного досвіду Швеції. Проте, не є доцільним безумовне застосування всіх

без винятку антикорупційних інструментів та технологій, оскільки необхідно відбирати ті, що повною мірою відповідають українському національному менталітету. Слід підкреслити, що процес імплементації успішного зарубіжного досвіду в антикорупційну діяльність України є досить витратним, трудомістким, а отримання відчутних позитивних результатів потребує значного часу. Необхідним є систематичне проведення просвітницької роботи серед населення для формування та підтримки антикорупційних стандартів у суспільстві. Викорінення корупції вимагає глибокого суспільного усвідомлення пріоритетності загального блага над індивідуальним благополуччям.

Цікавим прикладом для вдосконалення адміністративно-правових засад антикорупційної політики України є досвід запобігання корупційним діянням у Нідерландах. Особливість протидії корупційним проявам у системі органів публічної влади Нідерландів полягає у її реалізації на двох рівнях: інституційному та процедурному [32, с.95].

У Нідерландах практикується звітування Міністерства внутрішніх справ перед урядом щодо виявлених корупційних злочинів, застосованих покарань та публічного обговорення їх наслідків. Цей досвід міг би бути корисним для України, особливо у поєднанні з громадським обговоренням ефективності діяльності вітчизняного Міністерства внутрішніх справ у сфері протидії корупційним правопорушенням серед представників органів публічної влади. Відповідно, доцільним є внесення змін до антикорупційної стратегії України, спрямованих на підвищення гласності та підзвітності органів, відповідальних за реалізацію антикорупційних заходів [121, с.332].

У контексті даної тематики дослідження, слід також звернути увагу на особливості антикорупційної політики Данії, імплементація яких в Україні на всіх рівнях суспільного життя є вкрай важливою для підвищення ефективності діяльності органів публічної влади у напрямі зниження рівня корупції. Для Данії характерними є такі риси:

– всебічне суспільне несприйняття корупції, що є результатом активного просування цінностей чесного життя та професійної діяльності; формування

нетерпимого ставлення до корупційних проявів у громадян з дитинства в рамках національної культури;

– забезпечення невідворотності юридичної відповідальності та обов'язкового покарання винних у вчиненні корупційних злочинів як у системі публічної влади, так і поза її межами; систематичний контроль за діяльністю органів публічної влади із широким залученням медіа та інститутів громадянського суспільства [99, с.26].

Доцільним для вдосконалення адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики України також є розгляд успішного досвіду Фінляндії, яка посідає одне з провідних місць серед країн ЄС за рівнем подолання корупції. Запорукою такого результату є нормативно-правове закріплення принципів фінської організаційно-правової моделі запобігання корупції у системі публічної влади, серед яких:

– принцип верховенства права;

– колегіальне прийняття управлінських рішень;

– простота структури та прозорість функціонування адміністративної і судової систем;

– громадський контроль за діяльністю публічних службовців; доступність та спрощеність процедури звернення громадян до суду у випадку порушення їхніх прав та свобод;

– застосування системи електронної демократії (можливість подання більшості запитів та звернень до органів публічного адміністрування в онлайн-режимі);

– ефективний механізм запобігання конфлікту інтересів (заборона участі представників органів публічної влади у прийнятті управлінських рішень за наявності у них або близьких родичів приватного інтересу).

Характерною рисою антикорупційної діяльності Фінляндії також є наявність мережі формалізованих антикорупційних інституцій, до складу яких входять не

лише органи публічної влади, а й суб'єкти громадського та приватного секторів (підприємства, дослідницькі центри, політичні партії тощо) [118, с.152].

Дослідження успішного досвіду Франції у сфері реалізації антикорупційної політики дозволяє виділити певну національну особливість цієї країни: в основі розробки державної антикорупційної стратегії лежить міжвідомчий підхід. Це передбачає залучення представників органів публічної влади з різних секторів (економічного, бюджетного, правового тощо) для забезпечення всебічного аналізу проблеми. Можна констатувати, що саме така комплексна взаємодія фахівців різних сфер сприятиме розробці цілісної та дієвої державної програми, спрямованої на зниження рівня корупційних діянь у системі органів публічної влади України [66, с.276].

Головним державним органом Франції, відповідальним за реалізацію антикорупційної політики, є Французьке антикорупційне агентство (Agence Française Anticorruption – AFA), яке виконує превентивні, охоронні та контрольні функції. Ці функції певною мірою корелюють із функціями Національного агентства з питань запобігання корупції України (НАЗК). Однак, існує суттєва відмінність: керівник AFA наділений статусом особистої незалежності. Це обумовлено специфікою процедури його призначення та унеможливленням зовнішнього впливу на його рішення, що виступає гарантією запобігання корупційним правопорушенням усередині самого агентства [160, с.121].

Характерною особливістю адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики Німеччини є імплементація комплексу державних антикорупційних заходів, консолідованих у спеціальному нормативно-правовому акті (“Директива федерального Уряду про боротьбу з корупцією у федеральних органах управління”). Цей акт містить Кодекс дій проти корупції та Методичні вказівки для керівників та керівництва відомства [11, с.373].

Отже, будь-який державний службовець Німеччини, отримуючи з різних джерел додаткові доходи, що безпосередньо не пов’язані з його основною роботою, має в обов’язковому порядку щороку подавати електронну декларацію про доходи. Представники податкових органів звіряють розмір доходів із

розмірами його видатків (така інформація про усіх державних службовців міститься в наявній базі даних податкових органів). У разі перевищення розміру видатків над доходами – буде проведено відповідну перевірку.

Аналізуючи ключові аспекти адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики Німеччини, необхідно зазначити, що державна система електронного декларування дає змогу посилити контроль за роботою представників органів публічної влади та законністю отримання доходів, підвищити рівень довіри громадян до державних службовців, а, також, зменшити ризики вчинення корупційних правопорушень на робочому місці. Така практика успішно застосовується в Україні з 2016 року і вже має позитивні результати.

Особливістю адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики Естонії стало те, що в країні немає окремих органів публічної влади, які б реалізовували антикорупційну політику. Цікавою є історія антикорупційної діяльності Естонії, адже після ліквідації Радянського Союзу більшість російськомовних мігрантів просто втратили свої посади через введення естонської мови офіційною. Така ситуація створила умови для ліквідації радянських корумпованих мереж. Тому, політична воля молодих естонських політиків викорінила хабарництво, звела до мінімуму факти вчинення корупційних правопорушень у системі органів публічної адміністрації та надала державі можливості надати державним службовцям високі заробітні плати [103].

Як видно, на прикладі Естонії, успіх у боротьбі з корупцією не завжди залежить від наявності потужної мережі антикорупційних органів публічної влади. Ця країна обмежилась реалізацією загальнонаціональної програми “Відверта держава”, сенс якої полягав у активній співпраці декількох міністерств з метою викорінення даного негативного явища із суспільного життя. Ключову роль у процесі реалізації антикорупційної політики Естонії відіграють саме правоохоронні органи, які мають високий рівень довіри у населення [74, с.381].

Можна зробити проміжний висновок про те, що Естонська Республіка досягла високого рівня запобігання корупції у діяльності органів публічної влади. Ефективне реформування системи запобігання корупційним злочинам Естонії

сприяло суттєвому підвищенню рівня матеріального добробуту її громадян та посиленню контролю за витратами бюджетних коштів. Тож, успішний досвід подолання даного негативного явища у системі органів публічної влади можна брати на озброєння і для українських реалій.

В рамках даного пункту буде проаналізовано характерні ознаки адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики Литви. Від інших країн-членів Європейського Союзу литовський антикорупційний орган публічної влади відрізняється певною автономністю. Це можна пояснити особливістю адміністративної процедури призначення його керівництва, що безпосередньо зменшує можливість політичного тиску: голову литовської Спеціальної служби розслідувань призначають одночасно президент та парламент (при цьому складається парламент виключно з представників народу). До того ж, контроль за діяльністю даного антикорупційного органу здійснюють декілька державних інституцій, що, також, виключає факт скоєння корупційних злочинів у системі органів публічної адміністрації.

Окрім цього, у Литовській Республіці спостерігається певний розподіл повноважень між органами публічної влади у питаннях антикорупційної діяльності: дрібними справами займається безпосередньо поліція, функцію моніторингу декларацій про активи та борги державних службовців високого рангу здійснює Комісія з етики, а вже Бюро попередження та боротьби з корупцією фокусується на серйозних справах, пов’язаних із розслідуванням правопорушень, повязаних із корупцією. При цьому, викликає інтерес та обставина, що декларації про доходи мають подавати не всі державні службовці, а певні їх категорії, зокрема, високопосадовці та працівники таких секторів, де ризик скоєння корупційних злочинів найбільший: податкова служба, митна служба, сектор державних закупівель тощо [103].

Всебічний підхід литовського уряду до реалізації антикорупційних заходів можна спостерігати, також, у тому, що у навчальних закладах впроваджуються спеціальні програми для молоді з метою надання інформаційних матеріалів по боротьбі з корупцією. Серед превентивних практик Литви варто, також,

акцентувати увагу на можливостях антикорупційних органів публічної влади висувати пропозиції для перегляду існуючих законодавчих актів з метою їх актуалізації та приведення до вимог сучасності. Вищезгаданий досвід був би дуже корисним для України.

Пропонуємо розглянути групу країн-членів Європейського Союзу, в яких особливістю адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики є реалізація комплексних репресивно-превентивних заходів, серед яких можна виділити: Бельгію, Болгарію, Італію, Польщу, Румунію.

Досить дієвою можна назвати існуючу систему організаційних і правових механізмів запобігання корупційним злочинам у роботі органів публічної влади Італії. Характерними її рисами можна назвати досить тісну взаємодію державних органів влади із представниками громадського сектору.

Ефективною є система боротьби з корупцією в Італії, де у вирішенні цієї проблеми тісно взаємодіють громадські організації та державні установи. Широке поширення мафіозних банд та інших груп організованої злочинності в Італії сприяло створенню великої мережі антикорупційних органів публічної влади загальнонаціонального, регіонального та місцевого рівнів, серед яких необхідно виділити Генеральну раду з запобігання організованій злочинності, окружні відомства з запобігання організованій злочинності та мафії, Управління розслідувань “Антимафія” (міжвідомчий спеціальний орган) тощо [117, с.27].

Характерною рисою Управління розслідувань “Антимафія” є те, що в складі даного органу є співробітники органів досудового розслідування Поліції та Фінансової гвардії, а, також, залучається велика кількість цивільних спеціалістів у галузях технічного та організаційного забезпечення, інформаційних технологій тощо.

Встановлення кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень у діяльності представників органів публічної адміністрації та здійснення комплексу попереджувальних заходів для недопущення фактів вчинення таких правопорушень становлять основу адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики Бельгії.

Реформування системи публічного адміністрування цієї країни базується на удосконаленні алгоритмів функціонування сектору фінансового контролю. Отже, окрім заборонних заходів із запобігання корупційним злочинам, активно здійснюються, також, заходи з недопущення фактів хабарництва, зокрема, підтримка транспарентності поведінки державних службовців, систематичне нагадування та роз'яснення норм поведінки громадянам у всіх сферах діяльності. Така політика, на думку уряду Бельгії, сприятиме деонтологічному розумінню громадянами країни важливості процесів боротьби з корупцією та виробленню універсального кодексу поведінки для представників органів публічної влади [117, с.29].

Пропонуємо розглянути ключові ознаки адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики Польщі з метою визначення можливостей для їх впровадження в українських реаліях.

Для Польщі характерною є децентралізована модель формування органів публічної адміністрації, на які покладено обов'язки із реалізації антикорупційної політики держави. Вона передбачає чіткий розподіл повноважень між вищими органами влади (президент, уряд, парламент) та правоохоронними органами в частині запобігання корупційним злочинам. Так, у підпорядкуванні президента Польщі працює Департамент державного управління, який знаходиться у тісній взаємодії з Міністерством Внутрішніх справ з метою реалізації заходів із боротьби з корупційними правопорушеннями у системі органів публічної влади.

Реалізацію превентивних заходів щодо хабарництва та зловживання владними повноваженнями державних службовців здійснює окремий антикорупційний орган – Центральне антикорупційне бюро. Одночасно з цим, активно здійснюють свою антикорупційну діяльність структурні підрозділи фінансової розвідки. До повноважень їх співробітників входить обробка та перевірка інформаційних даних, отриманих від правоохоронних органів, стосовно фактів скоєння корупційних злочинів представниками владних органів, а, також, проведення розслідувань цих фактів [71].

Представники громадського сектору Польщі, також, виконують важливу роль у процесах реалізації антикорупційної політики. Так, у країні функціонує спеціальний Моніторинговий комітет, до складу якого входять цивільні інституції, що здійснюють громадський контроль над реалізацією заходів із запобігання корупційним злочинам у системі органів публічної влади. Окрім цього, члени Моніторингового комітету здійснюють розробку пропозицій щодо внесення змін до діючого у державі антикорупційного законодавства, викриття фактів скоєння корупційних злочинів представниками органів публічної влади та їх документування, проведення просвітницьких заходів для населення з метою недопущення фактів хабарництва як з боку державних службовців, так і звичайних громадян.

Провівши ґрунтовний аналіз адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики країн-членів Європейського Союзу, які є лідерами у боротьбі з корупційними злочинами у системі органів публічної влади, можемо вказати на ряд особливостей, які б доцільно було імплементувати в Україні в національний антикорупційний механізм (див. додатки, табл. 2.3).

Отже, отримавши загальне уявлення про основні аспекти передової антикорупційної стратегії у розвинених країнах Європи, важливо вміло “втиснути” цю базу в рамки нашої країни згідно з національними особливостями. Тому, перед українським урядом стоїть нелегке завдання – розробити таку антикорупційну політику, яка б включала комплекс політичних, правових, економічних та соціальних заходів, адаптованих до вимог сучасності. Окрім цього, у даному контексті, вкрай важливо сформувати незалежні від інших державних структур, автономно функціонуючі органи публічної влади, які б реалізовували оновлену антикорупційну політику і забезпечували якісний постійний контроль за такими процесами [98, с.34].

Результативний досвід застосування специфічних адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики в країнах-учасницях Європейського Союзу з врахуванням менталітету та особливостей систем публічного адміністрування становить великий інтерес для України. Вищезгадані практики в

Україні можна буде впровадити у життя не тільки у ракурсі діяльності окремих антикорупційних органів публічної влади держави, а й для розробки нормативно-правової бази, що регулює у державі процеси запобігання корупційним злочинам у системі публічного адміністрування [98, с.33].

На наш погляд, також варто акцентувати увагу на наступні адміністративні заходи з метою зниження рівня корупції у державі:

− встановити високий рівень соціального захисту державних службовців та високий рівень їх заробітних плат;

− забезпечити дотримання високих етичних стандартів у роботі представників влади;

− забезпечити громадськість повною інформацією про роботу державних структур;

− забезпечити незалежність засобів масової інформації у розслідуваннях фактів скоєння корупційних злочинів;

− посилення кримінальної відповідальності за факти скоєння корупційних злочинів, а, також, притягнення до публічної відповідальності у таких злочинах представників органів публічної влади із наступною забороною обіймати посади в державних структурах.

Підсумовуючи, можна вказати на те, що для уникнення негативних наслідків вчинення корупційних правопорушень в системі органів публічної адміністрації, українському уряду слід перейняти передовий досвід країн-учасниць Європейського Союзу, зокрема посилити кримінальну та моральну відповідальності державних службовців за корупційні правопорушення. Необхідно акцентувати увагу на тому, що вищезазначені заходи мають впроваджуватись у життя в процесі активної взаємодії органів публічної адміністрації та представників інститутів громадянського суспільства. Тобто, не тільки розробляти та приймати антикорупційні закони, а й виконувати їх усім без виключення громадянам. У перспективі, в Україні важливо проводити наступні дослідження питань зниження і подолання даного негативного явища.

Аналіз досвіду розвинених європейських країн свідчить, що не існує універсальних алгоритмів запобігання корупції у сфері публічного адміністрування. Ефективність антикорупційних заходів прямо залежить від їхнього дієвого застосування з урахуванням національної специфіки, зокрема традицій, менталітету та положень чинного антикорупційного законодавства, а також оптимальної адаптації до українських реалій.

Висновки до Розділу 2

1. Визначені основні причини, що запобігають ефективній реалізації адміністративно-правових механізмів реалізації антикорупційної політики розвинених держав світу та, як результат, становлять серйозну загрозу національній безпеці в цілому.

Доведено, що в більшості розвинених країн світу з низьким рівнем корупції ключовими інституціями для боротьби з даним негативним явищем виступають спеціалізовані органи публічної влади, зокрема, правоохоронні, які виконують покладені на них функції з суворим дотриманням норм антикорупційного законодавства держави, за умови повної прозорості їх діяльності та відкритості результатів роботи; із застосуванням спеціальних методів кадрового добору на державні посади, безпосередньо пов'язані з корупційними ризиками; обов'язкового оприлюднення усіх фактів виявлення корупційних злочинів тощо.

2. Проаналізовані інституціональні перетворення вітчизняної антикорупційної політики через концептуалізацію основних етапів становлення та розвитку її нормативно-правового забезпечення у розвинених державах світу, реалізація яких сприятиме:

– ширшій підтримці заходів із запобігання корупційним злочинам у діяльності представників органів публічної влади;

– активному залученню до співробітництва представників громадянського суспільства з метою підвищення ефективності реалізації таких заходів та впровадження інновацій у соціальну, політичну та економічну сфери;

– розробленню універсальних правил поведінки для усіх представників органів публічної влади шляхом проведення ґрунтовних наукових досліджень антикорупційної сфери та розробки, на їх основі, комплексу заходів із запобігання корупційним злочинам;

– формуванню комплексу заходів з метою зміцнення незалежності органів судової влади, що виявлятиметься в довірі до них суспільства;

– визначенню основних ознак корупційних злочинів та чіткому закріпленню видів кримінальної відповідальності за різні види скоєних правопорушень із метою активізації та просування зовнішньої політики з питань попередження та боротьби з корупційними злочинами у системі органів публічної влади;

– вивченню особливостей відповідальності юридичних осіб у разі скоєння корупційних правопорушень щодо розроблення, ухвалення та впровадження у життя низки законодавчих документів щодо запобігання корупційним злочинам у системі органів публічної адміністрації тощо.

3. Аналіз адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики в Україні крізь призму європейського досвіду дозволив ідентифікувати ключові тенденції та механізми запобігання корупції у сфері публічного адміністрування, доцільні для адаптації в Україні, а саме:

– широке розповсюдження інформаційних матеріалів щодо наслідків корупційних діянь у системі органів публічної влади для суспільства та імплементація державних заходів із превенції таких випадків. Цей механізм спрямований на підвищення рівня обізнаності громадян та формування суспільного несприйняття корупції у повсякденному житті. Це реалізується шляхом впровадження спеціалізованих освітніх програм та проєктів антикорупційного спрямування;

– підвищення ролі інститутів громадянського суспільства (ІГС) в антикорупційній діяльності держави, їхня активна участь у реалізації наглядової та консультативної функцій з метою вдосконалення діяльності органів публічної влади, зокрема тих, що відповідають за реалізацію антикорупційної політики;

– оптимізація співвідношення між репресивними та превентивними антикорупційними заходами на користь останніх, а також активізація використання заходів стимулювання (зокрема, матеріальне та нематеріальне стимулювання співробітників антикорупційних органів за високі результати діяльності, що сприятиме забезпеченню невідворотності юридичної відповідальності для винних осіб, незалежно від їхнього соціального статусу чи привілеїв);

– вдосконалення державних онлайн-платформ та інтеграція інтерактивних розділів на вебсайтах органів публічної влади для оперативного реагування на повідомлення громадян про факти корупції. При цьому, доцільним є запровадження юридичної відповідальності за безпідставну відмову у негативній реєстрації таких повідомлень з боку уповноважених співробітників правоохоронних органів.

РОЗДІЛ 3.
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Проблематика адміністративно-правових механізмів реалізації антикорупційної політики

Питання запобігання та подолання корупції мають для України екзистенційне значення. Євроінтеграційний вектор розвитку, що підтверджується Угодою про асоціацію між Україною та ЄС [167] та набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС відповідно зумовлює необхідність інтенсифікації державно-управлінських механізмів впливу у сфері протидії незаконному збагаченню. Корупціогенні чинники можуть проявлятись на законодавчому, інституційному та ідеологічному рівнях. Доцільно розпочати аналіз з ідеологічного аспекту як преформатора формування корупційної та антикорупційної свідомості в українському суспільстві.

У доктрині державного управління корупція визначається як негативне суспільно-політичне явище, що базується на зловживанні публічними/політичними/громадськими діячами владними повноваженнями з метою особистого збагачення [195]. Ідеологічне осмислення корупції як соціального феномену варіюється від її трактування як виключно “проблеми державного управління” [208, с.48] до розуміння як “комплексної проблеми державної економіки, неефективності механізмів запобігання незаконному збагаченню та політичного свавілля” [206, с.92]. Екстраполюючи зазначені доктринальні підходи на українські реалії, слід констатувати непослідовність антикорупційної ідеології.

Особливу небезпеку становить незаконне збагачення посадових осіб, пов'язане з їхнім службовим становищем та використанням службових функцій для отримання неправомірної вигоди (пільг, благ) для себе, близьких осіб чи

третіх сторін. Слід відзначити, що такі діяння (корупційні відносини) неможливі поза межами офіційної економіки, яка виступає передумовою їх встановлення. Зловживання владою вимагає обіймання особою відповідної посади в органах державної влади та наявності у неї владних повноважень. Крім того, офіційна економічна підсистема часто слугує прикриттям для тіньової економіки, оскільки для незаконного збагачення корупціонери використовують свої повноваження, ухиляючись від юридичної відповідальності [191, с.235].

Відповідно до даних Transparency International та Transparency International Ukraine, у 2022 році Україна посідала 116 місце серед 180 країн у Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI), набравши 33 бали зі 100 можливих [67]. Незважаючи на певні позитивні зрушення (зокрема, ухвалення Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки та призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – САП), однією з ключових проблем вітчизняної антикорупційної політики залишається власне сприйняття корупції, тобто її ототожнення та негативне профільування державними діячами і, що особливо важливо, громадянським суспільством. Ця проблема має ідеологічний характер, оскільки формування антикорупційної свідомості є скоріше соціально-теоретичним явищем, ніж суто інституційно-нормативним.

В умовах інституційно-бюрократичної (за історичним типом) структури публічного адміністрування України, значного значення для запобігання та подолання корупційних проявів набуває діяльність спеціалізованих антикорупційних інституцій. До цих інституцій належать: Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Державне бюро розслідувань (ДБР), Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА).

Правові засади діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) визначаються Наказом Офісу Генерального прокурора (далі – ОГП) № 125 від 05.03.2020р. “Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора” (далі – Положення) [142]. Відповідно до п. 1.1 Розділу І Положення, САП функціонує як структурний

підрозділ ОГП у статусі Департаменту та підпорядковується заступнику Генерального прокурора, який є керівником САП. Важливим є положення п. 1.3 Розділу І Положення, що встановлює принцип взаємодії САП з іншим спеціалізованим антикорупційним органом – Національним антикорупційним бюро України (НАБУ). Діяльність НАБУ у сфері запобігання та протидії корупції регулюється Законом України “Про Національне антикорупційне бюро України” [148]. Відповідно до абз. 1 ч. 1 ст. 1 Закону, НАБУ визначено як центральний орган виконавчої влади (ЦОВВ) зі спеціальним статусом, який здійснює превентивну, оперативно-розшукову та слідчу діяльність, спрямовану на виявлення та припинення корупційних правопорушень. Згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 1 Закону, діяльність НАБУ сфокусована на попередженні незаконного збагачення посадових осіб органів державної влади (ОДВ) та/або органів місцевого самоврядування (ОМС), корупціогенна діяльність яких створює прямі або опосередковані загрози національній безпеці України.

Таким чином, правові засади діяльності САП та НАБУ як спеціалізованих антикорупційних органів в Україні мають семантичну спорідненість. Проте, окрім взаємодії між собою, ці органи координують свою діяльність зі Службою безпеки України (далі – СБУ). Антикорупційні аспекти діяльності СБУ визначені у статтях 19-19-1 Закону України “Про Службу безпеки України” [152]. Зокрема, передбачено обов’язок співробітника СБУ повідомляти про можливі або реальні факти вчинення корупційних правопорушень, що порушують норми Закону України “Про запобігання корупції” № 1700-VII від 14.10.2014 р., а також вживати заходів щодо попередження та врегулювання конфліктів інтересів, що виникають у процесі здійснення антикорупційних заходів спеціалізованими органами.

Водночас, показовим є прецедент так званої “справи Чауса”, коли екс-суддя Дніпровського районного суду м. Києва, затриманий за хабарництво, зумів залишити територію України та переховуватися в Молдові. Після надсилання Україною запиту на екстрадицію у березні 2021 року, тодішнім директором НАБУ А. Ситником було оприлюднено інформацію про потенційну причетність до втечі

Чауса з України у 2016 році певних «правоохоронних органів» [114]. Резонансність цієї справи свідчить про те, що національна антикорупційна система України наразі перебуває на етапі становлення та ще не є повністю злагодженим функціональним механізмом.

Варто зазначити, що згідно із Законом України “Про Національну поліцію України” № 580-VIII від 02.07.2015 р. (ред. від 30.12.2022 р.) [149] , Національна поліція України наділена ширшим, порівняно зі СБУ, колом антикорупційних повноважень, що включає реєстрацію кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, а також результатів їх судового розгляду. На наш погляд, ця колізія у поєднанні з недостатньо чітким окресленням повноважень СБУ у профільному Законі України “Про службу безпеки України” № 229-XII є однією з причин згаданого вище “перевищення антикорупційних повноважень правоохоронними органами”, що, своєю чергою, може призводити до виникнення корупційних ризиків безпосередньо у процесі їхньої діяльності.

Враховуючи потенційні ризики вчинення посадових злочинів, зокрема, суддями та державними службовцями 1-3 категорій, доцільно розглянути юридичну природу та правові механізми запобігання корупційним правопорушенням, що реалізуються Державним бюро розслідувань (ДБР) – державним правоохоронним органом, діяльність якого регламентується Законом України “Про Державне бюро розслідувань” № 794-VIII від 12.11.2015 р. (ред. від 07.05.2022 р.) [132]. Відповідно до положень Закону, ДБР уповноважене виявляти посадові злочини, пов’язані з перевищенням та зловживанням владних повноважень зазначеними категоріями осіб (судді, правоохоронці, державні службовці), та здійснювати превентивні заходи щодо запобігання таким протиправним діянням. Слід відзначити, що діяльність ДБР є достатньо ефективною та водночас відносно незалежною. Зокрема, його компетенція поширюється на розслідування фактів перевищення владних повноважень іншими антикорупційними органами (НАБУ, САП тощо), що встановлено ст. 5 Розділу І Закону [номер закону про ДБР]. Водночас, відсутність чітких правових підстав для координації корупційно-викривної діяльності ДБР із САП / НАБУ /

НАЗК дещо сповільнює інституційну ефективність та розвиток демократичних інститутів в Україні.

Досі менш дослідженим (та, ймовірно, найменш ефективним) органом антикорупційної юрисдикції є Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА, далі – Агентство), діяльність якого регулюється Законом України "Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів" № 772-VIII від 10.11.2015 р. (ред. від 17.06.2022 р.) [147]. Відповідно до ст. 9 Закону, до повноважень Агентства належать виявлення, розшук та управління активами. Однак, діяльність АРМА часто ускладнюється через існування складних схем корупційних махінацій, що передбачають використання фіктивних компаній, офшорних структур, а також інших інструментів (зокрема, факторингу із залученням іноземних приватних компаній) для приховування активів. Хоча цей Закон логічно доповнює Закон України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки" № 3480-IV від 23.02.2006 р. (ред. від 03.01.2023 р.; останній встановлює нормативи поводження із цінними паперами, деривативами тощо [151], який встановлює нормативи поводження з цінними паперами, деривативами тощо, він визначає лише рамкові підходи до запобігання так званим "паперовим злочинам", що найчастіше вчиняються представниками владної еліти ("white-collar crime" – термін, запроваджений кримінологом Е. Сазерлендом [209, с.1]).

Від аналізу ідеологічних та інституційних аспектів подолання корупції в Україні доцільно перейти до розгляду законодавчих колізій як одного з найсуттєвіших чинників, що перешкоджають удосконаленню адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики [34].

Аналіз законодавчих колізій варто розпочати з огляду профільного нормативно-правового акту – Закону України "Про запобігання корупції" № 1700-VII від 14.10.2014 р. (у ред. від 01.01.2023 р.) [136]. Цим Законом, зокрема, здійснюється регулювання та контроль діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК).

Визначається проблематика відсутності окремого нормативно-правового акту, що регламентував би виключно діяльність НАЗК як органу профільної антикорупційної юрисдикції (спеціального Закону, Положення, Наказу тощо). Натомість, НАЗК використовує Закон України “Про запобігання корупції” № 1700-VII як рамковий документ для регулювання власної діяльності. Зважаючи на те, що цей Закон, згідно з Преамбулою, визначає загальні аспекти корупційної превенції в Україні, така ситуація може мати негативні наслідки для інституційної самостійності НАЗК.

Також потребують уточнення положення Розділу III Закону України “Про запобігання корупції” щодо формування Антикорупційної стратегії (АС) та її практичної реалізації через державну антикорупційну програму з виконання АС (статті 18 – 18-1 Закону). Відповідно до ч. 4 ст. 18 Закону, обов’язок формування концептуальної моделі АС покладено на НАЗК як профільний антикорупційний орган. Водночас, антикорупційна програма, як елемент ефективної імплементації АС, згідно з ч. 4 ст. 18-1 Закону, може змінюватися виключно за погодженням НАЗК. Таким чином, спостерігається прецедент дублювання повноважень НАЗК (як організаційних, так і виконавчих), що потенційно може порушувати принципи безсторонності, законності, верховенства права та активності громадянського суспільства – ключові складники демократичної держави (закріплені, зокрема, у ст. 1, ст. 6, ст. 8 Конституції України). Статтею 11 Закону України «Про запобігання корупції» [номер закону про запобігання корупції] визначено повноваження НАЗК. Зокрема, п. 6 ч. 1 цієї статті покладає на НАЗК функцію здійснення моніторингу та контролю за дотриманням законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб. Водночас, станом на сьогодні, порядок здійснення такого моніторингу та контролю законодавчо не визначено. Вбачається доцільним внесення змін до окремих статей Закону з метою конкретизації повноважень НАЗК щодо моніторингу та контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства (див. додатки, дод. Ґ).

Від аналізу негативних тенденцій законодавства у сфері запобігання корупції [номер закону про запобігання корупції] доцільно перейти до дослідження стратегічних колізій у сфері превентивного антикорупційного регулювання, що виявляються в Антикорупційній програмі НАЗК на 2021-2022 роки [139] (яка діяла донедавна), Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки [140] та Законі України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки" № 2322-IX від 20.06.2022 р. [138] (що включає Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки).

Антикорупційна програма НАЗК на 2021-2022 роки [139] передбачала створення Комісії з оцінки корупційних ризиків та аналізу виконання антикорупційної програми в НАЗК (КОКР), діяльність якої базувалася на проведенні антикорупційних заходів та поширенні інформації про них. Проте, щодо окремих антикорупційних ризиків (наприклад, потенційне отримання неправомірної вигоди під час внутрішнього чи зовнішнього аудиту в НАЗК), Програма не містила дієвих механізмів їх усунення, відсилаючи до «затвердженого порядку здійснення внутрішнього аудиту» самим НАЗК. Таким чином, відповідні положення виявилися недієвими, оскільки вони безпосередньо не регулювали виявлення фактів корупції на етапі їх виникнення. Затвердження ж уніфікованого Порядку проведення внутрішнього аудиту НАЗК могло б сприяти підвищенню ефективності антикорупційної діяльності. Недоліки попередньої Програми та необхідність підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції були враховані у Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки [140]. Ця Програма, зокрема, виокремлює низку існуючих проблем у сфері протидії корупції, забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності органів публічної влади, а також у контексті процесу відновлення України. Серед них:

- несистемні зміни до антикорупційного законодавства негативно впливають на ефективність правозастосування;
- положення нормативно-правових актів та їх проєктів потребують подальшого вдосконалення для усунення потенційних корупціогенних чинників;

– інститут уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції не повністю реалізує свій потенціал через недостатні гарантії автономності;

– у багатьох сферах суспільного життя застосування корупційних практик є зручнішим, оперативнішим, ефективнішим, а інколи і єдиним способом задоволення потреб суб'єктів, порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб (що є однією з найсуттєвіших проблем);

– корупційні практики на побутовому рівні є усталеною нормою поведінки та не завжди сприймаються як порушення моральних чи правових норм. З боку населення відсутній стійкий запит до публічних осіб щодо дотримання ними етичних правил та принципів доброчесності;

– недостатньо об'єктивне висвітлення ситуації із запобігання та протидії корупції в Україні призводить до викривленого сприйняття населенням причин корупції, її масштабу, ефективності антикорупційних інституцій тощо.

В той же час, Законом України “Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки” № 2322-IX від 20.06.2022 р. [138] визначено ключові принципи, алгоритми та вимоги до реалізації Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки (далі – АС 2021-2025). Одним із завдань АС 2021-2025 є усунення дублювання повноважень між антикорупційними органами (зважаючи на існуючий конфлікт повноважень між СБУ, НАБУ та САП), зокрема, шляхом чіткого розмежування компетенції ОДВ та ОМС у сфері державно-управлінської діяльності та мінімізації корупціогенних чинників. Однак, в умовах євроінтеграційного процесу та децентралізації влади, імплементація цих положень на місцевому рівні видається ускладненою. Майнова та юридична автономія ОМС, закріплена Законом України “Про місцеве самоврядування” № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. (ред. від 01.01.2023 р.) [146] та Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р. [153], передбачає значну фінансову самостійність та формування власних бюджетів. Таким чином, реалізація концепції реформування муніципальної влади як елемента антикорупційної політики вимагає розширення контрольно-ревізійних

повноважень спеціалізованих антикорупційних органів (НАБУ, САП, НАЗК) та встановлення ефективних правових механізмів юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної) за вчинення посадових злочинів.

У цьому контексті слід зазначити, що формування корупціогенних чинників серед політичних еліт нерідко зумовлюється законодавчими неточностями. Суб'єктами, які отримують неправомірну вигоду, як правило, є публічні та політичні діячі, рідше – громадські. Однією з форм публічно-політичного урядування є державна служба, яка у доктрині визначається як діяльність органів виконавчої влади з реалізації законодавчих норм, спрямованих на соціально-економічний та культурний розвиток держави, громад чи територій [187, с.11]). Відповідно, доцільним, на наш погляд, є дослідження Закону України “Про державну службу” № 3723-XII від 16.12.1993 р. (ред. від 11.10.2017 р.) [134] та Закон України “Про державну службу” № 889-VIII від 10.12.2015 р. (ред. від 07.05.2022 р.) [133] на предмет виявлення наявних колізій та правових неузгодженостей.

Першочергово, дестабілізуючим фактором є наявність двох чинних Законів, що регулюють одне коло правовідносин у сфері державної служби. Деякі положення Закону України № 3723-XII та Закону України № 889-VIII мають як спільні риси (наприклад, дефініції “державна служба”, “державний службовець”, визначення принципів), так і суттєві відмінності. Зокрема, ст. 18 Закону України № 3723-XII встановлює 6-місячне випробування при прийнятті на державну службу, тоді як ст. 35 Закону України № 889-VII поєднує терміни “випробування” та “відповідність займаній посаді”. Крім того, Закон України “Про державну службу” № 889-VII, на відміну від Закону України “Про державну службу” № 3723-XII, передбачає можливість проведення повторного конкурсу на ту саму посаду (ст. 35). Хоча основною метою законодавця було запровадження прозорого відбору кандидатів на посади різних рангів, така законодавча норма може створювати корупціогенні ризики в умовах застосування органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Як наслідок,

спостерігається брак юридично-технічної визначеності, що знижує ефективність антикорупційного державного управління.

На відміну від Закону України “Про державну службу” № 889-VII від 10.12.2015 р. (ред. від 07.05.2022 р.), положення Закону України “Про державну службу” № 3723-XII від 16.12.1993 р. (ред. від 11.10.2017 р.) (Глава 3, ст. 31) передбачають більш прозорі механізми призначення на посади державної служби. Зокрема, ч. 4 ст. 31 Закону передбачає проведення спеціальної перевірки відомостей про кандидатів. Однак, спеціалізовані антикорупційні органи – НАБУ, САП, НАЗК – не мають чітко визначених правових важелів контролю (нагляду) за цим процесом, відповідно до їхньої галузевої компетенції у сфері корупційної превенції (що регламентується, зокрема, Законом України “Про Національне антикорупційне бюро України № 1698-VII [148]; Положенням про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора, затвердженим Наказом ОГП № 125 від 05.03.2020 р. та Законом України “Про запобігання корупції” № 1700-VII – щодо повноважень НАЗК стосовно запобігання корупції на державних посадах та під час конкурсного відбору в ОДВ/ОМС) [35].

Принагідно зауважимо, що проблеми нечітких юридичних дефініцій галузевого Закону України “Про державну службу” № 889-VIII від 10.12.2015 р. (ред. від 07.05.2022 р., далі — ККУ або Кодекс) як антикорупційного публічно-адміністративного важеля негативно доповнюються деякими юридичними конотаціями Кримінального кодексу України № 2341-III від 05.04.2001 р. (ред. від 27.01.2023 р.).

Нагадаємо, що Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 р. [89] надає місткий перелік службово-кримінальних правопорушень у Розділі XVII (ст. 364 – 370 ККУ). До корелюючих із корупційними правопорушеннями працівників державної служби, публічних послуг відносимо санкції власне ст. 364 ККУ (перевищення та зловживання владно-службовими повноваженнями / становищем); ст. 366-2 ККУ (декларування недостовірних даних – наприклад, факт подання завідомо-неправдивих фінансово-економічних показників у річній (звітній) декларації про

майно та доходи; невиконання норм Закону України “Про запобігання корупції”, якщо особа є виконавцем державно-владних, або місцево-самоврядних функцій); ст. 368 ККУ (прийняття пропозиції / обіцянки або ж безпосереднє отримання неправомірної вигоди особою-службовцем); ст. 368-2 ККУ (незаконне збагачення особи-службовця ОМС або ОДВ).

Водночас, органи превентивно-антикорупційної юрисдикції (САП, НАБУ, НАЗК, ДБР тощо), на яких покладено обов’язок щодо “адміністрування” вищеозначених нормативних порушень, нерідко залишаються без прямого впливу на фігурантів (фактично підозрюваних) потенційного службово-державного правопорушення у силу наявності у останніх “імунітету” (знову-таки, згадується справа судді В. Чауса [114]) та подекуди – негласної “підтримки” пов’язаних органів (у разі розслідування справи щодо порушення правил суддівської етики та доброчесності такі органи, як Служба безпеки України – теж антикорупційна інституція – можуть виявляти ознаки “повноважної дискреції”, себто виходу за рамки декларованих повноважень через кореляційні зв’язки із судовою владою України.

Означена проблематика має не лише “власне антикорупційний”, але й соціально-правовий підтекст, адже факт наявності “корупційних преференцій” у судової гілки влади дискредитує “принцип розподілу влад”, за яким узурпація однієї із владних гілок (законодавчої, виконавчої, судової) та перешкоджання рівномірного її (влади) розподілу є загрозою демократично-правовому режиму як найефективнішому публічно-управлінському інструменту урядово-соціальної взаємодії [207].

Таким чином, відбувається порушення ключових наративів державного управління, концептуалізованих Конституцією України (ст. 1, ст. 6, ст. 8 КУ), де країну проголошено соціальною, демократичною, правовою державою, що пріоритезує принцип правового верховенства [80].

Загалом же, судова влада України, на сьогодні, є одним із генераторів негативних корупційних рейтингів на міжнародній арені. Після Революції гідності та обрання Україною курсу на Євроінтеграцію із підписанням тодішнім

прем’єр-міністром Арсенієм Яценюком політичної частини Угоди про асоціацію з ЄС 21.03.2014 р., Верховною Радою України було прийнято Закон України “Про відновлення довіри до судової влади в Україні” № 1188-VII від 08.04.2014 р. (поточна редакція – від 05.01.2017 р.) [130]. Документом, зокрема, передбачалося впровадження безсторонньої перевірки суддів (ст. 1 Закону), нормування строків перевірки останніх (ст. 2 Закону), створення Тимчасової спеціальної комісії як органу профільованого відбору кандидатів на займану посаду судді на засадах об’єктивності, безсторонності та істинності (ст. 4 Закону).

І хоча наявні певні позитивні зрушення (у “дореволюційному” 2013 р.. за рейтингами Transparency International Україна набрала 25 балів за рейтингом сприйняття корупції, у 2019 р. – 32 бали, у 2022 р. – 33 бали), довіра до судової системи України від громадянського суспільства переважно відсутня (так, за результатами соціологічного опитування Інституту прикладних гуманітарних досліджень, Міжнародного Фонду Відродження та USAID від 2020 р. “Барометр довіри до суду” [10], загалом, довіряють вітчизняній судовій владі лише 16% опитаних; місцевим судам – 17% респондентів; Вищому антикорупційному суду (ВАКС) – 18% опитаних; Верховному Суду (ВС) – 24% громадян-учасників опитування; Конституційному Суду як найвищій інстанції в судовій системі України – 28%).

Статистика демонструє, що інститут судової влади в Україні не має правозахисного статусу: нерідкими є як порушення прав громадян-учасників судового процесу, так і отримання неправомірної вигоди / вирішення справи в невідповідності до фактичних обставин останньої суддями.

Враховуючи, що рівень довіри громадян до Вищого антикорупційного суду (ВАКС) є одним із найвищих, створення та функціонування цієї спеціалізованої судової інституції в Україні, покликаної забезпечувати правосуддя у справах щодо корупційних та пов'язаних з ними злочинів для захисту інтересів особи, суспільства і держави, є цілком виправданим. І оскільки цей орган тільки починає свою роботу, вивчення зарубіжного досвіду з метою впровадження найбільш

суттєвих досягнень інших країн і уникнення їхніх помилок є актуальним та вчасним [190].

Враховуючи, що правосуддя є одним із інструментів протидії корупції (відповідно галузевого Закону України “Про запобігання корупції” № 1700-VII), подібний стан справ дискримінує не лише судову, але й генеральну владно-урядову юрисдикцію в Україні, з точки зору несистемності, непослідовності та незбалансованості останньої.

Логічним продовженням означеної судово-корупційної моделі в Україні є контраверсійні спроби нівелювати ризики необ’єктивного судочинства та фінансового впливу на судові рішення шляхом інституційних видозмін, як-от створення Етичної ради (ЕР) “при” Вищій раді правосуддя (ВРП) задля оцінки доброчесності дійсних та гіпотетичних членів ВРП (тих, що беруть участь у конкурсі на обіймання посад у ВРП) [155].

Юридично-законною підставою даних дій стало ухвалення Верховною Радою України Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів ВРП та діяльності дисциплінарних інспекторів ВРП” № 1635-IX від 14.07.2021 р. [131] На перший погляд, “статично” дані перепрофіляції виглядають застосовно: проте склад ЕР (шість експертів – троє від міжнародних організацій, усі – у відставці: Е. Хупер (британський апеляційний суд), Р. Корді (ВС штату Масачусетс, США), Л. Перлінг (генпрокуратура Естонії); троє – від Ради суддів (Л. Кишакевич, ВС; Ю. Трясун (КАС); В. Сіверін (екс-суддя САГС) викликає питання щодо доброчесності, адже представники від України – Ю. Трясун (одіозна справа у 2016 р. щодо пом’якшення запобіжного заходу екс-беркутівцю О. Бєлову, причетному до вбивств під час Євромайдану) та В. Сіверін (власне, декларування недостовірної інформації щодо статків та доходів, невиконання норм Закону України “Про запобігання корупції” та недотримання норм суддівської етики) не виглядають взірцевими суддями-кандидатами щодо надання пропозицій щодо апропріативності конкретної кандидатури на посаду до ВРП [56]. Отже, в Україні існує проблема уявного (декларативно-рамкового), але не практичного

(законодавчо-інституційного) подолання негативних тенденцій формування антикорупційної політики та вжиття заходів щодо принаймні частково усунення корупції.

Повинні додати, що означені реформаторсько-колізійні антикорупційні дефіцитності підтверджуються офіційно-статистичними даними із відкритих (публічних) джерел. Дані моніторингового веб-порталу Кабінету Міністрів України – Пульсу Угоди [50] – демонструють прецедентність виконання урядово-управлінським апаратом України норм Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.) у питаннях "фінансового співробітництва та боротьби з шахрайством" на 24% за період з 01.11.2014 р. – дотепер [170].

Більш детальне дослідження прогресу виконання Україною т.зв. "антикорупційних складників євроінтеграційного поступу" демонструє, що за період 2019-2020 рр. (останнє оновлення відкритої інформації) було повністю прострочено (тобто виконано на 0%) наступні антикорупційні детермінанти: впровадження адміністративної та правової допомог (підтримки) у здійсненні превентивно-антикорупційної діяльності щодо наявних фактів шахрайства, незаконної діяльності та незаконного збагачення; приведення національного антикорупційного законодавства України відповідно положень Додатку XLIV до Розділу VI Угоди про асоціацію між Україною та ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.); втілення ідеї співробітництва та антикорупційної кооперації між Україною та ЄС на практично-прикладному та інституційно-виконавчому рівнях одночасно. Водночас, за означений звітний період (2019-2020 р.) було виконано лише аспекти покращення координаційного співробітництва з Європейським бюро боротьби з шахрайством (ЄББШ, англ. – OLAF).

Таким чином, можна стверджувати наступне: по-перше, Україна власноруч гальмує процес прискореного вступу до ЄС, не виконуючи рекомендації ЄС щодо подолання корупційних ризиків, викладені в Угоді про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.); по-друге, аспекти неефективного фінансового співробітництва та боротьби із шахрайством (Розділ VI Угоди про асоціацію) знаходяться у прямій кореляції із Главою 3 Розділу V Угоди про

асоціацію (Економічне та галузеве співробітництво), що визначає концептуальні основи управління державними фінансами, формування бюджетної політики та внутрішньо-зовнішньої аудиторської діяльності як елементів попередження корупціогенних ітерацій.

Крім цього, окреслені проблеми мають згубний економічний вплив: залучення іноземних інвестицій в Україну в умовах незадовільних або відносно задовільних результатів антикорупційної політики видається утрудненим, адже у капіталовкладників виникають питання щодо потенційної схоронності та цільового використання активів в умовах бюрократично-розпорядницьких державно-управлінських (ОДВ, ОМС) алгоритмів.

Положення Закону України “Про режим іноземного інвестування” № 93/96-ВР від 19.03.1996 р. (ред. від 17.08.2022 р.) та Закону України “Про інвестиційну діяльність” № 1560-XII від 18.09.1991 р. (ред. від 10.10.2022 р.), знову-таки, не містить дієвих практичних механізмів прозоро-ефективного розміщення капіталу з метою отримання прибутку. Поміж тим, сприятливий інвестиційний клімат – одна із “чутливих” складових-вимог демократії ЄС.

Як бачимо, проблема державно-управлінської та владно-урядової корумпованостей має масштабно-системний характер та розповсюджується на аспекти провадження внутрішньої та зовнішньої політик України, водночас.

Говорячи про ініціативи детінізації фінансово-грошового обігу державних коштів, варто, також, згадати публічно-управлінську динаміку видозмін у сфері здійснення публічних закупівель, здійснену в Україні після підписання політичної та економічної частин Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.).

Декорумпізація даного сектору розпочалася зі створення тендерно-закупівельного сервісу “Prozorro” (формат – публічно-відкритий ринок), метою якого стало проведення чесних торгів на держзамовлення, превенція фінансових фальсифікацій (завищення цін на послугу) та економічних махінацій (формування “фіктивних” договорів на виконання послуг) тощо.

Однак, маємо відмітити, що в останні роки (2020-2022 р.) тенденція виконання Україною зазнала ознак регресу. Зокрема, підсегмент “Публічні закупівлі” раніше згаданого веб-порталу Кабінету Міністрів України – Пульсу Угоди – відзначає невиконання Україною вимог щодо встановлення строкових рамок укладання електронного аукціонного договору та невстановлення механізмів укладення та оплати електронних договорів на виконання державних замовлень [50]. Означена проблематика не сприяє формуванню прозорого та антикорупційного “клімату державних замовлень” в Україні.

Означені проблеми корупційного урядування в Україні зумовили необхідність запровадження міжурядових та міжнародних інтенцій за підтримки ЄС щодо подолання корупції. Прикладом такої системної надбудови стало створення Антикорупційної ініціативи Європейського Союзу в Україні (European Union Anti-Corruption Initiative, далі – EUACI) від 06.2017 [77]. Програма складалася з трьох компонентів – співпраці з антикорупційними інституціями на кшталт НАБУ, НАЗК, САП, АРМА; боротьби з корупцією “на місцях”, розвитку антикорупційної свідомості громадянського суспільства, медіа тощо в Містах Доброчесності – Житомирі, Чернівцях, Червонограді, Маріуполі та Нікополі; розвитку антикорупційної культури шляхом взаємодії із бізнес-структурами, громадянським сектором та медіа-сектором (із передбаченою підтримкою таких анктикорупційних ГО, як Transparency International Ukraine, “Центр протидії корупції” (ЦПК), “Фонд розвитку ЗМІ” тощо).

Однак, статистична інформація із відкритих джерел, знову-таки, демонструє переважну неефективність EUACI в Україні. По-перше, проєкт було завершено у червні 2020 р. – за 3 р. після офіційного анонсу його запуску. По-друге, згаданий веб-портал Кабінету Міністрів України – Пульс Угоди – демонструє невиконання державно-управлінським апаратом України вимог Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.) щодо створення надійних зовнішньо-аудиторських систем (2019 р., підсегмент “Управління державними фінансами” [50]) як елементу запобігання та поступового викорінення корупції, внаслідок

чого процес імплементації підходів ЄС до моніторингово-контрольної боротьби з корупцією визнається незавершеним.

Окрім того, громадські ініціативи щодо запобігання корупції спрямовуються та координуються в Україні ГО “Антикорупційна ініціатива” (інша назва – ГО “Всеукраїнський Центр Протидії Корупції та Сприяння Правоохоронним органам) [40]. Мета діяльності останньої – превенція корупції “як загрози національним інтересам” України.

Оскільки громадянське суспільство є основою демократично-правового режиму, деякі ініціативи ГО “Антикорупційна ініціатива” повинні були б мати предметно-практичну форму втілення: так, організація фактично не декларує взаємодію (співпрацю) із органами антикорупційної юрисдикції – САП, НАБУ, НАЗК тощо – внаслідок чого втрачається прецедент державно-приватної кореляції, необхідної для подолання корупційних ризиків, окреслених, зокрема, у Антикорупційній програмі НАЗК на 2021-2022 р. та інших нормативно-правових актах галузево-практичної антикорупційної ініціативностей.

Таким чином, проблематика адміністративного впровадження антикорупційної політики в Україні має тривимірний підтекст генерації: по-перше, деякі з положень Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.) є утрудненими для реалізації внаслідок наявності державно-управлінського бюрократизму; по-друге, судова система України як корупціогенний ризик та корупційний чинник є масштабною загрозою втіленню ідеї ЄС-індукованої демократії внаслідок грошово-фінансового, повноважного та інституційного впливів на дану гілку влади; по-третє, деякі позитивні інституційні перепрофілювання (наприклад, створення сервісу “Prozorro” для здійснення онлайн-публічних торгів на державні замовлення) не мають логічного законодавчого продовження (системи укладення аукціонних договорів та способів оплати останніх) відповідно до антикорупційного та цивільного законодавства, а також – повноважень Міністерства цифрової трансформації України як ефективного важеля протидії корупції.

3.2 Засоби подолання негативних тенденцій формування антикорупційної політики

У попередньому підпункті ми розкривали засадничі положення щодо наявних проблем адміністративно-правового регулювання антикорупційної політики України. Наразі, сконцентруємося на шляхах подолання вітчизняних корупційних ризиків – переважно, крізь призму гіпотетичної аплікації антикорупційної політики ЄС та США у вітчизняне правове та інституційне поля.

Раніше ми зазначали, що антикорупційне законодавство України є декларативно-статичним: наприклад, Закон України "Про запобігання корупції" № 1700-VII від 14.10.2014 р. (ред. від 01.01.2023 р.) встановлює лише рамкові основи законодавчої взаємодії між профільними органами антикорупційної юрисдикції – САП, НАБУ, СБУ тощо, внаслідок чого страждає предметно-ефективна складова декорумпізації владного апарату.

У свою чергу, ЄС пропонує відмінний підхід – у ст. 68 Договору про функціонування ЄС 2012 р. (Treaty on the Functioning of the EU 2012 [189], далі – TFEU) мірилами європолітики визначено "гарантування високого рівня безпеки через превенцію злочинності та боротьбу з нею і уніфікацію кримінально-правових норм", а ст. 83 TFEU відносить корупцію до "єврозлочину", надаючи йому транскордонного ранжування. Крім того, базові концепти ст. 325 TFEU встановлюють презумпцію захисту бюджету ЄС країнами-членами Союзу та власне Союзом як економіко-правовим об'єднанням держав [189].

Як бачимо, юридико-правове розуміння природи корупції в ЄС носить комплексну природу: на відміну від України, прослідковується єдність суто антикорупційного, кримінального та бюджетного законодавств ЄС як важелів боротьби з т.зв. "білокомірцевою злочинністю".

Ми вважаємо, що для України доцільним буде налагодити нормативну послідовність Закону України "Про запобігання корупції" № 1700-VII від 14.10.2014 р. (ред. від 01.01.2023 р.), Кримінального кодексу України № 2341-III від 05.04.2001 р. (ред. від 27.01.2023 р.) та Бюджетного кодексу України № 2456-

VI від 08.07.2010 р. (ред. від 01.01.2023 р.) в антикорупційній проєкції – за аналогією з європейським підходом.

Додатковим аспектом власне легіслативних перепрофілювань у антикорупційній системі України є моніторинг ефективності галузевих нормативно-правових актів. Наразі, в Україні немає відповідних стартапів (ініціатив) – натомість, у ЄС функціонує рамкова Стратегія боротьби з організованою злочинністю 2021-2025 р. (EU Organized Crime Strategy 2021-2025), затверджена Єврокомісією 14.04.2021 р. [203].

Остання встановлює критерії оцінки відповідності існуючих антикорупційних правил ЄС новим кримінальним практикам та забезпечує юридичне охоплення відповідних кримінально караних корупційних правопорушень.

Запровадження аналогічного моніторингово-координаційного акту-інструменту запобігання корупції виглядає в Україні не примхою, а потребою часу, що, окрім іншого, дозволить детінізувати наявні корупційні ризики вітчизняного державотворення з залученням механізмів кримінально-правового контролю.

Раніше ми відмічали, що антикорупційне законодавство України відзначається високим рівнем колізійності. Так, Законом України “Про Національну поліцію України” (далі – НПУ) № 580-VIII від 02.07.2015 р. (ред. від 30.12.2022 р.) встановлюється комплексніше, ніж у Служби безпеки України (СБУ) відповідно до Закону України “Про службу безпеки України” № 2229-XII від 25.03.1992 р. (ред. від 04.12.2022 р.), коло антикорупційних повноважень НПУ. Подібна непослідовність сприяє деефективізації адміністративно-правових механізмів запобігання корупції за профілем: орган із широкими повноваженнями держконтролю має обмежені функції корупційної протидії.

На відміну від України, у ЄС питання комплексної антикорупційної протидії вирішено у нормативно-правовій, а не інституційній генерації: комплексне антикорупційне законодавство ЄС – Конвенція про боротьбу з корупцією за участю посадових осіб ЄС або посадових осіб країн ЄС від 1997 р. (The 1997

Convention on fighting corruption involving officials of the EU of officials of EU countries); Рамкове рішення Ради ЄС про боротьбу з корупцією в приватному секторі, що криміналізує активні та пасивні форми корупції (The 2003 Council Framework Decision on combating corruption in the private sector, which criminalises both active and passive bribery) [201]; Рішення Ради ЄС 2008/852/JHA про мережу контактних пунктів проти корупції від 2008 р. (The 2008 Council Decision 2008/852/JHA on a contract-point network against corruption) – створює прецедент послідовної, взаємодоповняльної антикорупційної політики [193].

Такий приклад може стати рамково-ідейним для України, адже запобігання корупційним ризикам починається з юридико-правової симбіотичної сегментації та продовжується на інституційному рівні – за такою логікою, деконцентрацію повноважень НПУ та СБУ можна подолати шляхом усунення прогалин та комплектування профільного вітчизняного антикорупційного законодавства.

Окрім вищезазначеного, наріжним каменем щодо антикорупційної політики України фігурує проблема фінансового контролю та моніторингу. Нерідко недетектованими залишаються правопорушення посадових осіб, передбачені санкцією ст. 368, ст. 368-2 та ст. 368-5 Кримінального кодексу України (ККУ) № 2341-III від 05.04.2001 р. (ред. від 27.01.2023 р.).

До того ж, специфіка прийняття та щорічного затвердження Закону України “Про державний бюджет України” (на відповідний рік) переважно не корелює з положеннями ст. 31 Бюджетного кодексу України № 2341-III від 05.04.2001 р. (ред. від 27.01.2023 р.) щодо належного фінансового забезпечення правоохоронної, антикорупційної та безпеково-оборонної діяльностей.

Одночасно з цим, у ЄС існує комплексно-послідовний дует нормативних актів антикорупційно-бюджетної протидії: Директива про боротьбу з шахрайством у фінансових інтересах Союзу за допомогою кримінального права 2017 р (Directive (EU) 2017/1371) [129], що встановлює правила регламентного дефініціювання та санкціонування кримінально-корупційних правопорушень, що зачіпають фінансово-грошові та грошово-кредитні інтереси ЄС як, насамперед, економічного об’єднання держав; Регламент про загальний режим умов для

захисту бюджету Союзу (Regulation (EU, Euratom) 2020/2092) [200], котрим генералізовано принцип запровадження санкційно-бюджетної політики ЄС відносно країн-членів Союзу, де відбуваються системні порушення юридичного верховенства (в тому числі, шляхом диверсифікації корупційних ризиків).

Означена політика ЄС сприяє, по-перше, детінізації фінансових активів та бюджетних показників Союзу, а по-друге – визначає стандарти захисту бюджетних коштів ЄС від корупційних ризиків.

Ми вважаємо, що Україні варто імплементувати зазначені практики Союзу до власного бюджетно-фінансового поля (Закону України "Про державний бюджет", Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України як інструменту генераційного наповнення бюджету шляхом конвертації податків та зборів) задля підвищення позитивної антикорупційної державотворчої активності.

Потрібно відмітити, що проблема фінансових контрольно-моніторингових антикорупційних ініціатив в Україні не обмежується лише нормативною сегментацією. Інституційна складова запобігання корупції та покарання за корупційні правопорушення в Україні представлена діяльністю Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) за безпосереднім профілем (окрім СБУ, НАБУ, НАЗК тощо як органів допоміжної антикорупційної юрисдикції).

У той же час, діяльність САП (органу, що, відповідно до Наказу Офісу Генерального Прокурора № 125 від 05.03.2020 р., здійснює законний нагляд щодо виконання положень нормативно-правових документів посадовцями та публічними службовцями), нерідко штучно обмежується, або Службою безпеки України (СБУ) без юридично вимірних на те підстав згідно Закону України "Про службу безпеки України" № 2229-XII від 25.03.1992 р. (ред. від 04.12.2022 р.), або Національною поліцією України через юридично розширене коло антикорупційних повноважень останньої відповідно до Закону України "Про національну поліцію України" № 580-VIII від 02.07.2015 р. (ред. від 06.02.2023 р.).

На противагу Україні, в ЄС питання антикорупційної інституціоналізації відзначено високим рівнем директивної послідовності. Превентивно-корупційна діяльність належить до юрисдикції Європейської прокуратури (European Public Prosecutors Office, мандат на проведення кримінальних розслідувань та судове переслідування офіційних осіб-посадовців у справах щодо транскордонної корупції; правова підстава – Регламент Ради (ЄС) 2017/1939 від 12.10.2017 р. про впровадження посиленої співпраці відносно створення Європейської прокуратури [144]) та Європейського управління по боротьбі з шахрайством (OLAF, The European Anti-Fraud Office – проведення адміністративно-правових досліджень щодо боротьби з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю; правова підстава – Регламент (ЄС, Євратом) № 883/2013 [181]).

Відзначимо, що Україні частково вдалося налагодити співпрацю з OLAF в рамках двостороннього антикорупційного співробітництва формату “Україна–ЄС” та виконання приписів Розділу VI (Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством) Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р., далі – Угода) — про це свідчать моніторингово-інфографічні дані онлайн-порталу Кабінету Міністрів України щодо контролю за виконанням Угоди – “Пульсу Угоди” – за 2019 р. [50].

Однак, на наше переконання, вітчизняний антикорупційний нормативно-інституційний апарат потребує точково-юрисдикційної регенерації та екстраполяції організаційно-розпорядчих функцій профільних органів із презумпцією дедублювання повноважень останніх саме за вищенаведеним прикладом ЄС.

Неодмінно важливим наративом антикорупційного державотворення в Україні, окрім наведеного, є процес запобіганню легалізації та відмиванню незаконно отриманих фінансових активів. Окрім профільного нормативно-правового акту – Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” № 361-IX від 06.12.2019 р. (ред. від 29.12.2022 р.) [137], субкерівним, в даному випадку,

виступають концепти ст. 209 Кримінального кодексу України із семантичною диспозицією (“легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом”).

У дійсності, ефективність механізмів вітчизняної превентивної політики детінізації коштів залишає бажати кращого: наприклад, для Департаменту Кіберполіції Національної поліції України подекуди видається утрудненим відслідкувати переміщення “уявних” (електронних коштів) та перешкодити привласненню “брудних” (уявних) фінансових активів.

Понятійно-категоріальний та державницько-правовий апарати делегалізації корупції в ЄС представлений широким нормативним арсеналом фахового запобігання. Першочергово відзначаємо 5-ту та 6-ту Директиву про боротьбу з відмиванням грошей (AMLD) (перша версія – 2015 р., остання – 2021 р. [204], інтенція – зобов’язання держав-членів ЄС створити централізовані реєстри банківських рахунків і системи пошуку даних та центральних реєстрів бенефіціарної власності), також згадуємо Директиву про боротьбу з відмиванням грошей за допомогою кримінального права (ЄС) 2018/1673 [202] (встановлення гранично-рамкових правил криміналізації процесу відмивання коштів та ієрархізація корупції та відмивання коштів як сегментарно-незалежних процесів) та Директиву 2014/42/EU про заморожування та конфіскацію доходів від злочинів [135].

Окрім того, у травні 2022 р. Єврокомісією було запропоновано точкову реновацію наступних нормативно-правових актів: Рішення Ради ЄС 2007/845/JHA щодо співпраці між офісами з повернення активів; Рішення Ради ЄС 2005/212/JHA від 24.02.2005 р. про конфіскацію доходів, засобів і майна, пов’язаних зі злочинними діями; Регламент (ЄС) 2018/1805 про взаємне визнання наказів про замороження та наказів про конфіскацію.

На додаток, наразі у ЄС активна Директива (ЄС) 2019/1937 [143] про захист осіб, що повідомляють про порушення законодавства Союзу (“Директива про інформування”) як елемент демократичної гуманізації суспільства та Директива (ЄС) 2011/16 [128] щодо боротьби із ухиленням від сплати податків (за умови використання прямого методу оподаткування).

Як бачимо, сегментація антикорупційної політики превенції відмивання коштів у ЄС є трискладною: власне законодавчою (увесь нормативний масив), інституційною (діяльність OLAF та EPPO щодо предметно-практичної реалізації даних концептів) та фінансово-економічною (формування централізованих реєстрів банківських рахунків задля фінансово-грошового відстежування, відання – Європейський центральний банк (ЄЦБ)).

За інституційно-правовою аналогією, засобом подолання наявних негативних тенденцій антикорупційного адміністрування в Україні стане законодавче нормування процесу делегалізації “брудних коштів” (наразі активним є один профільний ЗУ та стаття Кримінального кодексу України), сегментація діяльності САП, НАБУ та СБУ у кооперативній єдності (усунення колізійно-дискретивних ознак співробітництва) та реєстраційно-контрольна діяльність Нацоінального банку України (НБУ) як органу юрисдикційного моніторингу фінансово-кошторисних міграцій (переміщень).

Повинні відмітити, що Україна декларує однією із цілей внутрішньодержавної антикорупційної політики транспарентність (відкритість) владних інституцій. Однак, окрім дотичної декларацій державотворчої гласності у нормативно-правових актах (Закон України “Про державну службу” № 3723-XII та Закон України “Про державну службу” № 889-VIII), дані наративи не знаходять контрольно-предметного практичного підтвердження.

На теренах ЄС, водночас, функціонує т. зв. “Реєстр прозорості” (англ. – “Transparency Register” [210]), сукупно (колективно) створений Європарламентом, Радою Європи та Єврокомісією та покликаний генералізувати потреби громадянського суспільства Союзу в оперативному, відкритому та прозорому володінні даними щодо політико-соціальної ефективності окремих державних ініціатив. Вважаємо, що запровадження подібної ініціативи в Україні слугувало б налагодженню соціального діалогу (у межах Закону України “Про соціальний діалог в Україні” № 2862-IV) та детінізації корупційних ризиків.

Додатковим елементом державно-правової транспарентності в Україні визнають діджиталізацію. Стартап Міністерства цифрової трансформації “Дія”

(Держава в смартфоні) частково дебюрократизує вітчизняний владно-інституційний апарат – однак, це стосується переважно взаємин формату “держава-громадянське суспільство”.

На відміну від цього, в ЄС наявна проєктна ініціатива Єврокомісії “eGovernment” [198], метою котрої є “вжиття заходів задля транскордонного стимулювання розвитку владно-державних послуг”. Функціонування “eGovernment” також передбачає контроль урядової ефективності із одночасним зменшенням витратно-бюджетної складової, підвищенням соціально-політичної прозорості та генерацією громадянсько-політичної активності.

Відтак, ефективне надання держпослуг населенню в ЄС є частиною діджиталізації політичного простору, позаяк основа останнього – декорумпізація влади крізь призму інституційно-транскордонного юридичного нормування. Це – наріжний стигмат, на який варто орієнтуватися Україні в процесі реалізації антикорупційних програм.

Наступний антикорупційний наратив – інформація. Відповідно до ст. 34 Конституції України [80], вільне збирання, зберігання та поширення інформації власноруч – запорука свободи слова. Згідно ст. 5 Закону України “Про інформацію” № 2657-XII від 02.10.1992 р. (ред. від 01.01.2023 р.) [145], право на інформацію включає в себе компіляцію даних, що є значущими для захисту законних прав та інтересів особи.

Означений наратив дублюється і законодавством ЄС – відповідно до ст. 15 TFEU, громадяни та резиденти країн ЄС уповноважені аналізувати та досліджувати документи Європарламенту, Ради Європи та Єврокомісії (включно із законодавчою інформацією, офіційними документами, історичними архівами, державними протоколами та порядком денним).

Конклюзія така: корупція та її прояви – результат інформаційної необізнаності громадян, а превенція даного факту – законне право соціуму, реалізація котрого кореспондує положенням Основних законів демократичних держав та відповідає ідеї про захист персоналії як соціально-ціннісного активу. Наприклад, інформація про доходи повинна підлягати суворому декларуванню

(компетенція НАЗК), а дані щодо посадового окладу депутата (працівника державної служби) – мати відкритий характер та підлягати публікації на відповідних веб-порталах (сайтах) як елемент відкритості (прозорості) органів влади, прописаної у п. 9 ч. 1 ст. 4 Закону України “Про державну службу” № 889-VII від 10.12.2015 р. (ред. від 01.01.2023 р.).

Від науково-теоретичного дослідження прецедентної антикорупційної політики ЄС у її проєкції до владно-державних перепрофілювань України пропонуємо перейти до дослідження антикорупційної політики США – та, відповідно, можливостей імплементації деяких підходів Державного департаменту США та локальних органів влади у подоланні ризиків незаконного збагачення у вітчизняне юридико-інституційне поле.

Офіційним веб-сайтом Державного департаменту США (U.S. Department of State) мірилами державної політики визначаються запобігання корупції та дотримання державної транспарентності [185]. На виконання даної ініціативи, від 03.06.2021 р. новообраним на той час президентом США Дж. Байденом було підписано Стратегію США щодо запобігання корупції (U.S. Strategy on Countering Corruption [194]).

Порівнявши даний нормативно-правовий акт із аналогічною юридичною ініціативою Верховної Ради України — Законом України “Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки” № 2322-IX від 20.06.2022 р. [138] – доцільно відзначити певні принципові відмінності. По-перше, Стратегія США щодо запобігання корупції 2021 р. визначає корупцію як “загрозу національній безпеці, економічній рівності та власне демократії”, зазначаючи, що “запобігання корупції, демонстрація прозорого та підзвітного управління є інструментом забезпечення матеріального багатства, людської гідності та добробуту”. На відміну від цілісного причинно-наслідкового позиціювання антикорупційної політики Вашингтоном, в Україні керівний нормативний акт (Закон України “Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 р. № 2322-IX [138]) фактично носить радше рекомендаційний характер, визначаючи виключно “засади державної антикорупційної політики”, закладені Антикорупційною

стратегією 2021-2025 рр., котру законодавчий документ з індексом № 2322-IX і затверджує. Як наслідок, відбувається підміна понять — “антикорупційна стратегія” як сталий конструкт розглядається не у цілісній проєкції, а відносно її засад (окрім них, антикорупційні ініціативи передбачають розробку декорупційних механізмів).

На наше особисте переконання, способом усунення даної негативної антикорупційної тенденції в Україні є насамперед узгодження положень вітчизняної Антикорупційної стратегії 2021-2025 р. із Законом України № 2322-IX від 20.06.2022 р., що останню затверджує – у напрямі стратегізації антикорупційного розвитку держави Україна на засадах просування демократії, національно-безпекових наративів та впровадження ідей економічної рівності (т. зв. “інклюзивного капіталізму”).

Свою поєднаність із антикорупційним рухом США також продемонстрували 09.12.2021 р., коли у Міжнародний день протидії корупції Держсекретар Е. Блінкен визначив одним із завдань США на наступні 10 років “піднесення боротьби з корупцією як основного пріоритету національної безпеки” [192]. Пристосовуючи дані концепти до України, відзначимо, що першочергової важливості в умовах геобезпекових та геоглобальних викликів сьогодення (зокрема, повномасштабного вторгнення РФ на територію України від 24.02.2022 р.) для вітчизняного політикуму набуває саме процес подолання корупційних ризиків, що загрожують внутрішній та зовнішній безпеці (наприклад, залучення сервісу Prozorro до здійснення онлайн-замовлень і онлайн-торгів у сфері військового виробництва – ВПК – виглядає стратегічно аргументованою ініціативою з точки зору нормативно-правової та публічно-адміністративної теорій).

Від теоретично-нормативних концепцій боротьби з корупцією, закладених в США, варто оглянути особливості функціонування інституційного антикорупційного механізму. Останній представлено чотирма незалежними організаціями – Бюро з питань міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронними органами (Bureau of International Narcotics and Law Enforcement

Affairs, INL), Бюро з питань економіки та бізнесу (Bureau of Economic and Business Affairs, EB), Бюро з питань демократії, прав людини та праці (Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, DRL) та Бюро енергетичних ресурсів (Bureau of Energy Resources, ENR). На відміну від США, в Україні органи антикорупційної юрисдикції здійснюють вплив на наявну (існуючу) проблему, а не попереджують її : так, Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне антикорупційне бюро (НАБУ) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) покликані застосовувати інструменти фінансового, юридичного та статистичного моніторингу для виявлення невідповідностей між рівнем статків особи-посадовця та, приміром, посадовим окладом останньої. Така діяльність є точковою та вибірковою — внаслідок цього страждає ефективність викриття загального масиву корупційних злочинів. Хоча доцільність запровадження антикорупційного тріумвірату в Україні відмічена міжнародними неурядовими корупційно-превентивними організаціями (на кшталт Transparency International), деякі питання аплікації антикорупційної політики залишаються невирішеними.

Враховуючи вищезазначені тенденції, способами (засобами) подолання наявних інституційно-антикорупційних неузгодженостей державно-правового апарату України для нас вбачається розширення т.зв. “установчого апарату” за аналогією із США (чотири вищенаведені напрямки) – з належним законодавчим рамкуванням даного процесу.

Надалі порівняємо специфіку корупційного попередження у сфері обігу психотропних речовин, економічних питань, демократично-правового сегменту та енергетичної сфери – в США та Україні відповідно – із визначенням гіпотетичної імплементації вітчизняним апаратом державного управління антикорупційних підходів нашого геополітичного партнера-союзника (як елементу подолання негативних корупційних тенденцій).

Перший елемент антикорупційної державної політики США – боротьба із наркотичним обігом. Для цього є як суто територіальні (межування із Мексикою та країнами Латинської Америки), так і ідеологічні пояснення (державні органи наркоконтролю нерідко піддаються незаконномуц підкупу). Для превенції

незаконного збагачення наркобізнесу, та, зокрема, владних посадовців як “дотичних бенефіціарів” (у випадку злочинного співробітництва) Бюро з питань міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронними органами (Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, INL) налагоджує міжнародні зв’язки щодо розробки та просування ефективних міжнародних стандартів боротьби із т. зв. “наркотично-індукованою корупцією”. Боротьба з обігом наркотичних речовин та похідними корупційними ризиками в Україні є менш послідовною: відповідальним органом даної сфери є Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (ДСУЛЗКН), що утворилась шляхом злиття Державної служби України з контролю за наркотиками (ДСУКН) та Державної служби з лікарських засобів (ДСУЛЗ) відповідно до ПКМУ № 442 від 10.09.2014 р. Відповідно до профільної ПКМУ № 647 від 12.08.2015 р. (ред. від 19.08.2022 р.) “Про затвердження Положення про ДСУ з лікарських засобів та контролю за наркотиками” [141], дана ДСУ здійснює виключно контроль якості лікарських засобів та обігу психтропних / наркотичних засобів / прекурсорів.

Логічно зауважити, що цільовими мірилами усунення державотворчих прогалин вищенаведеної галузі в Україні стало б законодавче розширення компетенції ДСУЛЗКН шляхом екстраполяції повноважень останньої відповідно ПКМУ № 647 від 12.08.2015 р. (ред. від 19.08.2022 р.) на предмет співставлення активної наркотичної реалізації із корупційними державно-владними ризиками (отримання неправомірної вигоди посадовцем відповідно до ст. 368 та 368-2 Кримінального кодексу України № 2341-III від 05.04.2001 р. (ред. від 27.01.2023 р.), поєднане з налагодженням кооперативних зв’язків щодо виявлення фактів наркорупції між Національною поліцією України та ДСУЛЗКН; а також – генерування активного міжнародного співробітництва з найближчими союзниками (наприклад, США) щодо запобігання “обігу наркотичних засобів як факту та обігу психотропних речовин, що несуть у собі ознаки корупціогенності (ризиковості)”.

Актуальною проблемою для антикорупційного дискурсу України залишається питання формування політичної, економічної та власне

декорупційної культур. Відзначимо, що за останні 8 років (ведемо відлік від Революції Гідності 2013-2014 рр.) Україна набрала 8 балів за антикорупційну ефективність згідно рейтингів Transparency International (останні дані – від 2022 р.). Однак, деякі питання залишаються невирішеними : наприклад, єдиним вітчизняним адекватним інституційним сегментом реформаторсько-демократичної інтеграції молоді є Відкритий Університет Реформ (ВУР) – стартап, що формує підвалини (засади) політико-антикорупційної свідомості серед молоді.

На нашу думку, антикорупційна молодіжна політика України (як фактор реформування соціально-ризикової щодо незаконного збагачення та перевищення владних повноважень свідомості) потребує точкової видозміни державно-управлінського поля за такими напрямами: зміцнення антикорупційної політики; прискорення антикорупційних інновацій та адаптація останніх; антикорупційна боротьба в рамках державних програм; розбудова міждержавного (міжнародного) антикорупційного коаліційного партнерства; антикорупційна локалізація та посилення антикорупційних запобіжних заходів [186]. Розглянемо дані приписи детальніше – співвідносно з обставинами їх гіпотетичної аплікації в Україні.

Аспекти зміцнення антикорупційної політики в Україні повинні генеруватися за допомогою розширення відповідних програм, демократичних поступів та ініціатив громадянсько-політичної взаємодії.

Інноваційно-адаптивна діяльність владно-урядового апарату України щодо впровадження антикорупційних інновацій повинна включати розвиток діджиталізації (Е-урядування) як прямого інструменту запобігання зловживанню посадовим становищем та налагодження міжнародно-міждержавних антикорупційних зв’язків (участь у міжнародних програмах – наприклад, у відзначенні Міжнародного дня протидії корупції 09.12).

Державна активність щодо впровадження антикорупційної боротьби в Україні, в свою чергу, повинна ґрунтуватися на інституціоналізації даного процесу шляхом інтеграції внутрішньої та зовнішньої діяльності щодо

запобігання незаконному збагаченню в галузі охорони здоров'я, гуманітарної допомоги, кліматичних змін тощо.

Процеси розбудови міждержавного (міжнародного) антикорупційного коаліційного партнерства в Україні мають виявлятися у заохоченні нових видів партнерства (з бізнесом, інтернет-технологами, дослідниками, меценатами) задля зміни динаміки боротьби з незаконним збагаченням.

Генерація антикорупційної локалізації та посилення вітчизняних антикорупційних запобіжних заходів повинна передбачати орієнтацію на країн-лідерів у запобіганні незаконному збагаченню (наприклад, США) задля прогресу держави Україна в аплікації відповідних заходів на рівні інституційно-владної сегментації.

Водночас, недостатньо уваги в Україні приділяється не лише питанню формування політико-антикорупційної культури соціуму, але й аспектам відбору осіб на керівні державні посади. Опираючись на дослідження Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime) "Модуль 4 : Корупція в державному секторі" від 2019 р. [211], інструментом запобігання незаконному збагаченню вітчизняного посадового апарату (за аналогією) можна визначити "управління людським ресурсом". Зокрема, процес повинен включати генерацію правил ротації, просування по службі, підвищення кваліфікації, навчання державних службовців. Ротація службовців державної служби повинна виступати запобіжником формуванню корупційних відносин на стадії створення (фактор превенції) та на стадії існування (фактор регуляції). У свою чергу, державно-службовий рекрутинг (HR-менеджмент) варто визначати як інструмент підвищення компетентності працівників державних органів задля деузурпації останніми фінансово-грошового потокового забезпечення.

Таким чином, говоримо про необхідність відповідності конкурсу на зайняття державної служби в Україні загальноправовим ідеям юридичного верховенства, законності, юридичної обґрунтованості. По-перше, у такий спосіб відбувається слідування базовим положенням Основного закону — Конституції України (ст. 1, ст. 8 Конституції) [80] та генеральним демократичним положенням Угоди про

асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2015 р.), що просуває ідеї антикорупційної систематизації влади та автономного (деузурпаційного) функціонування останньої в Україні в рамках ідеологічного та політико-економічного зближення з Європейським Союзом [196].

На основі вищенаданої інформації щодо засобово-методологічних основ запобігання корупції в Україні можна сформувати своєрідну “Дорожню карту Антикорупція–2023”. Основними наративами останньої визначити : контроль за деузурпацією влади законодавчою, виконавчою та судовою гілками (стилістика Ш.-Л. Монтеск’є); впровадження дієвих (активних) механізмів антикорупційного запобігання незаконному збагаченню; застосуванню інструментів альтернативного впливу на працівників державної служби України задля превенції зловживання владою (догана, припинення просування по службі, зняття з посади, або зменшення посадового окладу).

Принцип непорушності розподілу влади на три гілки Ш.-Л. Монтеск’є (де-факто – засіб “стримувань і противаг”) передбачає ефективне виконання обов’язків кожним урядовим сегментом та ефективний контроль діяльності останніх від органів антикорупційної юрисдикції (САП, НАБУ, СБУ, ДБР, НАЗК тощо). Додаткової значущості останній набуває в умовах корупційних ризиків судової влади України, що визнаються міжнародними неурядовими організаціями на кшталт Transparency International наріжними каменями гальмування процесу Євроінтеграції, розпочатої у 2014 р. Дієві механізми незаконного збагачення в Україні – це, власне, і є діяльність органів антикорупційного профілю (САП, НАБУ, ДБР) у юридично-конклюзивній спрямованості синхронізації останніх.

Наостанок, засобово-інструментальні механізми альтернативного впливу на діяльність працівників державної служби України задля попередження факторів корупції повинні включати застосування ст. 22 Розділу 2 новоствореного Закону України “Про державну службу” № 889-VIII від 10.12.2015 р. (ред. від 01.01.2023 р.) щодо дотримання вимог кваліфікаційних процедур на зайняття посад публічно-управлінської служби, а також – посад органів місцевого самоврядування (ОМС) та органів державної влади (ОДВ) на місцях.

3.3. Удосконалення законодавства щодо формування та реалізації антикорупційної політики в Україні

Впровадження концептуальної моделі ефективного запобігання корупційним порушенням в Україні, на наш погляд, повинно базуватися на урахуванні наявної адміністративно-правової проблематики вітчизняного антикорупційно-політичного урядування та існуючих засобів подолання негативно-тенденційних корупційних ітерацій в Україні у сукупності – як чинників подальшої декорумпізації державно-управлінського сектору.

У дійсності, вищевказана концептуальна модель удосконалення адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики в Україні має включати нормативно-правові, інституційні та інституційно-виконавчі перепрофілювання. Розпочнемо із нормативних (законодавчих) підстав концептуальної видозміни національної антикорупційної стратегії України.

Нормативно-правова контекстна концептуалізація видозмін повинна передбачати підкріплення Євроінтеграційного курсу, заснованого на підписанні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС від 21.03.2014 р. [167], на засадах інтенсифікованого державно-управлінського, владно-урядового та бюрократично-тенденційного формуляру запобігання незаконному збагаченню. Задля цього, з огляду на тенденції виконання Україною Розділу VI Угоди про асоціацію з ЄС (Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством) на 24% за період 01.11.2014 р. – дотепер, логічним виглядає впровадження національно-стратегічного нормативного документа – наприклад, Стратегії реалізації антикорупційної політики відповідно положень Угоди про асоціацію з ЄС. На наше переконання, подібний підхід дозволить Україні, по-перше, пришвидшити процес вступу до ЄС шляхом виконання необхідних для цього вимог, та, по-друге, надасть карт-бланш на подальший розвиток таких сфер державного антикорупційного управління, як координаційне співробітництво з ЄС та практичне антикорупційне співробітництво з ЄС в міжнародно-юридичному аспекті кореляційної генерації.

Юридично-правові підстави концептуально-модельного перепрофілювання національної антикорупційної політики України, окрім того, мають внутрішньо-управлінську форму екстраполяції.

Так, профільно-галузевий Закон України “Про запобігання корупції” № 1700-VII від 14.10.2014 р. (ред. від 31.03.2023 р.) [136] повинен бути видозмінений у контексті позиціювання діяльнісних повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) шляхом директування даних повноважень окремому нормативно-правовому акту – умовного Закону України “Про особливості функціонування та діяльності НАЗК”. Саме даний юридичний документ повинен визначати структуру, особливості, специфіку та коло повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції. Подібна тенденційна специфіка, на наше переконання, сприятиме демократизації владно-урядової гілки влади, попереджуватиме перевищення повноважень (узурпацію влади) одним із юридично-управлінських сегментів (законодавчим, виконавчим, судовим) та створюватиме предметно-якісний прецедент регулювання спірних державно-розтратних правовідносин.

У рамках впровадження концептуальної моделі удосконалення реалізації антикорупційної політики України у її адміністративно-правовій проєкції необхідним виглядає запровадження антикорупційно-стратегічного механізму запобігання корупції у рамках компетенційних стандартів Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). Для цього вмотивованим вбачається прийняття Дорожньої карти реалізації антикорупційного профілю (АП) НАЗК як підсистемного юридичного документа, спрямованого на забезпечення стадійності організаційно-виконавчих, безсторонно-законних, нормативно-громадянських та демократично-управлінських призначень державної антикорупційної стратегічно-політичної адміністративної конфігурації України.

Необхідно, аби юридичні антикорупційно-адміністративні профіляції мали логічне юридичне продовження у вигляді, наприклад, Національної програми аудиту антикорупційно-правової законності.

Відтак, Національна програма аудиту антикорупційно-правової законності (далі – Програма) повинна базуватися на прецеденті контролю та нагляду за діяльністю вітчизняних органів антикорупційної юрисдикції: Національного антикорупційного бюро (НАБУ), згаданого Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Державного бюро розслідувань (ДБР), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА).

Щодо контролюючого впливу Національної програми аудиту антикорупційно-правової законності (Програми) на діяльність Національного антикорупційного бюро (НАБУ) нормативні важелі моніторингу наступні: визначення НАБУ центральним органом виконавчої влади (ЦОВВ), що відповідно власного спеціального статусу попереджує, розслідує та детектує корупційно-криміногенні проступки та правопорушення. Програма, також, повинна контролювати фактологічні основи попередження незаконного збагачення посадовців-представників органів виконавчої влади (ОВВ) та органів місцевого самоврядування (ОМС) безпосередньо від працівників НАБУ крізь призму ефективності.

Регуляторний вплив Національної програми аудиту антикорупційно-правової законності (Програми) щодо Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) повинен передбачати створення прозорих механізмів функціонування органу на засадах законності, демократизму та безсторонності.

Щодо діяльності та антикорупційного функціонування Державного бюро розслідувань (ДБР) повноважна компетенція Національної програми аудиту антикорупційно-правової законності (Програми) повинна передбачати забезпечення функціонування даного органу як координаційної інституції детектування посадових злочинів, фактів перевищення владних повноважень та юридично-незаконних владних перепрофілювань. Додатковими наративами нормативного забезпечення Програми щодо ДБР варто визнати підтримання незалежності даного органу та його незалежності від інших корупційно-

викривних активностей. Логічним також стане впровадження юридично-викривної діяльності ДБР сумісно із НАЗК та НАБУ задля інтенсифікації незаконних корупційно-криміногенних ітерацій.

Роль юридичного забезпечення Національної програми аудиту антикорупційно-правової законності (Програми) щодо діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) повинна виявлятися у впровадженні концепцій взаємозв'язку із Офісом Генерального прокурора (ОГП) задля структурно-виконавчої злагодженості, нормування процедури підпорядкування Офісу Генерального прокурора та презюмованої взаємодії САП із Національним антикорупційним бюро України (НАБУ) як органом прямого засобу юридичної антикорупційної ефективності.

Контекстно-важливим в умовах впровадження Національної програми аудиту антикорупційно-правової законності (Програми) виглядає розробка карти діяльності (функціонування) Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА), котра повинна передбачати функції виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційно-криміногенних злочинів. Необхідно, аби Програмою було вдосконалено процедуру виявлення механізмів корупційних махінацій, фіктивних компаній та офшорно-факторингових оборудок. До того ж, доцільним буде встановити процес виявлення АРМА незаконних операцій із цінними паперами, деривативами, модельно-рамковими паперовими злочинами та здійсненням "білокомірцевих злочинів" (т.зв. "white-collar crime").

Вищенаведена пропонована структурно-законодавча карта управління адміністративно-антикорупційною політикою в Україні, відтак, повинна мати синхронізацію за напрямами міжнародного, внутрішньодержавного та нормативно-інституційного синхронізованого урядування.

Від профільних пропозицій юридико-правової регуляції процесу перепрофілювання національної антикорупційної адміністративної політики України пропонуємо перейти до потенційних інституційних видозмін вітчизняного апарату державного управління як елементу уможливлення

концептуального моделювання механізмів, способів та засобів її уніфіковано–розвиткового курсу.

Передусім, стратегічного перегляду потребує позиціювання Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) у національній системі антикорупційної юрисдикції. Зокрема, йдеться про незалежність НАЗК від органів корелятивного впливу (Служба безпеки України – СБУ, Національне антикорупційне бюро – НАБУ) та появу (створення) профільно-регулятивного нормативно-правового акту, що визначав би основи антикорупційної діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. Таким чином, концептуально-модельна перебудова статусу НАЗК як органу попередження незаконного збагачення в Україні потребує прийняття Закону України "Про національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)", що доповнюватиме положення наявного Закону України "Про запобігання корупції" № 1700-VII [136] в питаннях реалізації антикорупційно-структурної моделі юридично-державного управління.

Оскільки концептуально-стилістичні положення юридичного управління антикорупційною політикою від Спеціальної антикорупційної прокуратури (САП) та Національного антикорупційного бюро (НАБУ) є спорідненими, чинником концептуалізації діяльності останніх вважаємо пропозицію створення органу контролю (Контрольно-ревізійний орган здійснення антикорупційної взаємодії САП та НАБУ) їхньої діяльності на основі відповідних нормативних документів – Наказу Генеральної прокуратури України № 149 від 12.04.2016 р. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України [142] та Закону України "Про Національне антикорупційне бюро України" № 1698-VII [148]. У такий спосіб є можливим попередити протидію гіпотетичним або реальним фактам корупційної діяльності та ефективізувати корупційно-попереджувальні заходи взаємодії означених антикорупційних органів.

Предметне урегулювання інституційно-колізійної антикорупційної проблематики у контексті побудови концептуальної моделі її адміністративного

попередження потребує взаємодії Національної поліції України (НПУ) та Служби безпеки України (СБУ). Задля цього, як і у попередньому випадку, доцільно створити орган контролю (Контрольно-ревізійний орган здійснення антикорупційної взаємодії НПУ та СБУ), котрим буде урегульовано аспекти корупційно-превентивної політики зазначених інституцій відповідно до Закону України "Про Національну поліцію України" № 580-VIII [149] та Закону України "Про Службу безпеки України" № 2229-XII [152]. Даний підхід створить прецедент ефективної реєстрації кримінально-корупційних проступків, кримінально-корупційних правопорушень, уможливить адміністрування корупційних правопорушень та діяльність НПУ та СБУ на засадах слідування принципу "стримувань та противаг" задля попередження монополії на антикорупційну юрисдикцію від означених правоохоронних установ (органів).

В контексті вищезазначеного ієрархічного моделювання антикорупційної концептуально-модельної юрисдикції в Україні потребує перепрофілювання кола компетенції Державного бюро розслідувань (ДБР). Відповідно, логічним виглядає створення аналогічного вищенаведеним Органу компетентнісного управління діяльністю ДБР, що визначатиме вмотивованість, законність, юридико-стратегічну доцільність здійснення дій щодо детектування посадових злочинів, перевищення та зловживання законних повноважень представниками судової та публічної влади (судді, правоохоронці, державні службовці) тощо відповідно профільного Закону України "Про Державне бюро розслідувань" № 794-VIII [132]. Примітно, що специфіка діяльності ДБР повинна підлягати перевірці внаслідок широкопрофільній юрисдикції даного органу – відповідно ст. 5 Розділу 1 Закону № 794-VIII, Державне бюро розслідувань (ДБР) має компетенцію на перевірку законності діяльності Національного антикорупційного бюро (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та інших органів юрисдикційно-антикорупційного профілю.

За такого контекстно-профільного курсу антикорупційних галузевих адміністративних перепрофілювань в Україні, концептуальна модель повинна

включати видозміну профілю Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА).

Як було зазначено раніше, Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА) є органом детекції та управління активами – в тому числі незаконного походження. Видозмін потребує Закон України “Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів” № 772-VIII [147], – зокрема, у контексті формування механізму запобігання механізмам корупційних махінацій, що передбачають користування офшорними, фіктивними, незаконно-дочірніми рахунками материнських компаній за кордоном. Це особливо актуально в умовах воєнного стану. Задля цього, окрім АРМА як профільного координаційно-антикорупційного органу, необхідно створити орган незалежного контролю його діяльності – наприклад, Контроль-управлінське бюро АРМА щодо розшуку та повернення незаконно привласнених матеріальних активів. У такий спосіб можна досягти антикорупційного доповнення процесу розшуку коштів, визначити модельні (рамкові) способи і форми запобігання паперовим злочинам та ефективізувати протидію білокомірцевій злочинності (“white-collar crime”), насамперед пов’язаній із легалізацією і відмиванням коштів, одержаних незаконним (злочинним) шляхом.

Ключовим, на нашу думку, прецедентом функціонування антикорупційно-адміністративного механізму запобігання незаконному збагаченню в Україні повинен виступати аспект взаємодії вищезазначених органів антикорупційної юрисдикції (Національного антикорупційного бюро України – НАБУ, Національного агентства з питань запобігання корупції – НАЗК, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – САП, Державного бюро розслідувань – ДБР та Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА) у рамках єдиної протикорупційної національної системи.

За твердженнями О. Гусар та В. Козирєвої, існує нагальна потреба в концентрації зусиль на формуванні оптимальної організаційної структури державної служби та гарантуванні її результативної діяльності. Досягнення

зазначеного вбачається можливим через модернізацію адміністративної системи, поглиблення демократичних засад функціонування державного апарату, запровадження прогресивної кадрової політики [46, с.168]. Наразі, незважаючи на десятки років незалежності, робота з встановлення та адаптації законодавства до української дійсності триває, тому велика кількість правопорушень та злочинів змушує нас діяти більш глобально та прогресивно.

Євроінтеграційний курс України, закріплений в Конституції, вимагає системної та послідовної гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Однією з ключових сфер, де ця вимога має не лише економічне, але й потужне антикорупційне значення, є сфера публічних закупівель. Таким чином, ефективне запобігання корупційним порушенням в Україні не вбачається без гармонізації національного законодавства про публічні закупівлі з європейським правом як вимоги Угоди про асоціацію з ЄС [167], що містить конкретні зобов'язання України щодо реформування цієї сфери.

Зокрема, Глава 8 "Публічні закупівлі" Розділу IV "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею" Угоди про асоціацію встановлює рамкові принципи, на яких має базуватися система закупівель. Стаття 148 визначає мету – забезпечення ефективного, прозорого та конкурентного ринку державних контрактів. Для досягнення цієї мети Україна зобов'язалася поступово наблизити своє законодавство до acquis communautaire ЄС у цій сфері. Додаток XXI-A до Угоди прямо перелічує ключові акти ЄС, які підлягають імплементації, центральним з яких є Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі [149].

Ця Директива є не просто технічним регламентом, а втіленням нової філософії закупівель, що базується на принципі "найбільш економічно вигідної пропозиції" (Most Economically Advantageous Tender – MEAT). Цей підхід докорінно відрізняється від пострадянської моделі, орієнтованої виключно на найнижчу ціну, яка, як показує практика, часто призводить до закупівлі неякісних товарів та послуг, необґрунтованого здорожчання контрактів на етапі їх виконання та створює численні корупційні ризики.

Аналіз чинного Закону України “Про публічні закупівлі” свідчить, що попри значний прогрес, досягнутий із впровадженням системи ProZorro, його положення все ще не повною мірою відображають глибину та гнучкість європейських підходів. Зокрема, критерії оцінки тендерних пропозицій, хоч і допускають використання нецінових параметрів, на практиці здебільшого зводяться до цінового критерію. Це створює ситуацію, коли замовники змушені обирати найдешевшу пропозицію, навіть якщо вона є очевидно невигідною в довгостроковій перспективі (враховуючи вартість експлуатації, ремонту, утилізації тощо).

Таким чином, подальша імплементація антикорупційних норм в умовах євроінтеграції вимагає не точкових, а системних змін до законодавства про публічні закупівлі, спрямованих на остаточний перехід від парадигми “найнижчої ціни” до парадигми “найкращого співвідношення ціни та якості”. Це дозволить не лише підвищити ефективність використання публічних коштів, а й суттєво звузити поле для корупційних зловживань, пов'язаних із закупівлею неякісних товарів та послуг за заниженими цінами з подальшим укладанням додаткових угод.

Директива 2014/24/ЄС у статті 67 закріплює, що присудження контрактів має відбуватися на основі найбільш економічно вигідної пропозиції. Ця пропозиція, у свою чергу, визначається замовником на основі одного з трьох підходів:

1. Ціна або вартість (з використанням підходу ефективності витрат, наприклад, вартості життєвого циклу).
2. Найкраще співвідношення ціни та якості.
3. Фіксована ціна або вартість, за якої учасники змагаються лише за якісними критеріями.

Ключовим нововведенням є концепція вартості життєвого циклу (Life-Cycle Costing – LCC). Відповідно до статті 68 Директиви, вона охоплює всі витрати протягом життєвого циклу товарів, послуг або робіт. Це включає: а) Внутрішні витрати: вартість придбання, витрати на використання (споживання енергії, технічне обслуговування), витрати наприкінці життєвого циклу (збір та

утилізація). b) Зовнішні екологічні витрати: витрати, пов'язані з викидами парникових газів, забрудненням тощо, якщо їхню грошову вартість можна визначити та перевірити.

Впровадження цього підходу має прямий антикорупційний ефект. Воно унеможливлює перемогу учасника, який пропонує товар з низькою ціною купівлі, але з надзвичайно високими експлуатаційними витратами або коротким строком служби. Такі схеми часто використовуються для забезпечення перемоги «своїх» компаній, які після укладення контракту компенсують низьку початкову ціну через додаткові угоди на обслуговування чи заміну обладнання.

Окрім LCC, критерії, пов'язані з якістю, можуть включати технічні переваги, естетичні та функціональні характеристики, доступність, соціальні, екологічні та інноваційні аспекти, організацію та кваліфікацію персоналу, який буде виконувати контракт. Головна вимога – всі критерії мають бути пов'язані з предметом закупівлі, не надавати замовнику необмеженої свободи вибору та забезпечувати можливість ефективної конкуренції.

Отже, імплементація принципу MEAT та пов’язаних з ним інструментів (LCC, якісні критерії) до українського законодавства є не лише вимогою Угоди про асоціацію, а й дієвим адміністративно-правовим механізмом запобігання корупції, який зміщує фокус з формального дотримання процедури на досягнення максимально ефективного та якісного результату для суспільства. З метою гармонізації національного законодавства з Директивою 2014/24/ЄС, виконання зобов'язань за Угодою про асоціацією та посилення антикорупційної складової у сфері публічних закупівель пропонується внести зміни до Закону України “Про публічні закупівлі” щодо реалізації принципу MEAT (див. додатки, дод. Г).

Надалі говоритимемо про аспекти інституційного перепрофілювання антикорупційно-адміністративного сектору України як чинник її концептуально-модельного розвитку.

Згадані інституційно-виконавчі видозміни адміністративно-антикорупційного сектору в Україні пропонуємо першочергового впроваджувати шляхом ретрансформації судової гілки влади. Так, розробка та прийняття нового

Закону України “Про формування довіри до судово-виконавчої гілки влади в Україні” дозволить вирішити проблему неефктивності безсторонньої перевірки суддівського корпусу та створити прецедент нормованих строків перевірки останніх та їхнього відбору на конкурсних засадах. Задля моніторингу процесу суспільного сприйняття судово-виконавчих видозмін як чинника запобігання корупції в Україні доцільно впровадити Орган перевірки та контролю соціального індексу сприйняття корупції — таким чином, інститут судової влади в Україні отримає антикорупційні важелі правозахисного статусу, а питання порушення прав учасників судових процесів і фактів отримання неправомірної вигоди представниками суддівського корпусу набуде нової регулятивно-моніторингової форми екстраполяції.

Враховуючи наявність ризикових корупційних факторів здійснення судочинства в Україні, перепрофілювань потребує процедура добору суддів до Вищої ради правосуддя шляхом створення органу контролю діяльності Етичної ради (ЕР) – до прикладу, Комісії з питань безсторонньої діяльності ЕР.

Вбачається доцільним внесення відповідних змін до статті 9^1 Закону України “Про Вищу раду правосуддя”, які б визначали компетенцію даного органу, зокрема, механізми нівелювання ризиків необ’єктивного судочинства та фінансового впливу на судові рішення шляхом встановлення юридично-законного порядку обрання та моніторингу дисциплінарних, суддівсько-етичних та корупційно-індукованих послужних списків (“бекграундів”) діяльності потенційного ВРП-кандидата. При цьому особлива увага має приділятися забезпеченню безпеки суддів, що унеможливить зовнішній тиск на них та сприятиме формуванню реальної незалежності судді при ухваленні рішень (див. додатки, дод. Д).

Створення подібної інституційно-виконавчої інституції, на наш погляд, допоможе трансформувати декларативно-рамкову структуру сприйняття корупції в рамках вітчизняної судової гілки влади у практичний (законодавчо-інституційний) формат її повноцінного (або часткового) усунення шляхом

детектування її ключових факторів генерації (високопосадовці, представники органів комплектації Етичної ради (ЕР) та Вищої ради правосуддя (ВРП).

Враховуючи вищезазначене, набуває актуальності забезпечення в Україні комплексного моніторингово-попереджувального кластеру судово-корупційних профіляцій у вигляді Інституту детекції корупції судової гілки влади (ІДКСГВ) в Україні та Інституту виявлення корупції державно-управлінського сектору (ІВКДУС) в Україні. Одним із основних завдань цих структур має стати створення превентивних механізмів, які мінімізують не лише корупційні загрози, а й сприяють підвищенню рівня безпеки та незалежності суддів.

Таким чином, ІДКСГВ в Україні повинен спрямовувати власну діяльність на формування важелів симбіотичного впливу на Вищу раду правосуддя (ВРП) та контраверсійні аспекти формування Етичної ради (ЕР) як сегменту відбору кандидатів шляхом першочергового сприяння Комісії з питань безсторонньої діяльності ЕР. У свою чергу, дотримання принципів незалежності судді дозволить сформувати ефективну судову систему, що працює в інтересах суспільства, а не під зовнішнім чи політичним тиском.

В свою чергу, ІВКДУС в Україні повинен відповідати за виконання заходів євроінтеграційного впливу як інструменту подолання (нівелювання) корупціогенних чинників (шляхом моніторингу тенденцій реалізації підграфи “Фінансове співробітництво та боротьба із шахрайством” – Розділу VI Угоди про асоціацію з ЄС).

Наступним мотиваційним аспектом інституційно-виконавчого (адміністративного) концептуального подолання корупції в Україні, на наше переконання, виступає синхронізація міжурядових (міжнародних) програм із вітчизняним програмним сегментом запобігання.

Першочергово необхідним вбачається впровадження Органу контролю виконання вітчизняним державно-управлінським сектором ініціатив ЄС та вітчизняних ініціатив щодо боротьби із корупцією в Україні (далі – Орган) (як-от Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні – European Union Anti-Corruption Initiative [77] діяльність ГО “Антикорупційна ініціатива” [40] тощо). За його

допомогою можливою стає співпраця Органу з антикорупційними інституціями та безпосередня взаємодія антикорупційних інституцій між собою (НАБУ, НАЗК, САП, АРМА); впровадження боротьби із корупцією “на місцях” та розвитку антикорупційної свідомості громадянського суспільства; розвиткова концентрація антикорупційної культури шляхом взаємодії із бізнес-структурами, громадянським сектором та медіа-сектором (за допомогою, зокрема, міжнародних неурядових інституцій на кшталт Transparency International та ін.).

Окрім того, прецедент взаємодії вітчизняного (ГО “Антикорупційна ініціатива”) та міжнародного (Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні – European Union Anti-Corruption Initiative) кластерів подолання корупції в Україні за допомогою наддержавної надбудови у вигляді Органу контролю виконання вітчизняним державно-управлінським сектором ініціатив ЄС та вітчизняних ініціатив щодо боротьби із корупцією в Україні, на наш погляд, повинен виявлятися у створенні надійних зовнішньоаудиторських систем як елементу запобігання та поступового подолання корупціогенних чинників вітчизняного державного управління. Це дозволить оперативніше імплментувати підходи ЄС до моніторингово-контрольної боротьби з корупцією в умовах інституційної Євроінтеграції та виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС.

До інституційно-виконавчих способів подолання корупції в Україні необхідно також відносити впровадження детінізації фінансових активів та бюджетних показників держави, а також забезпечення інформаційної безпеки у сфері державного управління та фінансового контролю. Одним із ключових напрямів цього процесу є визначення стандартів захисту бюджетних коштів від корупційних ризиків через ефективне правове регулювання.

Задля цього доцільно прийняти Закон України “Про боротьбу із шахрайством у фінансових інтересах України”, котрим слід визначити не лише правила регламентно-рамкового детектування та санкціонування кримінально караних корупційних правопорушень, а й засоби правового регулювання інформаційної діяльності у сфері державного фінансового контролю. Особливу увагу слід приділити адміністративному праву та адміністративному законодавству,

оскільки вони формують підґрунтя для ефективного нагляду та контролю за діяльністю органів публічної влади, що займаються фінансово-грошовими та грошово-кредитними операціями на території України.

Даний нормативно-правовий акт, на наш погляд, також повинен встановлювати способи, механізми та засоби генералізованого запровадження санкційно-бюджетної політики України щодо системних порушників (фізичних та юридичних осіб) юридичного верховенства. Це передбачає, зокрема, диверсифікацію корупційних ризиків через впровадження нових інформаційно-правових механізмів, що сприятимуть посиленню прозорості та підзвітності державних фінансових процесів.

Важливу роль у цьому контексті відіграє інформаційне право, яке забезпечує законодавчі основи для захисту та регулювання державної інформаційної політики, спрямованої на мінімізацію ризиків неправомірного використання бюджетних коштів. Інформаційне законодавство має бути гармонізоване з адміністративною діяльністю органів державної влади, зокрема щодо контролю та управління фінансовими ресурсами.

Примітно, що у такий спосіб видається можливим ефективізувати не лише контрольно-моніторингову складову прийняття та затвердження щорічного Закону України “Про Державний бюджет України”, а й запобігти подальшим негативно-корупційним державотворчим перепрофілюванням шляхом удосконалення інформаційної безпеки та створення дієвих механізмів запобігання правопорушенням у фінансово-економічній сфері.

Власне, вищеозначений процес інституційно-виконавчої концептуалізації антикорупційної політики в Україні підлягає контролю прокуратурою. Відтак, за умови внесення профільних змін до Закону України “Про прокуратуру” № 1697-VII [150], (у контексті діяльності Спеціальної антикорупційної прокуратури) та Наказу Офісу Генерального прокурора № 125 від 05.03.2020 р. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора [142] можливо надати повноцінний мандат на проведення кримінальних розслідувань та судове переслідування офіційних осіб-посадовців.

Даний процес варто поєднанати із впровадженням посиленої співпраці із Європейським управлінням по боротьбі з шахрайством (OLAF, The European Anti-Fraud Office) задля адміністративно-юридичних детектувань фактів шахрайської, корупціогенної або державно-незаконної діяльності. На додаток – дана антикорупційна взаємодія формату “Україна-ЄС-Україна” повноцінно відповідає конотаціям боротьби із шахрайством, визначеним Розділом VI Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р.

Логічним продовженням гіпотетично-перспективних перепрофілювань у рамках інституційно-виконавчої (адміністративної) юрисдикції антикорупційного профілю в Україні, на наше переконання, має стати трансформація процесу запобігання легалізації та відмиванню незаконного отриманих фінансових коштів. Державотворчим доповненням до механізмів, викладених у Законі України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” № 361-IX [137] має стати формування Департаменту попередження (превенції) привласнення незаконних (злочинних) активів посадовими особами. До компетенції даного Департаменту та його посадовців необхідно віднести підвищення засобів детінізації предметних (реальних) та уявних (електронних) фінансових активів, походження котрих носить неоднозначний характер.

Згідно з позицією О. Гусар, ефективне втілення визначених заходів обумовлює необхідність створення міцного нормативно-правового фундаменту. Крім того, це вимагає належного узгодження дій при реалізації антикорупційної стратегії та запровадженні адекватних превентивних заходів. Разом з тим, інституційний механізм має відповідати загальновизнаним міжнародним стандартам, що включають правові акти Організації Об’єднаних Націй і Ради Європи, настанови міжнародних інституцій (зокрема, ФАТФ та ОЕСР) [109, с.456].

Паралельно, інституційно-виконавчу складову запобігання корупції в Україні крізь призму діяльності Департаменту попередження (превенції)

привласнення незаконних (злочинних) активів посадовими особами слід доповнити повноваженнями щодо здійснення контрольного моніторингу за діяльністю центральних реєстрів банківських рахунків, забезпечення інформаційної безпеки та системою пошуку даних щодо їх бенефіціарних власників. Важливим аспектом є нормативно-правове регулювання процесів встановлення гранично-рамкових правил криміналізації відмивання коштів та ієрархізації корупційних схем, що дозволить ефективніше впроваджувати засоби правового регулювання у сфері запобігання і протидії корупції.

Департамент, з нашої точки зору, повинен бути наділений повноваженнями щодо замороження незаконно привласнених коштів, їх конфіскації, а також застосування адміністративно-правових заходів щодо посадових осіб суб'єктів владних повноважень, які порушують інформаційне законодавство або вчиняють пов’язані з корупцією адміністративні правопорушення в різноманітних сферах: від сфери охорони здоров’я до містобудування та інфраструктури містобудування. Важливим елементом цього процесу є адміністративне право та адміністративне законодавство, що забезпечують прозорість адміністративної діяльності та функціонування адміністративної процедури у сфері державного управління.

Вищезгаданий аспект податково-регулятивної антикорупційної апрофіляції в Україні повинен регулюватися Департаментом боротьби з ухиленням від сплати податків, який має здійснювати контроль за діяльністю фізичних та юридичних осіб, а також суб'єктів містобудування. При цьому ключовим напрямом повинна стати цифровізація податкових процесів, що дозволить автоматизувати адміністративну процедуру контролю та запобігати маніпуляціям із податковими зобов’язаннями.

Генеральним джерелом інституційно-виконавчого регулювання процесів антикорупційної політики в Україні необхідно визначити впровадження транспарентних наративів державного управління, що відповідає принципам сталого розвитку та публічного інтересу. На додаток до Закону України “Про державну службу” № 889-VII існує нагальна потреба в розробленні дієвих

адміністративно-правових механізмів задля ефективної превенції та протидії корупційним правопорушенням. Це дозволить ефективніше реалізовувати інформаційну діяльність державних органів у контексті забезпечення інформаційної безпеки.

Враховуючи наявність фактору діджиталізації державних послуг в Україні (застосунок “Дія”), необхідно поєднати діяльність Реєстру інституційно-виконавчої прозорості із Міністерством цифрової трансформації України. Це сприятиме дебюрократизації владного апарату, підвищенню рівня адміністративної відповідальності суб'єктів владних повноважень та ефективнішому впровадженню заходів адміністративного права у сфері охорони здоров'я, містобудування та фінансового регулювання. Додатковими перевагами стане підвищення контролю урядової ефективності, зміцнення інформаційної безпеки та зниження витрат на функціонування державного апарату.

Особливої уваги заслуговує процес запровадження цифрової валюти центрального банку (CBDC/ЦВЦБ), що позиціонується як новий, гарантований державою платіжний інструмент. Національним банком України інтенсивно опрацьовується концептуальна основа для створення е-гривні. Очікується, що її впровадження уможливить посилення заходів протидії фінансовим правопорушенням, сприятиме зростанню транспарентності фінансових транзакцій та формуванню дієвого механізму нормативно-правового регулювання в цій галузі. Ключове значення в зазначеному процесі належить узгодженості дій між фінансовими інституціями, нормами адміністративного законодавства та інформаційного права, що є запорукою ефективної взаємодії державних інституцій в аспекті забезпечення сталого розвитку та протидії корупційним проявам.

За твердженням І. Устинової та Ю. Рябоконь, е-гривня може стати дієвим інструментом у сфері протидії корупції. Передбачається, що електронна фіксація всіх операцій, проведених із застосуванням цифрової валюти, сприятиме мінімізації ризиків втрати або підробки документальних даних. Здійснення транзакцій з цифровою валютою супроводжується скороченням кількості

посередницьких ланок, що, відповідно, зумовлює зниження корупційних ризиків [169, с.121].

Точкових покращень також потребує процес інформаційно-безпекового забезпечення як антикорупційного інституційно-виконавчого важеля в Україні. Закон України “Про інформацію” № 2657-XII [145] доцільно доповнити діяльністю Інституції інформаційно-антикорупційної обізнаності, що регулюватиме питання достовірної компіляції даних про незаконне використання державних коштів посадовими особами, аналіз та дослідження офіційних документів органів та установ. Лейтмотивом даного перепрофілювання, на нашу думку, має виступати позиціювання корупції та її проявів результатом інформаційної необізнаності громадян, і відтак – превенція даного факту повинна становити законне право соціуму, реалізація котрого кореспондує положенням Конституції України та відповідає ідеям ст. 3 Основного закону щодо визначення людської персоналії найвищою соціальною цінністю. Подібна конотація виходитиме з того, що корупція (як негативний чинник декомпенсації державного апарату та фактор негативно-заперечного соціально-розиткового впливу) повинна бути нівельована та реструктуризована шляхом ефективного державного управління.

Висновки до Розділу 3

1. Визначено проблематику адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики, що відрізняються від уже існуючих виокремленням їх колізійності крізь призму деяких профільних законодавчих актів України, а саме: Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки [140] та Закону України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки" № 2322-IX [138].

В рамках реалізації Антикорупційної програми було започатковано створення Комісії з оцінки корупційних ризиків та аналізу виконання антикорупційної програми в НАЗК (надалі – КОКР, відповідно до Розділу II зазначеної Програми), функціонування якої ґрунтувалося на проведенні заходів з протидії корупції та поширенні відповідної інформації. Водночас, ідентифіковані антикорупційні ризики не супроводжуються дієвими пропозиціями НАЗК щодо їх нейтралізації, з посиланням на "затверджений НАЗК порядок здійснення внутрішнього аудиту". Відтак, констатовано обмежену ефективність цієї антикорупційної норми, оскільки вона не забезпечує прямого регулювання процесу виникнення корупційних проявів на стадії їх детектування. Натомість, затвердження уніфікованого документа, такого як Порядок проведення внутрішнього аудиту НАЗК, сприяло б підвищенню ефективності антикорупційної діяльності.

Паралельно, аналіз положень Закону України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки" № 2322-IX від 20.06.2022 р. [138] свідчить про встановлення алгоритмів, вимог та принципів реалізації Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки (надалі – АС 2021-2025 р.).

Одним із ключових завдань АС 2021-2025 р. є ліквідація дублювання функцій та повноважень між суб'єктами антикорупційної діяльності (зокрема, спостерігається існуючий конфлікт повноважень між СБУ, НАБУ та САП). Однак, реалізація зазначених завдань в умовах євроінтеграційних процесів та

децентралізації влади як їх невід'ємного компонента, на рівні місцевого самоврядування, стикається зі значними складнощами. Це зумовлено тим, що фінансова та правова автономія органів місцевого самоврядування (ОМС), встановлена Законом України “Про місцеве самоврядування” № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. (ред. від 01.01.2023 р.) [146] та Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р. [153], передбачає можливість вільного обігу фінансових ресурсів та самостійного формування квартальних/річних бюджетів.

Таким чином, доведено, що в контексті реалізації концепції реформування муніципальної влади в Україні як одного з ключових факторів подолання корупції, державно-управлінська система потребує розширення контрольно-наглядових повноважень профільних антикорупційних органів (НАБУ, САП, НАЗК) та запровадження ефективних правових механізмів (кримінальної, адміністративної відповідальності) за потенційне вчинення посадових злочинів представниками державних органів.

2. Систематизація засобів подолання негативних тенденцій формування антикорупційної політики дала змогу виокремити основні напрями реалізації рекрутингово-соціальної політики в сфері державної служби України як гіпотетичного ефективного інструментарію формування політико-антикорупційної культури соціуму, в цілому, а саме:

— *ефективізація процесу управління людськими ресурсами* — удосконалення правил ротації, моделей підвищення кваліфікації, навчання державних службовців для формування їх антикорупційної культури, а, також, соціально-політичної, фінансово-економічної та державно-приватної (владно-громадської) кооперацій урядовців з представниками громад, районів та областей як стигматів усвідомлених наративів державної служби в Україні;

— *організації рекрутингу та партнерства у сфері державної служби задля превенції зловживання владою* — пошук кандидатів із належним рівнем соціальної відповідальності, професійно-соціальної доброчесності для розвитку передумов до гласного, законного та відкритого виконання обов’язків державного службовця відповідно до Закону України “Про державну службу” (у версії № 889-

VIII від 10.12.2015 р., ред. від 01.01.2023 р.). Використання інструментів підвищення компетентності працівників державних органів задля деузурпації останніми фінансово-грошового потокового забезпечення;

— *удосконалення питання просування по службі* — генерація процесу просування працівників державної служби по кар'єрним сходинкам шляхом дотримання правил добору та призначення кандидатів на посаду працівника державної служби відповідно загальноправовим ідеям юридичного верховенства, законності, юридичної обґрунтованості, а, також, положень Глави 2 (Порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби) ст. 22 "Конкурс на зайняття посад державної служби" Закону України "Про державну службу" № 889-VIII від 10.12.2015 р. (ред. від 01.01.2023 р.).

3. Запропоновано концептуальну модель становлення та розвитку удосконаленого адміністративно-правового механізму реалізації антикорупційної політики в Україні, що складається із трьох підкластерів: "нормотворчість", "суспільство", "влада-суспільство".

Таким чином, концептуальна модель становлення та розвитку адміністративно-правового механізму реалізації антикорупційної політики в Україні складається із трьох підкластерів: "нормотворчість", "суспільство", "влада-суспільство".

Підкластер "нормотворчість" включає в себе процес уніфікації антикорупційного законодавства України, рецепцію антикорупційного законодавства країн-членів ЄС та впровадження антикорупційних концепцій Розділу VI Угоди про асоціацію з ЄС, а також – запобігання негативно-корупційним державотворчим перепрофілюванням шляхом впровадження антикорупційного законодавства.

Підкластер "суспільство" у питаннях запобігання корупції в Україні регулює питання розвитку суспільно-антикорупційної свідомості крізь призму функціонування міжнародних (Transparency International) та національно-вітчизняних (ГО "Антикорупційна ініціатива") інституцій.

В свою чергу, генеральний підкластер-сегмент “влада-суспільство” визначає аспекти безпекового забезпечення інформаційно-антикорупційної політики (посередництвом функціонування Інституції інформаційно-антикорупційної обізнаності) та перевірку податкового поля антикорупційної політики (крізь призму діяльності-функціонування Департаменту щодо боротьби із ухиленням від сплати податків).

Реалізація концептуальної моделі становлення та розвитку удосконаленого адміністративно-правового механізму реалізації антикорупційної політики в Україні дозволить оперативніше імплментувати підходи ЄС до моніторингово-контрольної боротьби з корупцією в умовах інституційної Євроінтеграції та виконання норм Угоди про асоціацію з ЄС, зважаючи також на виклики воєнного стану.

4. Запропоновано зміни до Закону України “Про публічні закупівлі” у рамках реалізації антикорупційної політики держави та її євроінтеграційних зобов'язань. Вони спрямовані на вирішення системної проблеми – пріоритету найнижчої ціни над якістю та ефективністю, що є живильним середовищем для корупції.

Впровадження концепції “найбільш економічно вигідної пропозиції”, заснованої на європейському досвіді, зокрема на інструменті вартості життєвого циклу, дозволить знизити корупційні ризики, підвищити ефективність публічних фінансів, стимулювати інновації та сталий розвиток: надати замовникам легальні інструменти для врахування екологічних, соціальних та інноваційних характеристик предмета закупівлі, забезпечити виконання міжнародних зобов’язань України в частині гармонізації законодавства з правом ЄС відповідно до Угоди про асоціацію. Таким чином, удосконалення адміністративно-правового регулювання публічних закупівель є невід'ємним елементом формування та реалізації сучасної антикорупційної нормативно-правовоъ бази України в умовах євроінтеграції.

ВИСНОВКИ:

1. Проаналізовано існуючі етапи становлення наукової думки щодо проблематики формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики. Зясовано, що що історичне становлення та еволюція корупції як негативного соціального явища на всіх етапах розвитку суспільства полягали у плавному переході від банального хабарництва до системного та складного процесу здійснення корупційних злочинів на різних рівнях управління. Визначено основні етапи такого розвитку:

– від кінця XV - до початку XIX-го століття. Даний період можна охарактеризувати через процес визначення корупції як глобальної проблеми людства, а, також, аналізу рівня її впливу на розвиток суспільства в цілому;

– кінець XIX-го століття. Для даного етапу характерним стала активізація наукових досліджень щодо визначення сутності феномену корупції, пошуку причин її виникнення та здійснення аналізу її рушійної сили;

– XX століття і до сьогодні. Даний період можна охарактеризувати наступними особливостями: визначення дієвих заходів для боротьби з корупційними злочинами у системі публічного адміністрування держави та основних пріоритетних напрямів вдосконалення моделей державного устрою з метою зменшення рівня корупції.

2. Узагальнено теоретико-методологічні підходи і дослідження категоріального ряду правовідосин у сфері протидії корупції. Визначено, що у сучасній науці ще не до кінця сформована остаточна думка щодо їх сутності, а, також, напрямів формування, затвердження та реалізації. Надано авторське визначення поняття “адміністративно-правові засади антикорупційної політики держави” – система закріплених у нормативно-правових актах принципів, інструментів та механізмів, що визначають розробку, реалізацію та вдосконалення управлінських заходів у публічній сфері з метою запобігання, виявлення, припинення корупційних діянь та усунення їх наслідків, оптимізації

функціонування органів публічної влади, виявлення джерел та усунення обставин, що створюють передумови для корупційних проявів.

3. Систематизовано ключові напрями імплементації антикорупційної політики у високорозвинених країнах світу щодо запобігання та протидії корупційним правопорушенням у діяльності органів публічної влади та інших суспільно важливих сферах, зокрема щодо:

− проведення комплексного моніторингу діяльності державних підприємств та їх фінансового стану спеціалізованими контрольно-наглядовими суб'єктами та громадськими об'єднаннями, а також забезпечення постійної публічної транспарентності інформації про їх функціонування у медіа (*Данія*);

− гарантування ефективного функціонування диверсифікованої системи правоохоронних органів, що здійснюють заходи з превенції корупційних правопорушень у публічному секторі (*Нова Зеландія*);

− здійснення збору необхідних даних спеціалізованими експертними групами щодо сфер, найбільш схильних до корупційних проявів, із подальшим встановленням посиленого контролю за ними (*Нідерланди*);

− пріоритезація мережевих управлінських моделей над традиційною ієрархічною структурою влади (*Франція*);

− використання спеціальної системи "дублюючого моніторингу" потенційно корупціогенних сфер з метою ідентифікації найбільш дієвих заходів нівелювання проявів цього деструктивного соціального феномену (Ізраїль);

− імплементація превентивних антикорупційних заходів через налагодження взаємодії з керівництвом освітніх установ різних рівнів акредитації з метою формування у здобувачів освіти (зокрема, у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти) культури правосвідомості, підтримки моральних цінностей та поваги до громадянських прав (*Італія*).

4. Охарактеризовані основні етапи формування та еволюції нормативно-правової бази антикорупційного регулювання у високорозвинених країнах світу:

− *етап зародження (50-60 рр. XX ст.).* Різні міжнародні інституції, у тому числі, Організація Об’єднаних Націй, сконцентрували увагу на важливості та

необхідності імплементації норм із запобігання корупційних зловживань у діяльності представників органів публічної влади, сфері діяльності міжнародних комерційних та фінансових інституцій;

− *етап формування національно-правового регулювання (70 рр. XX ст.).* Характерним для даного етапу була активізація теоретично-методологічного визначення науковцями основних понять антикорупційного регулювання, юридичного підґрунтя можливої запобігання корупції у суспільстві, а, також, підготовка до створення повноцінного міжнародного договору щодо попередження та боротьби з корупційними правопорушеннями у системах органів публічної влади держав-учасниць, що стало поштовхом до ґрунтовного становлення нового міжнародного економічного простору в Організації Об'єднаних Націй;

− *етап інтернаціоналізації кожною державою антикорупційних норм (1980-2003 рр.).* Даний етап ознаменувався підписанням Декларації про боротьбу з корупцією та підкупом у міжнародних комерційних операціях, в якому Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй було розроблено та представлено Міжнародний кодекс поведінки посадових осіб. Також, у межах діяльності регіональних міжнародних організацій було покладено початок процесам створення нової законодавчої бази з метою регламентації міжнародного співробітництва у напрямі запобігання корупційним зловживанням у діяльності представників органів публічної влади, що розкривала основні особливості методів боротьби з корупційними злочинами в різних сферах суспільного життя;

− *етап універсалізації у міжнародному просторі антикорупційних норм (2003 р. і дотепер).* Даний період характеризується поширенням негативного ставлення суспільства до проявів корупції у діяльності представників органів публічної влади та інших сферах суспільного життя, а, також, популяризацією активної позиції громадянського суспільства проти даного негативного явища. Даний етап став визначальним для поглиблення ролі міжнародних неурядових організацій у процесах формування міжнародної стратегії щодо запобігання корупційним злочинам.

5. Проаналізована проблематика адміністративно-правового забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні у контексті колізійних положень Антикорупційної програми НАЗК на 2021-2022 рр. та Закону України “Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки” № 2322-IX, а саме:

- заснування Комісії з оцінки корупційних ризиків та аналізу ходу реалізації антикорупційної програми в НАЗК;

- превенція корупції − *дерегуляція внутрішньої корупції у НАЗК, внаслідок чого втрачається прецедент державно-приватної кореляції, необхідної для подолання корупційних ризиків, окреслених, зокрема, у Антикорупційній програмі НАЗК на 2021-2022 р. та інших нормативно-правових актах галузево-практичної антикорупційної ініціативностей*;

- реалізація Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки − *дубльовані наративи Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, відповідно до норм антикорупційного та цивільного законодавства*;

- розширення кола повноважень осіб місцевого самоврядування в аспектах подолання корупції − *недієві механізми державного та громадського контролів за діяльністю працівників органів місцевого самоврядування різних рангів та брак юридично-технічних конотацій як субваріаторів ефективної державної антикорупційної політики України;*

- вільний обіг фінансових активів (Розпорядження КМУ № 333-р від 01.04.2014 р.) − *неурегульованість контролю за фінансово-бюджетною сферою діяльності суб'єктів місцевого самоврядування, що є загрозою демократично-правовому режиму як найефективнішому публічно-управлінському інструменту урядово-соціальної взаємодії.*

6. Розроблено концептуальну модель удосконалення адміністративно-правових засад антикорупційної політики в Україні, реалізація якої передбачає наступні інституційно-виконавчі способи подолання корупції, а саме:

– уніфікація законодавства, його інкорпорація шляхом рецепції нормативно-правової бази країн-членів ЄС та впровадження концепцій Угоди про асоціацію з ЄС;

– розвиток суспільної антикорупційної свідомості на прикладі діяльності неурядової організації Transparency International та ГО “Антикорупційна ініціатива”;

– безпекове забезпечення антикорупційної політики (впровадження Інституції інформаційно-антикорупційної обізнаності);

– запобігання негативно-корупційним державотворчим перепрофілюванням;

– надання захисту особам, які повідомляють про порушення антикорупційного законодавства України;

– перевірка податкового поля (компетенція Департаменту щодо боротьби із ухиленням від сплати податків).

7. На основі всебічного аналізу теоретичних аспектів та практичних проблем функціонування антикорупційної системи в Україні, запропоновано комплекс системних змін до чинного законодавства. Ці пропозиції, що є одним з ключових результатів дисертаційного дослідження, направлені на удосконалення адміністративно-правових засад антикорупційної політики, підвищення її прозорості, ефективності та дієвості. Вони охоплюють декілька взаємопов'язаних рівнів правового регулювання та реалізації антикорупційних заходів.

Необхідність цих змін глибоко обґрунтована та детермінована передусім стратегічним курсом України на європейську інтеграцію, що вимагає гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Зокрема, детальний аналіз положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, підкреслює зобов'язання України щодо посилення боротьби з корупцією, зміцнення верховенства права, підвищення прозорості та підзвітності публічного управління. Додатково, дослідження європейських нормативних актів, в першу чергу, Директиви ЄС у сфері публічних закупівель продемонструвало ключові принципи прозорості, конкуренції та

доброчесності, які мають бути імплементовані в українське правове поле. Європейський досвід, втілений у цих актах, є зразком для розробки ефективних правових механізмів, спрямованих на мінімізацію корупційних ризиків у найбільш вразливих сферах економіки та публічного управління.

Запропоновані зміни спрямовані на подальше зміцнення незалежності та інституційної спроможності антикорупційних органів. Це передбачає не лише законодавче закріплення їхньої автономії від будь-якого зовнішнього впливу, але й забезпечення належних ресурсів, гарантій для співробітників, а також чітке розмежування повноважень, щоб уникнути конфліктів юрисдикції та дублювання функцій, які історично створювали перешкоди для ефективної боротьби з корупцією. Посилення їхньої ролі як ключових гравців у системі протидії корупції є критично важливим для забезпечення системності та послідовності антикорупційної політики.

Особлива увага приділяється покращенню механізмів контролю та моніторингу за реалізацією антикорупційних заходів та діяльністю суб'єктів публічного права. Це включає впровадження інноваційних цифрових інструментів для прозорого відстеження публічних фінансів, моніторингу доброчесності публічних службовців, а також посилення ролі громадськості у нагляді за діяльністю органів влади. Мета полягає у створенні не лише реактивних, але й проактивних систем, здатних виявляти корупційні ризики на ранніх стадіях та запобігати їх реалізації.

Крім того, запропоновані законодавчі ініціативи передбачають усунення наявних правових колізій та прогалин, що часто є джерелом корупційних зловживань. Це стосується, зокрема, тих норм, які можуть спричиняти дублювання функцій між різними державними органами, створювати можливості для зловживання повноваженнями або ж нечіткості у визначенні відповідальності. Усунення таких недоліків дозволить зробити правову рамку більш послідовною, зрозумілою та ефективною.

Нарешті, суттєвий блок запропонованих змін стосується створення справедливих і неупереджених процедур суддівського добору та оцінювання. Це

має фундаментальне значення для забезпечення верховенства права та відновлення суспільної довіри до системи правосуддя. Саме незалежна та доброчесна судова гілка влади є наріжним каменем будь-якої правової держави. Пропозиції включають удосконалення кваліфікаційних іспитів, перевірок доброчесності, прозорості конкурсних процедур та механізмів оскарження рішень, що сприятиме залученню до суддівського корпусу лише професіоналів з бездоганною репутацією. Лише за таких умов Україна зможе не лише відповідати європейським стандартам, а й побудувати справді ефективну та незалежну систему правосуддя, яка є основою для сталого демократичного розвитку.

Сформульовано наступні пропозиції змін до законодавства:

- уточнити норми розділу III Закону України “Про запобігання корупції” стосовно формування Антикорупційної стратегії та її реалізації через державну антикорупційну програму, внесення змін до статей 11, 12, 18, 18-1 та 49 Закону з метою конкретизації порядку моніторингу і контролю виконання норм антикорупційного законодавства. Це дозволить розмежувати організаційні та виконавчі функції повноважень НАЗК З метою уникнення дублювання, а також забезпечити чіткість реалізації його повноважень;
- закріпити незалежність НАЗК від органів корелятивного впливу (СБУ, НАБУ) та прийняття окремого закону “Про Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)”. Цей акт має визначити основи антикорупційної діяльності агентства та доповнити чинне законодавство;
- створити орган контролю діяльності Етичної ради (наприклад, Комісію з питань безсторонньої діяльності ЕР) для забезпечення прозорості добору суддів до Вищої ради правосуддя шляхом внесення відповідних змін до статті 9^1 Закону України “Про Вищу раду правосуддя” для визначення компетенції органу та мінімізації корупційних ризиків.
- запровадити принцип “найбільш економічно вигідної пропозиції” на рівні Закону України “Про публічні закупівлі” (а саме, до статей 5, 29, 41), спрямовані на вирішення системної проблеми – пріоритету найнижчої ціни над якістю та ефективністю, що є живильним середовищем для корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Нова доктрина вітчизняного адміністративного права: концептуальні позиції. *Право України*. 2006. № 5. С. 11–17.

2. Алфьоров С. Адміністративно-правова діяльність держави щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ : монографія. Харків : Золота Миля, 2011. 372 с.

3. Алфьоров С. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 38 с.

4. Альциванович О. Міжнародний та європейський досвід уникнення корупційних ризиків під час здійснення публічних закупівель. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 10. С. 62–73.

5. Аналітичне дослідження "Роль лідера у процесах протидії корупції: аналітичний огляд впровадження концепції "Tone At The Top" / А. Галай та ін. *https://nazk.gov.ua*. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Rol_lidera_u_protydii-_koruptsii-_Analitychnyy-_oglyad_vprovadzhennya.pdf.

6. Антикорупційна політика України / В. Москалюк та ін. *Science, practice and theory* : Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference, м. Токіо, 1 лют. 2022 р. 2022. С. 192–195.

7. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Журнал Верховної Ради України "Віче"*. 2015. № 18. С. 2–5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_18_2.

8. Багнюк Г. Поняття та значення адміністративних засад кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2015. № 6-2. С. 169–174.

9. Бандурка О., Тищенко М. Адміністративний процес. Київ : Літера ЛТД, 2002. 286 с.

10. Барометр довіри до суду. Звіт за результатами першої фази онлайн-опитування за методом CAWI. *Програма USAID "Нове правосуддя"*.

URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Public_Trust_Barometer_Report_1st_Stage_2020_UKR.pdf.

11. Безвін О., Глущенко Н. Правові основи декларування доходів та витрат державних службовців у розвинених країнах світу. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали V Міжнар. науково-практ. конф., м. Суми, 20 трав. 2021 р. С. 376–378.

12. Бездольний М. Державно-правовий механізм протидії корупції. *Форум права*. 2009. № 2009-2. С. 38–43. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/80382f27-6f84-4c95-8daa-8cdf90b1e15e/content.

13. Білик В. Суб'єкти запобігання корупції канади й імплементація засад їхньої діяльності в національний антикорупційний механізм. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : Матеріали ІУ Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 12 груд. 2019 р. Київ, 2019. С. 30–33.

14. Блінова Г. Правові засади забезпечення інформаційної прозорості у сфері запобігання корупції в Україні: історія та сучасність. *Право і суспільство*. 2019. № 5-2. С. 3–9. URL: https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-1.

15. Боднарчук О. Адміністративно-правові засади щодо протидії корупції у державній кримінально-виконавчій службі України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2016. 560 с.

16. Божко В. Аналіз співвідношення змісту термінів "засада" і "принцип" крізь призму правових позицій Конституційного СудуУкраїни. *Вісник Львівського університету імені Івана Франка*. 2011. № 54. С. 124–132.

17. Бондаренко В., Пустова Н. Залучення досвіду законодавчого регулювання запобігання корупції в системі державної служби та імплантації міжнародного права в правову базу України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. С. 186.

18. Боровик А. Сучасний стан наукових розробок щодо впливу корупції на обсяги прямих іноземних інвестицій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5/2020. С. 235–241.

19. Бригінець В. Використання досвіду швеції як способу зниження рівня корупції в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : Матеріали V міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 9 груд. 2022 р. Київ, 2020. С. 43–45.

20. Буряк К. Особливості антикорупційного законодавства в країнах Європейського Союзу. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 2/2020. С. 356–360. URL: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.60.

21. Вандіна Є. Організаційно-правові засади діяльності державної Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2017. 207 с.

22. Василинчук В. Заходи щодо запобігання та протидії корупції: міжнародний досвід. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 224–235.

23. Васильєва О., Васильєва Н. Зарубіжний досвід антикорупційної політики в органах публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 13/2019. С. 62–65.

24. Виногородська Є. Організаційно-правовий зміст особливостей діяльності органів прокуратури України у протидії корупції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1/2021. С. 154–156.

25. Волошенко А. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3 (165). С. 8–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_3_3.

26. Гаман П. Антикорупційна політика держави: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2156-2018.10.1.

27. Гвоздецький В. Адміністративно-правові та організаційні основи запобігання і протидії корупційним злочинам в Україні : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 42 с.

28. Гвоздецький В. Організаційно-правові основи запобігання і протидії корупції в Україні. Київ : МП “Леся", 2011. 592 с.

29. Гега П. Реалії протидії корупції в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2 (33), спецвипуск. С. 40–44.

30. Гжибовська С. Антикорупційна політика в країнах Східної Європи: досвід для України. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія*. 2019. № 25. С. 84–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_ip_2019_25_11.

31. Глоба Д. Дискурсне поле проблематики формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики. *Наукові перспективи*. 2021. № 12 (18) (2021). С. 245–255. URL: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-12(18)-245-255.

32. Глоба Д. Європейський досвід адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики щодо можливостей його імплементації на українських теренах. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2022. № 6(6) 2022. С. 89–99. URL: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-6(6)-89-99.

33. Глоба Д. Зміст та особливості адміністративно-правових засад антикорупційної політики розвинених держав світу. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 10 (10) 2022. С. 32–43.

34. Глоба Д. Проблематика адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики в Україні крізь призму колізійних законодавчих положень. *Věda a perspektivy*. 2023. № 2(21) (2023). С. 78–88.

35. Глоба Д. Проблематика адміністративно-правових засад реалізації державної служби в Україні. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXIX міжнар. науково-практ. конф., м. Тепліце, 7 лют. 2023 р. Київ, 2023. С. 114–116.

36. Глоба Д. Розуміння ефективності адміністративно-правових засад антикорупційної політики: сучасні виклики та детермінанти міжнародного розвитку. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: 2022 рік* : Матеріали XXVII міжнар. науково-практ. конф., м. Ліон, 7 груд. 2022 р. 2022. С. 142–147.

37. Глоба Д. Сучасні наукові підходи до проблематики формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XVII міжнар. науково-практ. конф., м. Ларнака. 2022. С. 29–33.

38. Глоба Д. Успішний досвід розвинених країн світу у питаннях попередження та протидії корупційним злочинам. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXIV міжнар. науково-практ. конф., м. Орхус. 2022. С. 177–183.

39. Глушко Є. Адміністративно-правове забезпечення участі громадськості у протидії корупції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 248 с.

40. ГО "Всеукраїнський Центр Протидії Корупції та Сприяння Правоохоронним Органам : http://anticorruption.com.ua/

41. Грещук М. Теоретико-правовий зміст генези антикорупційного законодавства в україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20)/2019. С. 269–275.

42. Грищук М. Міжнародний досвід процесів запобігання та протидії корупції як головний інструмент реформування антикорупційної політики України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 3 (2021). С. 57–62.

43. Грищук М. Політика України у галузі запобігання та подолання корупції: проблемні аспекти та перспективи удосконалення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2. С. 23–28.

44. Грузин В. Перейняття досвіду Нової Зеландії для подолання корупції в Україні. *Дискусійні питання щодо застосування антикорупційного законодавства* : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 15 листоп. 2019 р. Дніпро, 219. С. 263.

45. Гудков Д. Адміністративно-правові засоби держави у сфері запобігання та протидії корупції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018.

46. Гусар О., Козирєва В. Сучасна антикорупційна політика в публічному адмініструванні в сфері цивільної авіації України. Київ, 2020. С. 144–168. URL: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/60550.

47. Гусар О., Мандрика О., Рустамова М. Законодавче забезпечення адміністративно-правових режимів. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник "Повітряне і космічне право"*. 2020. № 4(57). С. 67–74. URL: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/45695.

48. Дем'янчук В. Адміністративно-правові основи реалізації антикорупційної політики держави в Україні : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Дніпро, 2018. 489 с.

49. Дем'янчук В. Адміністративно-правові форми реалізації антикорупційної політики держави: проблеми визначення та їх класифікації. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2017. № 13. С. 43–50.

50. Державні закупівлі. *Пульс Угоди*. URL: https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/public-procurement.

51. Дзюба А. Теоретико-правові основи антикорупційної політики держави. *Стратегія розвитку України*. 2018. № 3. С. 64–71.

52. Дмитрук І., Ломжець Ю. Проблеми правового регулювання антикорупційної політики в сфері публічного управління. *Humanization concept of public administration: theoretical and methodological fundamentals* : монографія. Рига, 2022. С. 100–121. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-202-9-5.

53. Довжанин В. Основні заходи адміністративно-правового забезпечення прав та свобод громадян у галузі запобігання та протидії корупції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ужгород, 2015. 203 с.

54. Довжанин В. Правове регулювання запобігання та протидії корупції для законодавства США. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Правознавство*. 2015. Т. 1, № 13. С. 102–106.

55. Дужа І., Мельник Л., Грек І. Стратегічна політика США щодо протидії корупції. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. № 41. С. 122–129. URL: https://doi.org/10.30970/PPS.2022.41.16.

56. Етичну раду сформовано. Втім, на шляху до цивілізованого суду ще стоять ВСУ і КСУ. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*.

URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3348833-eticnu-radu-sformovano-vtim-na-slahu-do-civilizovanogo-sudu-se-stoat-vsu-i-ksu.html.

57. Журавський В., Михальченко М., Михальченко О. Корупція в Україні - не політика : монографія. Київ : Фенікс, 2007. 408 с.

58. Заброда Д. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 2. С. 45–51.

59. Заброда Д. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дисертація кандидата юридичних наук. Київ, 2005.

60. Заброда Д. Систематизація наукових досліджень з проблем протидії корупції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 32. С. 256–268.

61. Завгородній В. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2010.

62. Завгородній В. Поняття адміністративно-правового регулювання процесів взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у заходах з протидії корупційним злочинам. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2019. № 2. С. 130–138.

63. Задворних С. Рекомендації щодо імплементації зарубіжного досвіду по боротьбі з тінізацією фінансових потоків. *Інноваційна економіка*. 2015. № 2. С. 200–203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2015_2_38.

64. Задирака Н., Кабанець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союз. *Журнал Верховної Ради України "Віче"*. 2014. № 10. С. 27–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2014_10_12.

65. Заходи проти корупції, яка практикується транснаціональними й іншими корпораціями, їх посередниками та іншими причетними до цього сторонами : Резолюція Ген. Асамблеї ООН від 15.12.1975 р. № 3514(XXX).

66. Іванов О. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації в напрямі запобігання корупції в зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Т. 1, № 6. С. 274–279.

67. Індекс сприйняття корупції–2024. *Transparency International Ukraine*. URL: https://cpi.ti-ukraine.org/en/.

68. Катраник Д. 5 простих правил, як подолати корупцію. *Останній Бастіон*. URL: https://bastion.tv/5-prostih-pravil-yak-podolati-korupciyu_n48201.

69. Качуровський О. Особливості інституалізації боротьби з корупцією у Болгарії. *Modern trends of scientific development* : The II International Scientific and Practical Conference, м. Ванкувер, 18 січ. 2021 р. С. 410–412. URL: https://doi.org/10.46299/ISG.2022.I.II.

70. Кінаш М. Адміністративно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ з іншими правоохоронними органами щодо протидії корупції : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.

71. Кісіль З. Ключові аспекти транснаціональної практики превенції корупції та перспектива їх імплементації в вітчизняний політико-правовий простір. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2'2022. С. 187–194. URL: https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.33.

72. Кладченко А. Становлення та розвиток сучасного антикорупційного законодавства України: теоретико-правове дослідження : дисертація кандидата юридичних наук. Івано-Франківськ, 2018.

73. Клочко І. Поняття та суть адміністративно-правових основ діяльності органів публічної влади щодо протидії корупції. *Адаптація вітчизняної правової системи до вимог Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти* : Матеріали III Всеукр. за міжнар. участю науково-практ. конф., м. Полтава. 2018. С. 224.

74. Ковальчук І. Боротьба з корупцією в Естонській республіці. *Сучасна наука: проблеми, перспективи, інновації* : Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Вінниця, 11 листоп. 2020 р. Вінниця, 2020. С. 381.

75. Козленко В. І. Адміністративно-правові засади діяльності Національного антикорупційного бюро України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. 2016. 209 с.

76. Козьяков С. Коротко про глобальні санкції для корупціонерів. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/international/korotko-pro-hlobalni-sanktsiji-dlja-koruptsioneriv.html.

77. Компоненти антикорупційної ініціативи ЄС в Україні. *Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні*. URL: https://euaci.eu/ua/what-we-do/components/.

78. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 31.10.2003 р. : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

79. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : Конвенція Ради Європи від 16.05.2005 р. : станом на 17 листоп. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text.

80. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

81. Корупція: досвід боротьби зарубіжних країн. *https://bobrovycka-gromada.gov.ua*. URL: https://bobrovycka-gromada.gov.ua/mizhnarodnij-dosvid-11-03-59-11-05-2021/.

82. Корчинський О. Правові основи організації адміністративного судочинства в Україні : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Львів, 2018. 185 с.

83. Костенко Б., Кухарук А. Імплементація європейських стандартів запобігання та боротьби з корупцією в національне законодавство. *Методичні матеріали і рекомендаціїї з навчальної дисципліни "Міжнародні стандарти протидії корупції"* : метод. матеріали і рекомендаціїї. Харків, 2021. С. 60.

84. Костенко В. Історико-правове дослідження розвитку корупційних дій у владі та суспільстві. *Журнал Верховної Ради України "Віче"*. 2012. № 10. С. 18–20. URL: https://veche.kiev.ua/journal/3125/.

85. Кравченко С. Підходи до розуміння сутності антикорупційної політики в публічному адмініструванні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Т. 29(68), № 2. С. 28-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29_2_7

86. Кравченко С. Підходи до розуміння антикорупційної політики в публічному управлінні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2018. № 2. С. 28–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29_2_7.

87. Крамар Р. Адміністративно-правові засади реалізації антикорупційної політики Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2020. № 27. С. 174–178. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.4661915.

88. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) : Конвенція Ради Європи від 27.01.1999 р. № ETS173 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

89. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

90. Лабенська Л. Можливості громадськості у протидії корупції. 2022. С. 41–44.

91. Лавренюк Ю. Роль та місце громадських організацій при розв’язанні проблем щодо запобігання корупції у сфері місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2019. № 2. С. 93–101.

92. Легенький М. Адміністративно-правові основи формування та реалізації політики держави у сфері освіти : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 513 с.

93. Легенький М. Категоріально-змістові передумови дослідження основних адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сфері освіти. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія:*

Юридичні науки. 2018. № 3. С. 25–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjiu_2018_3_6.

94. Литвиненко В. І. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 485 с.

95. Лук'янова Г. Адміністративно-правове забезпечення координації дій суб'єктів протидії корупції: досвід Французької республіки. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). С. 150–151. URL: https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.3.29.

96. Марцеляк С. Поняття та риси засад виборів народних депутатів України. *Вісник харківського національного університету імені В. Н. каразіна. серія : право*. 2013. № 15. С. 61–66.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2013_1077_15_16.

97. Мельник В. Поняття та особливості адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування системи економічної безпеки України. *Актуальні проблеми політики*. 2020. № 65. С. 125–129. URL: https://doi.org/10.32837/app.v0i65.316.

98. Мельник О. Міжнародний досвід питань запобігання та протидії корупції як напрям формування національної антикорупційної політики України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2/2021. С. 32–35. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/5.

99. Мельник Т., Сєрова Л. Ключові елементи антикорупційної політики ЄС. *Modern transformations in economics and management* : Proceedings of the VI International scientific-practical conference, м. Клайпеда, 10 черв. 2022 р. Рига, 2022. С. 22–27.

100. Мельничук Р. Адміністративно-правові засади щодо запобігання корупційним ризикам в діяльності органів Національної поліції України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 259 с.

101. Методи боротьби з корупцією в Данії в 2023 році. *https://poradnuk.com.ua*. URL: https://poradnuk.com.ua/krainisvitu/europe/denmark/koruptsiya-v-daniyi.htm.

102. Міжнародна антикорупційна система - Офіс доброчесності НАЗК. *Офіс доброчесності НАЗК*. URL: https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/mizhnarodna-antykoruptsijna-systema.

103. Мініч Р. Боротьба з корупцією: Чого вчить досвід ЄС?. *Medium*. URL: https://euukrainecoop.medium.com/anticorruption-in-eu-35d0f6258e9e.

104. Мордас І. Антикорупційна політика в ракурсі євроінтеграції України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. № 2(16). С. 17–21. URL: https://doi.org/10.17721/2616-9193.2022/16-3/7.

105. Наумчук К. Механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України : дис. … канд. наук з держ. упр. : 281. Житомир, 2021.

106. Наумчук К. Особливості формування та реалізації сучасної антикорупційної політики держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 4.

107. Наумчук К., Тростенюк Т. Історичні аспекти розвитку антикорупційної політики. *Економічний простір*. 2021. № 168, 2021. С. 11–16. URL: https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-2.

108. Невмержицький Є. Корупція як соціально-політичний феномен : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Київ, 2009.

109. Нікітін В., Гусар О. Застосування законодавства про запобігання і протидію корупції в умовах дії правового режиму воєнного стану на осіб, пов’язаних із національними публічними діячами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9/2023. С. 454–456. URL: http://lsej.org.ua/index.php/ostannij-vipusk.

110. Новак А. Теоретико-методологічні засади процесів формування та реалізації антикорупційної політики держави : дис. … д-ра наук з держ. упр. : 281. Дніпро, 2019. 415 с.

111. Новак А. Формування та реалізація антикорупційної політики держави на загальнонаціональному та регіональному рівнях. *Демократичне*

врядування. 2017. № 18/19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2016-2017_18-19_8.

112. Олійник О. Проблеми вдосконалення адміністративного законодавства, яке визначає основні правові засади реалізації адміністративно-правового статусу Національної ради з питань антикорупційної політики. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 3, 2021. С. 115–119.

113. Омелянюк М. НАБУ завершило розслідування справи Чауса і оприлюднило записи стеження. *Суспільне Новини*. URL: https://suspilne.media/153765-nabu-zaversilo-rozsliduvanna-spravi-causa-i-opriludnilo-zapisi-stezenna/.

114. Опак К. До питання інституційного вдосконалення протидії корупції в Україні: міжнародний досвід. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 54–58.

115. Осауленко О. Засади чи принципи кримінального процесу?. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики* : Зб. тез доп. V Всеукр. науково-практ. конф., м. Київ, 8 лип. 2016 р. Київ, 2016. С. 117–118.

116. Паламарчук Т., Пашкевич Л. Запобігання корупції в Україні: традиційно-репресивний шлях. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2021. Т. 32 (71), № 3. С. 26–30. URL: https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.3/05.

117. Пархоменко-Куцевіл О. Досвід формування антикорупційних інституцій у Фінляндії: досвід для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3/2019. С. 150–153.

118. Пархоменко-Куцевіл О. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів публічної влади як основа протидії та подолання корупційним злочинам: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2019. 308 с.

119. Паршин Ю., Паршина О. Міжнародний досвід протидії корупції. Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства. м. Дніпро. Дніпро, 2015. С. 41–45.

120. Писанська Н. Хабар, корупційна схема в Німеччині? Собі дорожче!. *Голос України - газета Верховної Ради України*. URL: http://www.golos.com.ua/article/345390.

121. Пономаренко Н., Потапов О. Адміністративно-правові основи протидії корупції в Україні. *Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми суч. інноваційного розв-ку* : Матеріали IV Міжнар. науково-практ. конф., Київ, 2018. С. 252.

122. Поплавський А. А. Державно-управлінська діяльність у сфері боротьби з корупцією та організованою злочинністю. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 11, черв. С. 138–143.

123. Притула А. Загальновизнані основи та міжнародно-правові норми в роботі державної прикордонної служби України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2018. № 4. С. 1–12.

124. Приходько А. Адміністративно-правове забезпечення системи запобігання та протидії корупції в Україні за умов євроінтеграції : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2020.

125. Приходько А. Проблема корупції в Україні. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXII міжнар. науково-практ. конф., м. Любляна, 7 лип. 2022 р. Київ, 2022.

126. Про адміністративну співпрацю у сфері оподаткування та про скасування Директиви 77/799/ЄЕС : Директива Ради (ЄС) від 15.02.2011 р. № 2011/16/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-11.

127. Про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Європейського Союзу, кримінально-правовими засобами : Директива Ради (ЄС) від 05.07.2017 р. № 2017/1371. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17#Text.

128. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 08.04.2014 р. № 1188-VII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text.

129. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя : Закон України від 14.07.2021 р. № 1635-IX : станом на 19 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1635-20#Text.

130. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text.

131. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII : станом на 19 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text.

132. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. № 3723-XII : станом на 11 жовт. 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12#Text.

133. Про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі : Директива Європ. Парламенту і Ради (ЄС) від 03.04.2014 р. № 2014/42/EU. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_049-14#Text.

134. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 19 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

135. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX : станом на 29 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text.

136. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text.

137. Про затвердження Антикорупційної програми Національного агентства з питань запобігання корупції на 2021 - 2022 роки : Наказ від 30.12.2020 р. № 610/20. URL: https://nazk.gov.ua/uk/documents/nakaz-610-20-vid-30-12-2020-pro-zatverdzhennya-antykoruptsijnoyi-programy-natsionalnogo-agentstva-z-pytan-zapobigannya-koruptsiyi-na-2021-2022-roky-2/.

138. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки : Постанова Каб. Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п#Text.

139. Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками : Постанова Каб. Міністрів України від 12.08.2015 р. № 647 : станом на 23 серп. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-п#Text.

140. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора : Наказ Офісу Ген. прокурора від 05.03.2020 р. № 125 : станом на 25 серп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text.

141. Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Європейського Союзу : Директива Європ. Парламенту і Ради (ЄС) від 23.10.2019 р. № 2019/1937. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Директива_2019_1153.pdf.

142. Про імплементацію посиленої співпраці стосовно створення Європейської прокуратури : Регламент Ради (ЄС) від 12.10.2017 р. № 2017/1939. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-17#Text.

143. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII : станом на 27 лип. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text.

144. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР : станом на 3 серп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text.

145. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон

України від 10.11.2015 р. № 772-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text.

146. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text.

147. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

148. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII : станом на 9 лип. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text.

149. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII : станом на 23 жовт. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text.

150. Про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС: Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_052-14#Text.

151. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text.

152. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII : станом на 2 серп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text.

153. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р#Text.

154. Прудиус Л. Європейські стандарти доброчесної державної служби. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8. С. 65–74.

155. Рада ухвалила закон про реформу ВРП. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3280445-rada-uhvalila-zakon-pro-reformu-vrp.html.

156. Рецепти антикорупційного успіху Нової Зеландії. *Ресурсний центр ГУРТ*. URL: https://gurt.org.ua/news/informator/50782/.

157. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 4. С. 118–122.

158. Рум'янцев Ю. Концептуально-методологічні засади протидії вчиненню корупційних правопорушень службовцями органів місцевого самоврядування : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017.

159. Руслан Мініч. Боротьба з корупцією: чого вчить досвід ЄС. *Європейська правда*. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/3/7083870/.

160. Симоненкова М. Боротьба з корупцією у Франції. м. Харків, 20 квіт. 2018 р. Харків, 2018. С. 121–122.

161. Соснін О. Про необхідність використання світового досвіду у боротьбі з корупцією у вітчизняній практиці. *Журнал Верховної Ради України "Віче"*. 2014. № 1-2. С. 16–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2014_1-2_7.

162. Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) : Статут Ради Європи від 05.05.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_144#Text.

163. Степашко О. Основні вектори антикорупційної політики в США. *Українська асоціація зовнішньої політики*. URL: https://ufpa.org.ua/blog/2331.

164. Супрун Т., Топчій В., Шкелебей В. Публічно-правова протидія корупції. Вінниця : ТОВ "Нілан-ЛТД", 2016.

165. Ткаченко О. Адміністративно-правові зачади протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008.

166. Тучак Р. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією : автореф. автореферат дисертації кандидата юридичних наук. Харків, 2007.

167. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 25 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

168. Успіх боротьби з корупцією від Німеччини. *ГО "Антикорупційна ініціатива"*. URL: http://anticorruption.com.ua/news-usph-borotbi-z-korupcyeyu-vd-nmechchini.html.

169. Устинова І., Рябоконь Ю. Е-гривня як нова форма фінансового контролю в забезпеченні антикорупційної політики. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник "Повітряне і космічне право"*. 2023. № 3. С. 120–126. URL: https://doi.org/10.18372/2307-9061.68.17982.

170. Фінансове співробітицтво та боротьба із шахрайством. *Пульс Угоди*. URL: https://pulse.kmu.gov.ua/ua/direction/finansove-spivrobityctvo-ta-borotba-iz-shahraystvom.

171. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією : Конвенція Ради Європи від 04.11.1999 р. : станом на 16 берез. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.

172. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. *Офіційний сайт / Всеукраїнське громадське об'єднання "Успішна Україна"*. URL: http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html.

173. Чередниченко О. Організаційно-економічний аспект використання досвіду створення та діяльності антикорупційних структур країн ЄС в роботі щодо запобігання та протидії корупції в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 58. С. 239–247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2017_58_32.

174. Чопик Н. Діяльність комітетів Верховної Ради України як складова забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання корупції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ужгород, 2017.

175. Шапка Б. Удосконалення антикорупційного законодавства на засадах світових стандартів. *Міністерство юстиції України*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_31896.

176. Шатрава С. Запобігання корупційним злочинам в діяльності органів Національної поліції як важлива складова державної антикорупційної політики. *Форум права*. 2017. № 5. С. 427–434. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_67.pdf.

177. Шатрава С. Теорія і практика запобігання корупції в органах Національної поліції України: адміністративно-правове дослідження : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 456 с.

178. Швидкий Я. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 1(7). С. 219–227. URL: https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-1(7)-219-227.

179. Шевченко Н. Роль державних органів у зменшенні рівня тінізації економіки та відмиванню доходів. *Менеджмент і безпека в умовах війни: теоретичні та прикладні аспекти* : Матеріали науково-практ. конф., м. Львів, 13 трав. 2022 р. Лівів, 2022. С. 343–345. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10397/1/16%20Мартин%20О.М.%20с.%20180%20%20Збірник%2013.05.2022.pdf.

180. Шурман І., Чарських І. Значення грузинського досвіду антикорупційних реформ для України. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2023. Т. 1, № 15 (2023). С. 103–108. URL: https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua.

181. Щодо розслідувань, які проводить Європейське бюро боротьби із шахрайством (OLAF) : Регламент Європ. Парламенту і Ради (ЄС) від 01.01.2017 р. № 883/2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_038-13#Text.

182. Як борються з корупцією в різних країнах світу. *Антикор*. URL: https://antikor.com.ua/ru/articles/76912-jak_borjutjsja_z_koruptsijeju_v_riznih_krajinah_svitu.

183. Ярошенко А., Лактіонова В., Буряк А. Ефективність антикорупційної політики: позитивний досвід зарубіжних країн. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2(31). С. 143–146. URL: https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(31).582.

184. Яцків І. Адміністративно-правові основи протидії корупції в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 239 с.

185. Anti-Corruption and Transparency - United States Department of State. *United States Department of State*. URL: https://www.state.gov/policy-issues/anti-corruption-and-transparency.

186. Anti-Corruption. *U.S. Agency for International Development*. URL: https://www.usaid.gov/anti-corruption.

187. Box R. C. Public administration and society: critical issues in american governance. Routledge, 2013. 344 p.

188. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. 06.06.2011. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:52011DC0308.

189. Consolidated version of the treaty on the functioning of the European Union : Treaty of the European Union. 26.10.2012. Official EN Journal of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF.

190. Drozd O., Sabluk S., Nykytiuk Y., Yarmaki K., Mikhnevych L. Specialized Anti-Corruption Court: foreign experience in establishment and operation. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2020. Vol. 23. No. 1. https://www.abacademies.org/articles/specialized-anticorruption-court-foreign-experience-in-establishment-and-operation-9043.html.

191. Drozd O., Kuzmenko O., Chorna V. Financial control as a means of countering economic corruption in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. No. 4, p. 233–237. DOI: https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-4-233-237.

192. Elevating anti-corruption leadership and promoting accountability for corrupt actors. *United States Department of State*. URL: https://www.state.gov/elevating-anti-corruption-leadership-and-promoting-accountability-for-corrupt-actors.

193. EU legislation on anti-corruption. *An official website of the European Union*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/corruption/eu-legislation-anti-corruption_en.

194. Fact sheet: U.S. strategy on countering corruption. *The White House*. URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/12/06/fact-sheet-u-s-strategy-on-countering-corruption.

195. Fisman R., Golden M. Corruption: what everyone needs to know. New York : Oxford University Press, 2017. 316 p.

196. Implementation of the anti-corruption policy of Ukraine in the conditions of accession to the European Union: administrative and legal aspects / D. Globa et al. *Lex Humana*. 2023. No. 15(2). P. 122–133. URL: https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2490.

197. John R. A theory of justice. Cambridge, MA : Belknap Press, 1999. 560 p.

198. Ministerial Declaration on eGovernment - the Tallinn Declaration : Декларація of 06.10.2017. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/ministerial-declaration-egovernment-tallinn-declaration.

199. Nye J. Corruption and political development: a cost'benefit analysis. *American political science*. 1967. No. 12(61). P. 417–427.

200. On a general regime of conditionality for the protection of the Union budget : Regulation of the European Parliament and of the Council**.** 22.12.2020. № 2020/2092. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020R2092.

201. On combating corruption in the private sector : Decision of the European Council. 22.07.2003 № 2003/568/JHA. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32003F0568.

202. On combating money laundering by criminal law : Directive (EU) of the European Parliament and of the Council 23.10.2018 р. № 2018/1673. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018L1673&qid=1700218032420.

203. On the EU Strategy to tackle Organised Crime 2021-2025: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. 14.04.2021. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0170&qid=1632306192409.

204. On the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the

European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC : Directive (EU) of the European Parliament and of the Council 20.05.2015. № 2015/849. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015L0849&qid=1700217881443.

205. Prykhodko A., Oksin V. Corruption factor as a destabilizing element of development of the space industry. Advanced Space Law. 2020. Vol. 5, P. 71-82. https://doi.org/10.29202/asl/2020/5/7

206. Rose-Ackerman S., Lagunes P. Greed, corruption, and the modern state: essays in political economy. Elgar Publishing Limited, Edward, 2015.

207. Secondat M. C. d. The spirit of laws. Amherst, N.Y : Prometheus Books, 2002. 282 p.

208. Søreide T. Drivers of corruption: a brief review. Washington, DC : World Bank Group, 2014. 76 p.

209. Sutherland E. H. White-Collar criminality. *American sociological review*. 1940. Vol. 5, no. 1. P. 1. URL: https://doi.org/10.2307/2083937.

210. Transparency register. *An official website of the European Union*. URL: https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do.

211. United Nations Office on Drugs and Crime Module Series on Anti-Corruption. *GRACE Initiative*. URL: https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption_Module_4_Public_Sector_Corruption.pdf.

212. Ustynova I., Husar O., Myronets O. Theoretical issues of a public-legal dispute concept in the process for appeals against decisions of competitive selection commissions of economic entities' heads in the state sector of economy. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник "Повітряне і космічне право"*. 2021. № 1(58). С. 111–120. URL: https://doi.org/10.18372/2307-9061.58.15316.

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні етапи становлення та розвитку нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики розвинених держав світу

Етапи становлення та розвитку нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики розвинених держав світу

I етап (50-60 рр. XX ст.)

Етап зародження

Різні міжнародні інституції, в тому числі, Організація Об'єднаних Націй, акцентували увагу на значущості та нагальності імплементації заходів з превенції та протидії корупційним проявам у функціонуванні суб'єктів публічної адміністрації, сфері діяльності міжнародних комерційних та фінансових інституцій.
При цьому, розвинені держави Європи взяли курс на визначення пріоритетною саме антикорупційну політику

II етап (70 рр. XX ст.)

Етап формування національно-правового регулювання

Активізація теоретично-методологічного визначення науковцями основних понять корупції, юридичного підґрунтя можливої протидії таким явищам у суспільстві, а, також, підготовка до створення повноцінного міжнародного договору щодо попередження та боротьби з корупційними правопорушеннями у системах органів публічної влади держав-учасниць стало поштовхом до ґрунтовного становлення нового міжнародного економічного простору в Організації Об'єднаних Націй. Характерним для даного етапу була розпорошеність та несумісність законодавчих актів різних країн світу у сфері протидії корупційним злочинам, зокрема, тільки в Сполучених Штатах Америки на законодавчому рівні діяла офіційна заборона на отримання представниками органів публічної влади хабарів

III етап (1980-2003 рр.)

Етап інтернаціоналізації кожною державою антикорупційних норм

Активізація діяльності в межах різних міжнародних організацій щодо розроблення інноваційних методів протидії корупційним зловживанням та створення універсальних, для різних країн світу, алгоритмів для ефективного попередження даного негативного явища у суспільстві. Даний етап ознаменувався підписанням Декларації про боротьбу з корупцією та підкупом у міжнародних комерційних операціях, в якому Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй було розроблено та представлено Міжнародний кодекс поведінки посадових осіб. Також, у межах діяльності регіональних міжнародних організацій було покладено початок процесам створення абсолютно нової законодавчої бази з метою нормативного врегулювання міжнародної співпраці у сфері протидії корупційним діянням представників органів публічної адміністрації, яка розкривала основні особливості методів боротьби з корупційними злочинами в різних сферах суспільного життя

IV етап (2003 р. і дотепер)

Етап універсалізації у міжнародному просторі антикорупційних норм

Даний період характеризується поширенням негативного ставлення суспільства до проявів корупції в діяльності представників органів публічної влади та інших сферах суспільного життя, а, також, популяризовано активну позицію громадянського суспільства. Даний етап став визначальним для поглиблення ролі міжнародних неурядових організацій у процесах формування стратегії щодо протидії корупційним злочинам. При цьому, особливістю здійснення операцій міжнародної торгівлі стала монополізація діяльності транснаціональних корпорацій, що призвело до того, що корупція стала ефективним інструментом для отримання незаконних конкурентних переваг. Міжнародні організації, для вирівнювання ситуації, систематично пропонують нові методи боротьби

Додаток Б

Рейтинг деяких розвинених країн світу в Індексі сприйняття корупції за 2024 р.

Країна	**Рейтинг ІСК за 2024 р.**	**2024**	**2023**	**2012**	**2021**
Данія	1	90	90	90	88
Фінляндія	2	88	87	87	88
Нова Зеландія	3	83	85	87	88
Норвегія	4	81	84	84	85
Швейцарія	4	81	82	83	85
Люксембург	4	81	82	82	84
Швеція	7	80	79	80	82
Нідерланди	8	78	78	77	81
Ірландія	9	77	78	79	80
Ісландія	9	77	71	73	78
Німеччина	11	75	76	74	75
Канада	11	75	77	77	74
Велика Британія	13	71	72	74	74
Франція	14	67	71	72	71
США	15	65	69	69	67

Додаток В

Міжнародні організації, які здійснюють діяльність у напрямі попередження та боротьби з корупційними злочинами

Назва	**Коротка характеристика**
OECD	Основними завданнями структурних одиниць Організації з боротьби з корупцією та доброчесністю можна назвати підтримку діяльності надійних та прозорих інституцій та установ, а, також, ефективну роботу відкритих та інклюзивних ринків. Такі заходи сприяють значному підвищенню рівня економічного та соціального добробутів громадян країн-учасниць
Світовий банк	Характерною особливістю роботи даної структури є ефективне поєднання процесів управління ризиками в ініційованих проєктах та реалізація активної політики планування. Усі потенційні проєкти ретельно перевіряють співробітники правоохоронних організацій, зокрема, з метою зменшення можливостей появи корупційних ризиків. У разі підтвердження фактів корупційних правопорушень у процесі реалізації проєкту, компаніям, які безпосередньо причетні до вчинення таких злочинів, забороняють ініціювати будь-які нові проєкти, фінансовані Групою Світового банку. При цьому, усі результати таких розслідувань корупційних зловживань оприлюднюються, що вкрай негативно впливає на імідж компанії. Ця інституція систематично проводить дослідження у цьому напрямі, результати антикорупційних ініціатив є у вільному доступі для ознайомлення та впровадження.
Transparency International	Ціль діяльності даної організації – подолання корупційних зловживань та сприяння прозорості, доброчесності та підзвітності у роботі в усіх сферах суспільного життя на усіх рівнях. Для цього проводяться ґрунтовні наукові дослідження рівня сприйняття корупції громадянами у розрізі окремих країн, визначаються ключові фактори, які безпосередньо впливають на активний ріст рівня корупції у діяльності представників органів публічної влади, визначається рівень корупції у державах – учасницях, проводяться різноманітні статистичні дослідження, реалізуються міждержавні проєкти між урядами країн із запобігання корупційним зловживанням
GRECO	Спеціальна структура Ради Європи створена з метою проведення постійного моніторингу стану антикорупційної діяльності та підтримки держав – учасниць з питань запобігання корупційним злочинам. Завданнями даного органу є створення універсальних стандартів антикорупційної діяльності для держав-учасниць, сприяння підтримці сприятливих умов для ефективного їх впровадження, проведення контролю за дотриманням таких стандартів, провадження профілактичної роботи з метою недопущення, або виявлення недоліків в антикорупційній діяльності урядів та корекція стратегічного антикорупційного курсу держави з метою підвищення ефективності роботи в даному напрямі, створення теоретичної та практичної бази для обміну успішним досвідом боротьби з корупційними правопорушеннями у діяльності органів публічної влади. При цьому, статус офіційних спостерігачів роботи даної організації мають Управління ООН щодо боротьби з наркотиками і злочинністю (UNODC) і Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD)
U4	Ключовими завданнями даної інституції є реалізація різноманітних проєктів антикорупційної боротьби з метою підтримки інноваційних ініціатив держав-партнерів за рахунок оперативного реагування на зміни та ефективне впровадження заходів щодо запобігання фактам корупційних зловживань у діяльності представників органів публічної влади. Характерною особливістю діяльності такої міжнародної антикорупційної організації є проведення консультацій державам – учасницям у форматі діалогів, онлайн – тренінгів, служб підтримки, періодичних семінарів, ведення відео-блогів у популярних соціальних мережах тощо.

Додаток Г

Пропозиції щодо проекту закону «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо імплементації європейських стандартів оцінки тендерних пропозицій»

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ

«Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо імплементації європейських стандартів оцінки тендерних пропозицій»

Верховна Рада України **постановляє**:

I. Внести до Закону України «Про публічні закупівлі» (Відомості Верховної Ради України, 2020 р., № 15, ст. 94) такі зміни:

1) У статті 5 «Принципи здійснення публічних закупівель та недискримінація учасників» частину першу доповнити новим абзацом такого змісту: «досягнення найкращого співвідношення ціни та якості (принцип найбільш економічно вигідної пропозиції)».

2) Статтю 29 «Оцінка та розгляд тендерної пропозиції» викласти в такій новій редакції:

«Стаття 29. Оцінка тендерних пропозицій

1. Оцінка тендерних пропозицій здійснюється автоматично електронною системою закупівель на основі критеріїв і методики оцінки, зазначених замовником у тендерній документації, шляхом визначення найбільш економічно вигідної пропозиції.

2. Найбільш економічно вигідна пропозиція визначається за одним із таких підходів:

– на основі ціни;

– на основі вартості життєвого циклу;

– на основі найкращого співвідношення ціни/вартості та якості.

– Критеріями оцінки при визначенні найкращого співвідношення ціни/вартості та якості, окрім ціни або вартості життєвого циклу, можуть бути:

– якість, у тому числі технічні переваги, естетичні та функціональні характеристики;

– екологічні характеристики, у тому числі рівень впливу на довкілля;

– соціальні аспекти, у тому числі доступність для осіб з інвалідністю та врахування соціальних потреб;

– інноваційні характеристики;

– організація, кваліфікація та досвід персоналу, який буде залучений до виконання договору про закупівлю, якщо якість персоналу може суттєво вплинути на якість виконання договору;

– умови поставки, такі як строк (термін) виконання договору, умови оплати, гарантійне обслуговування тощо.

3. Вартість життєвого циклу може включати:

– витрати, понесені замовником або іншими користувачами, зокрема: а) вартість придбання; б) витрати на використання (споживання енергії та інших ресурсів); в) витрати на технічне обслуговування; г) витрати наприкінці життєвого циклу (витрати на збір, утилізацію або відновлення).

– витрати, пов'язані із зовнішніми екологічними наслідками протягом життєвого циклу, якщо їхня грошова вартість може бути визначена та перевірена. Такі витрати можуть включати вартість викидів парникових газів та інших забруднюючих речовин, а також інші витрати на пом'якшення наслідків зміни клімату.

4. У разі застосування критерію вартості життєвого циклу замовник у тендерній документації обов'язково зазначає методику її розрахунку, яка має бути об'єктивною, недискримінаційною та доступною для всіх зацікавлених сторін.

5. Усі критерії оцінки, їх питома вага у загальній оцінці, а також методика оцінки повинні бути чітко визначені в тендерній документації. Питома вага цінового критерію (ціни або вартості життєвого циклу) не може бути меншою ніж 50 відсотків, за винятком випадків закупівлі консультаційних, юридичних, наукових, архітектурних та інших послуг, що потребують високого рівня інтелектуальної праці, де цей показник може бути зменшено до 30 відсотків.

6. Замовник має право встановити фіксовану ціну або вартість, і в такому випадку учасники змагаються виключно за якісними критеріями, визначеними у частині третій цієї статті.»

3) У статті 41 «Істотні умови договору про закупівлю»:

Частину п'яту після пункту 7 доповнити новим пунктом 8 такого змісту: «8) зміни ціни у зв'язку зі зміною ставок податків і зборів та/або зміною умов щодо надання пільг з оподаткування – пропорційно до зміни таких ставок та/або пільг, якщо така зміна відбулася після укладення договору про закупівлю, але до повного його виконання сторонами.» (пункти 8-9 вважати відповідно пунктами 9-10).

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом: привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом; забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

Додаток Ґ

Пропозиції щодо проекту закону «Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо розмежування повноважень при формуванні та реалізації державної антикорупційної політики та уточнення порядку здійснення моніторингу»

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ

«Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо розмежування повноважень при формуванні та реалізації державної антикорупційної політики та уточнення порядку здійснення моніторингу»

Верховна Рада України **постановляє**:

I. Внести до Закону України «Про запобігання корупції» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 49, ст. 2056 із наступними змінами) такі зміни:

1) **У статті 11 «Повноваження Національного агентства»:**

1. Пункт 6 частини першої викласти в такій редакції: «6) здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а також інших вимог, обмежень та заборон, передбачених цим Законом, у порядку, визначеному цим Законом;».

2. Доповнити статтю новою частиною третьою такого змісту: «3. Моніторинг та контроль, зазначені у пункті 6 частини першої цієї статті, здійснюються Національним агентством на плановій та позаплановій основі. Підставами для здійснення позапланового моніторингу є: а) звернення фізичних та юридичних осіб, повідомлення у засобах масової інформації, що містять фактичні дані про можливе порушення вимог цього Закону; б) результати аналізу інформації, отриманої з відкритих джерел, державних реєстрів та баз даних; в) необхідність перевірки виконання приписів, поданих Національним агентством.

У межах здійснення моніторингу Національне агентство має права, передбачені статтею 12 цього Закону. За результатами моніторингу Національне агентство може вносити приписи, складати протоколи про адміністративні правопорушення, звертатися до суду або направляти матеріали до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.».

2) **У статті 12 «Права Національного агентства»:**
Частину першу доповнити пунктом 1-1 такого змісту: «1-1) отримувати за письмовим запитом від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, в тому числі з обмеженим доступом, документи та матеріали, необхідні для здійснення моніторингу та контролю, передбаченого пунктом 6 частини першої статті 11 цього Закону;».

3) **Статтю 18 «Антикорупційна стратегія» викласти в такій редакції:**

«**Стаття 18. Антикорупційна стратегія**

1. Антикорупційна стратегія є основним документом стратегічного планування у сфері протидії корупції, що визначає цілі, принципи та пріоритетні напрями державної антикорупційної політики.

2. Розроблення проєкту Антикорупційної стратегії організовує та здійснює Національне агентство на основі аналізу стану справ у сфері протидії корупції, вивчення міжнародного досвіду та пропозицій заінтересованих сторін.

3. Національне агентство забезпечує широке громадське обговорення проєкту Антикорупційної стратегії із залученням представників державних органів, органів місцевого самоврядування, наукових установ, бізнес-асоціацій, інститутів громадянського суспільства та міжнародних експертів.

4. За результатами громадського обговорення Національне агентство доопрацьовує проєкт Антикорупційної стратегії та вносить його на розгляд Кабінету Міністрів України для подальшого внесення на затвердження Верховною Радою України.

5. Антикорупційна стратегія затверджується законом.».

4) **Статтю 18-1 «Державна антикорупційна програма з виконання Антикорупційної стратегії» викласти в такій редакції:**

«**Стаття 18-1. Державна антикорупційна програма з виконання Антикорупційної стратегії**

1. Державна антикорупційна програма з виконання Антикорупційної стратегії (далі – державна програма) є основним інструментом імплементації Антикорупційної стратегії, що містить конкретні заходи, строки їх виконання, відповідальних виконавців, індикатори виконання та необхідні ресурси.

2. Розроблення та затвердження державної програми забезпечує Кабінет Міністрів України на основі та на виконання Антикорупційної стратегії.

3. До розроблення проєкту державної програми Кабінет Міністрів України залучає міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також, у консультативному форматі, представників Національного агентства, інших державних органів, інститутів громадянського суспільства. Проєкт державної програми підлягає обов'язковому громадському обговоренню.

4. Національне агентство надає Кабінету Міністрів України обов’язкові до розгляду пропозиції та експертні висновки до проєкту державної програми.

5. Зміни до державної програми вносяться Кабінетом Міністрів України. Пропозиції щодо необхідності внесення змін можуть подаватися відповідальними виконавцями, а також Національним агентством за результатами моніторингу виконання програми. Національне агентство надає обов’язковий до розгляду висновок щодо проєктів змін до державної програми.

6. Національне агентство здійснює постійний моніторинг та оцінку ефективності реалізації державної програми і щопівроку звітує про це перед Кабінетом Міністрів України та громадськістю.».

5) **У статті 49 «Контроль та перевірка декларацій»:**

Частину другу доповнити реченням такого змісту: «Порядок здійснення моніторингу способу життя визначається Національним агентством з урахуванням положень частини третьої статті 11 цього Закону.».

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом:

- привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
- забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

Додаток Д

Пропозиції щодо проекту закону «Про внесення змін до Закону України «Про Вищу раду правосуддя» щодо забезпечення додаткових гарантій прозорості та безсторонності при доборі членів Вищої ради правосуддя»

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ
«Про внесення змін до Закону України “Про Вищу раду правосуддя” щодо забезпечення додаткових гарантій прозорості та безсторонності при доборі членів Вищої ради правосуддя»

Верховна Рада України **постановляє**:

I. Внести до Закону України «Про Вищу раду правосуддя» (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 7-8, ст. 50 із наступними змінами) такі зміни:

1) Статтю 9-1 доповнити новими частинами двадцятою – двадцять п’ятою такого змісту:

«20. З метою забезпечення права на оскарження рішень Етичної ради, додаткових гарантій об’єктивності та мінімізації корупційних ризиків утворюється Апеляційна комісія з питань діяльності Етичної ради (далі – Апеляційна комісія). Апеляційна комісія є тимчасовим колегіальним органом, що діє на громадських засадах.

21. До складу Апеляційної комісії входять п’ять членів:

22. два члени, що призначаються Радою суддів України з-поміж суддів у відставці, які мають бездоганну репутацію, щонайменше двадцятирічний стаж роботи на посаді судді та відповідають критеріям доброчесності та професійної етики;

23. один член, що призначається Радою адвокатів України з-поміж адвокатів, які мають бездоганну репутацію, щонайменше двадцятирічний стаж адвокатської діяльності та визнані досягнення у сфері захисту прав людини;

24. два члени, що призначаються з-поміж міжнародних експертів, запропонованих міжнародними та іноземними організаціями, які відповідно до міжнародних або міждержавних угод протягом останніх п’яти років надають Україні міжнародну технічну допомогу у сфері судової реформи та/або запобігання і протидії корупції.

Порядок проведення конкурсного добору членів Апеляційної комісії та вимоги до кандидатів є аналогічними до порядку та вимог, встановлених для членів Етичної ради.

25. До повноважень Апеляційної комісії належить перегляд рішень Етичної ради щодо невідповідності кандидата на посаду члена Вищої ради правосуддя критеріям професійної етики та доброчесності.

Перегляд здійснюється виключно за скаргою кандидата, щодо якого Етичною радою було ухвалено таке рішення. Скарга може бути подана протягом п’яти календарних днів з моменту офіційного оприлюднення рішення Етичної ради.

26. У межах перегляду рішення Апеляційна комісія:

27. витребовує та вивчає всі матеріали, що були предметом розгляду Етичної ради;

28. перевіряє дотримання Етичною радою процедурних вимог, повноту дослідження обставин, обґрунтованість та неупередженість висновків;

29. аналізує дисциплінарний, етичний та антикорупційний послужний список («бекграунд») кандидата на предмет його об’єктивної оцінки Етичною радою.

Діяльність Апеляційної комісії є додатковою гарантією захисту кандидатів та суддів від необґрунтованого чи упередженого тиску, сприяючи формуванню реальної незалежності та захищеності суддівського корпусу.

30. За результатами розгляду скарги Апеляційна комісія більшістю голосів від її складу може ухвалити одне з таких рішень:

31. про залишення рішення Етичної ради без змін, якщо воно є законним, обґрунтованим та ухваленим безсторонньо;

32. про скасування рішення Етичної ради та направлення справи на повторний розгляд до Етичної ради – у разі встановлення істотних процедурних порушень, неповноти розгляду або ознак упередженості, що могли вплинути на кінцевий висновок.

Рішення Апеляційної комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

33. Апеляційна комісія розглядає скаргу та ухвалює рішення у строк, що не перевищує двадцяти календарних днів з дня отримання скарги. Організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Апеляційної комісії здійснюється апаратом Вищої ради правосуддя.».

II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування.

2. Раді суддів України, Раді адвокатів України та суб'єктам, визначеним у пункті 3 частини двадцять першої статті 9-1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» (в редакції цього Закону), протягом двох місяців з дня набрання чинності цим Законом призначити членів першого складу Апеляційної комісії з питань діяльності Етичної ради.

Додаток Е

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

– наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

у наукових фахових виданнях України та країн ЄС:

1. Глоба Д. Дискурсне поле проблематики формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики. *Наукові перспективи*. 2021. № 12 (18). С. 245–255.

2. Глоба Д. Європейський досвід адміністративно-правових засад формування антикорупційної політики щодо можливостей його імплементації на українських теренах. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2022. № 6 (6). С. 89-99.

3. Глоба Д. Зміст та особливості адміністративно-правових засад антикорупційної політики розвинених держав світу. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 10 (10). С. 32-43.

4. Глоба Д. Проблематика адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики в Україні крізь призму колізійних законодавчих положень. *Věda a perspektivy*. 2023. № 2(21). С. 78–88.

5. Романенко Є., Глоба Д. Цивільна конфіскація починає працювати. Moderní aspekty vědy. 2023. № 28. С. 338–351.

6. Глоба Д., Сукманова О. В., Устинова І. П. Забезпечення прозорості публічних закупівель під час дії воєнного стану для протидії корупції та забезпечення процесу відновлення України. *Право і суспільство № 2 / 2025. С. 100-103.*

-наукові праці, що входять до наукометричної бази Web of Science

7. Implementation of the anti-corruption policy of Ukraine in the conditions of accession to the European Union: administrative and legal aspects / D. Globa et al. *Lex Humana*. 2023. No. 15(2). P. 122–133.

– наукові праці, які засвідчують апробацію дисертації:

8. Глоба Д. Сучасні наукові підходи до проблематики формування адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XVII міжнар. науково-практ. конф., м. Ларнака. 2022. С. 29–33.

9. Глоба Д. Успішний досвід розвинених країн світу у питаннях попередження та протидії корупційним злочинам. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXIV міжнар. науково-практ. конф., м. Орхус. 2022. С. 177–183.

10. Глоба Д. Розуміння ефективності адміністративно-правових засад антикорупційної політики: сучасні виклики та детермінанти міжнародного розвитку. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: 2022 рік* : Матеріали XXVII міжнар. науково-практ. конф., м. Ліон, 7 груд. 2022 р. С. 142–147.

11. Романенко Є., Глоба Д. Поновлення конкурсів та подання декларації на посади державної служби та місцевого самоврядування. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXI міжнар. науково-практ. конф., м. Рим, 7 квіт. 2023 р. С. 17–28.

12. Романенко Є., Глоба Д. Україна задовільно виконала близько половини рекомендацій щодо запобігання корупції. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXI міжнар. науково-практ. конф., м. Рим, 7 квіт. 2023 р. С. 79-87.

13. Романенко Є., Глоба Д. Європейські борці з фінансовим шахрайством будуть перевіряти використання коштів ЄС в Україні. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XXXII міжнар. науково-практ. конф., м. Відень., 7 трав. 2023 р. С. 249-263.

14. Глоба Д. Протидія корупційним ризикам у сфері державного нагляду за безпекою авіації та аеронавігацією: виклики та стратегії антикорупційної політики. *АЕРО-2024. Матеріали Всеукраїнської конференції «Аеро-2024. Повітряне і космічне право»*, м. Київ., 20 лист. 2024 р. С. 100-103.